

UNIVERSITEIT GENT
FACULTEIT POLITIEKE EN SOCIALE WETENSCHAPPEN

**HET BUSONGEVAL TE SIERRE IN DE MEDIA.
SLACHTOFFERS ÉN JOURNALISTEN LIKKEN HUN WONDEN.**
Een exploratief, kwalitatief onderzoek naar de relatie tussen het recht op privacy
en het recht op informatie.

Wetenschappelijke verhandeling

aantal woorden: 26.903

ELLEN DE BLENDE

MASTERPROEF COMMUNICATIEWETENSCHAPPEN
afstudeerrichting JOURNALISTIEK

PROMOTOR: PROF. DR. EVA LIEVENS

COMMISSARIS: PROF. DR. KARIN RAEYMAECKERS

ACADEMIEJAAR 2013 – 2014

Abstract

De ethische discussie over de relatie tussen het recht op privacy en het recht op informatie, verpersoonlijkt naar slachtoffers versus journalisten, speelde sterk op tijdens de berichtgeving over het busongeval te Sierre. Deze ramp zorgde namelijk voor heel wat (maatschappelijke) ophef over de toegepaste journalistieke praktijken. De ethische dilemma's waarmee journalisten geconfronteerd worden wanneer zij over traumatische gebeurtenissen berichten, evenals de sociale factoren die van invloed kunnen zijn op hun beslissingsproces, werden onderzocht. Desondanks is het academische corpus eerder beperkt aangaande de journalistieke ervaringen bij 'dagdagelijkse' gebeurtenissen zoals het busdrama. De slachtoffers en nabestaanden worden bij zulke gebeurtenissen vaak overladen door media-aandacht. Desondanks is er weinig wetenschappelijke literatuur voorhanden die hun media-ervaringen onderzoekt. Er zijn uiteenlopende bevindingen: media als steun, extra grievend of triviaal. Bovendien combineert men zelden beide stemmen, toegepast op één dramatische gebeurtenis. Bijgevolg gaan we in deze masterproef na hoe het recht op informatie en het recht op privacy zich manifesteerden naar aanleiding van het busongeval.

Hiervoor pasten we een exploratief, kwalitatief onderzoeksdesign toe. Diepte-interviews met de betrokken journalisten lieten ons toe verklaringen aan te wijzen voor de aangeklaagde journalistieke praktijken en bezorgde ons meer inzicht over hun ervaringen met betrekking tot de mediaheisa/kritiek. Uit de diepte-interviews met nabestaanden leerden we dat hun media-ervaringen erg uiteenlopend zijn. Onze resultaten bevestigen grotendeels eerdere studies, maar onderstrepen vooral de noodzaak aan verder onderzoek en een hoger inzicht in de problematiek.

Dankwoord

Weken, maanden, anderhalf jaar was ik in de ban van het busongeval te Sierre. De keuze voor het onderwerp van deze masterproef vloeide voort uit een fascinatie voor het journalistieke beroep en vooral voor de ethische aspecten die hier mee gepaard gaan. Zoals u zal lezen, raakte het busongeval in de media verschillende maatschappelijke domeinen. Het was dan ook een uitdaging om alle nuances tot hun recht te laten komen.

Iedereen die mij op één of andere manier in het proces van deze masterproef gesteund heeft, wil ik van harte bedanken. Vooreerst een welgemeend dankwoord aan mijn promotor, Prof. Dr. Eva Lievens, voor haar constructieve, relevante feedback en begrip. Graag vermeld ik Prof. Dr. Voorhoof, mijn vorige promotor, die pertinente adviezen gaf, geloofde in mijn onderzoek en mij stimuleerde dit zelf te blijven doen. Verder wil ik ook Prof. Dr. Raeymaeckers, Prof. Dr. Verleye, Prof. Dr. Deprez, Prof. Dr. Stevens en Jonas De Meulenaere bedanken voor hun tips.

Een buitengemeen woord van dank gaat uit naar mijn respondenten. De vijftien journalisten en de vijf nabestaanden die ik interviewde, waren uitermate vriendelijk en behulpzaam. Hun bereidheid en integriteit om te willen deelnemen aan dit onderzoek had ik niet voor mogelijk gehouden. Onze gesprekken waren uitzonderlijk leerzaam en ik kan alleen maar mijn respect voor hen betuigen. De vzw Ouders van Verongelukte Kinderen (in het bijzonder Koen Van Wonterghem en Ellen Ruys) wil ik in een speciaal spotlicht plaatsen. Zij zorgden voor een professionele omkadering bij het benaderen van de nabestaanden, waren voorts altijd bereid om hulp te verlenen en een luisterend oor te bieden.

Ik bedank oprecht mijn ouders voor hun onvoorwaardelijke steun, liefde en hun geloof in mijn kunnen. Ook nog een *dikke merci* aan Stéphanie, Céline, Stephanie, Anneleen, Daphné, Annelies, Yasmin, Davina, Anne-Laure, Tim en E.T. Zij weten wel waarom.

Deze masterproef draag ik tenslotte op aan Tante Niske, de meest fantastische, ingoede persoon die ik ooit kende, maar die sinds deze zomer niet meer onder ons is. Rust zacht.

Inhoudstabel

INLEIDING.....	1
THEORETISCH LUIK	4
Hoofdstuk 1. Regelgevend kader	4
1 Rechtsregels.....	4
1.1 Journalistieke bescherming	4
1.2 Bescherming van het subject	7
2 Zelfregulering.....	14
Hoofdstuk 2. Maatschappelijk en journalistiek-deontologisch debat rond de Sierre-berichtgeving.....	16
1 Inleiding.....	16
2 Analyse ingediende klachten bij persraden	17
2.1 Raad voor de Journalistiek	17
2.2 Conseil de déontologie journalistique	19
2.3 Schweizer Presserat	20
2.4 Deutscher Presserat	21
3 Hoeveelheid media-aandacht voor busongeval	22
3.1 Mediahype	22
3.2 Nabijheid en emoties	22
3.3 Type slachtoffers	23
4 Beroepsgroep in crisis?.....	24
4.1 Beïnvloedende factoren	24
4.2 Ethische dilemma's	25
Hoofdstuk 3. Slachtoffers likken hun wonden	27
1 Steun of secundaire victimisering	27
2 Journalistieke ongevoeligheid, invasie of catharsis.....	27
3 Schadelijk, triviaal of nuttig	28
TUSSENBSLUIT	30
1 Journalist versus slachtoffer	30

2	Geleerde lessen.....	31
EMPIRISCH LUIK		33
Hoofdstuk 1. Methodologie.....		33
1	Verantwoording keuze busongeval	33
2	Kwalitatief, exploratief onderzoek	34
3	Onderzoeksvragen en -methode	34
4	Data- en respondentenverzameling	36
5	Verloop diepte-interviews	38
6	Data-analyse	39
7	Kwaliteitsvereisten kwalitatief onderzoek.....	40
Hoofdstuk 2. Resultaten		42
JOURNALISTEN		
1	Inleiding.....	42
2	Mediakritiek	43
2.1	Gepubliceerde foto's	44
2.2	Omvang media-aandacht	49
2.3	Evaluatie kritiek.....	52
2.4	Evaluatie verstrengde richtlijnen.....	56
NABESTAANDEN		
1	Inleiding.....	59
2	Journalistieke informatieverzameling	59
3	Journalistieke eindproducten	62
3.1	Beoordeling/ervaringen	63
3.2	Gevolgen mediaproducten.....	65
3.3	Hoeveelheid media-aandacht.....	65
3.4	Foto's.....	66
4	Algemene eindevaluatie	68
4.1	Belang berichtgeving.....	68
4.2	Verwerkingsproces versus media	68

4.3	Ondernomen stappen.....	69
4.4	Verbeteringen?	69
4.5	Eindoordeel	70
BESLUIT		71
LITERATUURLIJST		76
BIJLAGEN		92

INLEIDING

“Rampen definiëren we als plotse of onvoorspelbare gebeurtenissen waarbij er sprake is van een grote impact die de ‘coping capacity’ van een samenleving overtreft en die gepaard gaan met een maatschappelijke en sociale ontwrichting. Een ramp is met andere woorden een belangrijk sociaal gegeven, een collectief ervaren traumatische gebeurtenis waarvan de oorzaak natuurlijk of menselijk en technologisch van aard kan zijn. De materiële en menselijke schade na een ramp situeert zich zowel op een collectief als individueel niveau, waarbij er in veel gevallen sprake is van collectief slachtofferschap” Joye (2011a, p. 85).

Lokale en (inter)nationale rampen, onlosmakelijk verbonden aan menselijk lijden, worden uitgebreid in de media behandeld. Zo konden onder meer de schietpartij in Virginia Tech en het pukkelpopdrama op overvloedige mediabelangstelling rekenen. Er gaat aandacht naar de feiten, hoe verschillende actoren met elkaar interageren en de gevolgen. Over beeldvorming van rampen en lijden in de media is reeds een groeiend corpus aan wetenschappelijke literatuur voor handen. De media kunnen een grote invloed uitoefenen op de ramperkenning en kunnen een betekenisvolle rol spelen in het opwekken van medeleven, het mobiliseren van solidaire hulpacties... (o.a. Cottle, 2014, p. 17; Höijer, 2004; Joye, 2011b; Pantti, 2011, p. 228).

De impact van dergelijke berichtgeving op slachtoffers en journalisten werd eveneens onderzocht in termen van respectievelijk secundaire victimisatie en posttraumatische stress (o.a. Aumente, 2009; Debusschere, 2012; Feinstein & Sinyor, 2010; Green, Mann, & Story, 2006; Kay, Reilly, Amend en Kyle, 2011; Maercker & Mehr, 2006; Ware, 2012; Willis, 2010). Nochtans leveren studies dubbelzinnige resultaten op. Men rapporteert dat journalisten last kunnen ondervinden van posttraumatische en depressieve symptomen, door de overvloedige blootstelling aan menselijk lijden. De focus ligt echter voornamelijk op mondiale (natuur)rampen en oorlogsjournalisten en wordt hoofdzakelijk bestudeerd vanuit medisch, psychologische onderzoekstradities. Daarnaast is er geen uitsluitsel over de functie van de media ten aanzien van de slachtoffers. Slachtoffers kunnen onverschillig staan tegenover de media, het ervaren als een steun of er kan eveneens sprake zijn van secundaire victimisatie. Bovendien combineerden slechts weinig studies beide invalshoeken (slachtoffers en journalisten) op één gebeurtenis.

De relatie tussen slachtoffers en journalisten uit zich dan ook in een steeds terugkerende ethische discussie over de relatie tussen het recht op privacy en de informatieverstreckende rol van de journalist

als vierde macht (o.a. Kay e.a., 2011, p. 440; Pleijter, 2012; Viano, 1992). Deze thematiek speelde sterk op tijdens het debat rond de berichtgeving over het busongeval te Sierre.

Dertien maart 2012, een rampzalige datum, intussen gegrift in ons nationaal geheugen. Die dag, omstreeks 21u15, crashte een Belgische autobus in een tunnel te Sierre, Zwitserland. Hierbij lieten 28 mensen het leven, waaronder 22 kinderen uit lagere scholen van Lommel en Heverlee, vier begeleiders en twee buschauffeurs (Belga, 2012a; Ceuleers, 2013, p. 43). Deze tragedie zorgde voor een schokgolf doorheen het land en ver daarbuiten. Zowat alle Belgische kranten berichtten over het drama op diverse manieren: sober, al dan niet met foto's, met kindertekeningen... (Eeckhaut, 2012). Het nieuws haalde eveneens de voorpagina's van buitenlandse kranten (PhG, 2012, 16 maart, p. 13). Opmerkelijk was dat zowel de familieleden van de slachtoffers als officiële instanties in eerste fase, vlak na het ongeluk, voornamelijk geïnformeerd werden via informele kanalen zoals het internet en persberichten. Bovendien bleek de massale persaanwezigheid op dat moment zeer bedreigend overgekomen te zijn voor de slachtoffers en hun familieleden (Rondpunt, 2013).

Het busongeval genereerde bovenal een stroom van verontwaardiging betreffende bepaalde journalistieke praktijken. *Het Laatste Nieuws*, *Het Nieuwsblad* en *Het Belang van Limburg*¹ publiceerden namelijk foto's afkomstig van sociale mediasites en blogs van minderjarige slachtoffers, zonder de vereiste expliciete toestemming van de ouders. Daarenboven zorgde de brutaliteit waarmee sommige reporters naar (beeld)informatie zochten, voor heel wat ophef (Belga, 2012a; Ceuleers, 2013, p. 43; Deredactie.be, 2012, 15 maart; Ophalvens, 2012). Enkele familieleden dienden bijgevolg klachten in bij de Raad voor de Journalistiek². Ten gevolge van het busongeval werd de journalistieke Code van de Raad uitgebreid met twee bepalingen (De Preter, 2012, 12 juli, p. 10; Raad voor de Journalistiek, 2012a, 2012b, 2013b; Ibid.). Le Conseil de déontologie Journalistique³, de Zwitserse en Duitse persraden ontvingen gelijkaardige klachten (Belga/INM, 2012; Blomme, 2012, 28 december, p. 7; Conseil de déontologie journalistique, 2012; Schweizer Presserat, 2012a).

De aangewende journalistieke praktijken deden aldus vragen rijzen over de journalistieke deontologie, de ethiek en de mate waarin de privacy van slachtoffers beschermd wordt. De journalist heeft de alom gerespecteerde plicht om het publiek te informeren, maar wanneer deze over gevoelige, persoonlijke kwesties bericht – zoals de busramp – wordt hij/zij geconfronteerd met een aantal ethische aspecten, die uiteraard een impact hebben op de slachtoffers en nabestaanden. Vandaar dat we in deze masterproef willen nagaan hoe Vlaamse slachtoffers en journalisten de berichtgeving over het

---

¹ Het Laatste Nieuws, Het Nieuwsblad en Het Belang van Limburg worden verder afgekort tot respectievelijk HLN, HNB en HBVL.

² De Raad voor de Journalistiek, de onafhankelijke instelling voor zelfregulering van de media, wordt verder afgekort tot R.v.d.J.

³ Le Conseil de déontologie Journalistique, het zelfregulerend orgaan voor de Franstalige en Duitstalige Belgische media, wordt verder afgekort tot CDJ.

busongeluk ervoeren en hoe zij hierdoor beïnvloed werden. **Zodoende is de centrale vraag hoe de relatie tussen het recht op informatie en het recht op privacy (journalisten versus slachtoffers) zich manifesteert in het geval van berichtgeving over menselijk lijden; toegepast op het busongeval te Sierre.**

Alvorens de betrokken partijen aan het woord te laten, schetsen we een breder theoretisch en analytisch kader. Dit retrospectief kader zoekt verklaringen voor de hoge media-aandacht voor het busongeluk en bestudeert wat aan de basis ligt van de geuite kritieken op de media, in termen van regulering en ethiek. Hierbij wordt de humane kant van de zaak niet over het hoofd gezien: wat zijn de gevolgen voor de journalist en het slachtoffer wanneer zij oog in oog staan met het recht op privacy en het recht op informatie. In het eerste hoofdstuk zetten we de regulerende krijtlijnen uit waarbinnen de journalist opereert/kan opereren en welke plaats het subject waarover hij rapporteert, inneemt. Vervolgens verdiepen we ons in het maatschappelijk deontologisch debat dat gevoerd werd naar aanleiding van het busongeval en bekijken we de ethische dilemma's waarmee journalisten geconfronteerd worden. Het laatste hoofdstuk bekijkt de gevolgen van media-aandacht voor slachtoffers.

De literatuurstudie leerde ons dat dit een relatief onontgonnen domein is, waardoor we bewogen werden dit verder uit te spitten middels een kwalitatief exploratief onderzoeksdesign. We willen via diepte-interviews de ervaringen en opinies achterhalen van de journalisten die verslaggaven, en van de nabestaanden van de slachtoffers.

THEORETISCH LUIK

Hoofdstuk 1. Regelgevend kader

---

1 Rechtsregels

In de inleiding schetsten we kort de problematiek rond de berichtgeving over het busongeluk te Sierre. Alvorens dieper in te gaan op de concrete standpunten dienen we de relevante (inter)nationale rechtsregels te situeren. Wanneer slachtoffers van een ramp het onderwerp vormen van journalistieke berichtgeving gelden er verschillende waarborgen. Zowel voor diegene die rapporteren (journalisten), als voor diegene waarover bericht wordt (slachtoffers). Het publiek heeft recht op informatie. Hierin vindt de rechtvaardiging voor de uitoefening van het journalistieke beroep zijn oorsprong: journalisten zijn hoofdzakelijk informatieleveranciers. Daarnaast zijn er tal van wetten die het recht op vrijheid van meningsuiting en persvrijheid garanderen (Aufderheide, Boyles & Bieze, 2013, p. 875; Voorhoof & Valcke, 2011). Slachtoffers kunnen eveneens rekenen op wettelijke bescherming, geuit in het recht op privacy en het recht op afbeelding. Twee zekerheidsstellingen die van groot belang waren in het media-incident omtrent het busongeval, zoals we bespreken in hoofdstuk twee.

1.1 Journalistieke bescherming

In navolging van Youm (2009, p. 279) merken we op dat het recht op vrijheid van meningsuiting en persvrijheid vaak in één adem genoemd worden in het theoretische kader van journalistieke regulering. Nochtans is het belangrijk het onderscheid te duiden. Het recht op vrijheid van meningsuiting omvat het recht van een *individu* om zonder staatsinmenging vrijuit te spreken en te publiceren. Het recht op persvrijheid (de journalistieke bescherming) moet men bekijken vanuit een *institutionele* invalshoek. De pers heeft eveneens het recht om zonder staatsinmenging te berichten. Hierop bestaan er evenwel uitzonderingen, waarop we later terugkomen. Het hoeft geen betoog dat beide rechten praktisch gezien in elkaars vaarwater komen.

De rechten op vrijheid van meningsuiting en persvrijheid zijn voornamelijk verankerd in twee internationale verdragen, een Europees en een Grondwettelijke. We bespreken achtereenvolgens de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens⁴, het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten

---

⁴ De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens wordt verder afgekort tot UVRM.

en Politieke Rechten⁵, het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens⁶ en de Belgische Grondwet van 1831.

1.1.1 Verenigde Naties zetten de toon

De Verenigde Naties namen de UVRM aan in 1948 als ‘s werelds gemeenschappelijke norm. De artikelen in de Verklaring bevatten fundamentele mensenrechten, voor het eerst universeel beschermd (Gunaratne, 2002, p. 347; United Nations, s.d.). De garantie op vrijheid van meningsuiting werd neergelegd in artikel 19⁷. Deze Verklaring diende verder geoperationaliseerd te worden via verdragen. In 1966 werd het IVBPR als een VN-instrument officieel aangenomen (OHCHR, 1996). De VN stelden een mensenrechtencomité aan, bevoegd voor de handhaving van het Verdrag en het comité kan eventueel aanbevelingen formuleren. Slechts wanneer een staat hiermee instemt, kan de macht van dit comité van kracht gaan (Keith, 1999, p. 96-97). België ratificeerde het IVBPR op 21 april 1983 (United Nations, 2014), waardoor de staat zich verbindt tot het toezien op de naleving van het verdrag en het zodoende als norm beschouwt. In tegenstelling tot het Europees Hof voor de Rechten van de Mens⁸ (cfr. infra) heeft het comité evenwel weinig afdwingbare macht. Het comité formuleert adviezen en observaties, maar deze zijn niet bindend (Tomuschat, 2008). Een specifiekere uitwerking van art. 19 van de UVRM vindt men aldus in art. 19⁹ van het IVBPR. Ondanks de beperkte afdwingbaarheid van het Verdrag, stelt Kooijmans (2008, p. 368) dat het verdrag toch effectief kan zijn¹⁰. Tot slot blijft artikel 19 een primordiaal mensenrecht, waarvoor verschillende NGO’s dagelijks ijveren (bijvoorbeeld Article19.org).

1.1.2 EHRM, hoeder van journalisten

De Raad van Europa riep het EHRM in leven, na de Tweede Wereldoorlog, als instrument om fundamentele rechten en vrijheden te vrijwaren. Het EHRM ziet toe op de naleving van haar Verdrag, het EVRM, en is bevoegd om staten te veroordelen in geval van inbreuken (Lemmens, 2005;

---

⁵ Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke rechten wordt verder afgekort tot IVBPR.

⁶ Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens wordt verder afgekort tot EVRM.

⁷ “Een ieder heeft recht op vrijheid van mening en meningsuiting. Dit recht omvat de vrijheid om zonder inmenging een mening te koesteren en om door alle middelen en ongeacht grenzen inlichtingen en denkbeelden op te sporen, te ontvangen en door te geven”. (UN General Assembly, *Universal Declaration of Human Rights*, 10 December 1948, 217 A (III), art. 19, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3712c.html>.)

⁸ Europees Hof voor de Rechten van de Mens wordt verder afgekort tot EHRM.

⁹ “1. Een ieder heeft het recht zonder inmenging een mening te koesteren. 2. Een ieder heeft het recht op vrijheid van meningsuiting; dit recht omvat mede de vrijheid inlichtingen en denkbeelden van welke aard ook te garen, te ontvangen en door te geven, ongeacht grenzen, hetzij mondeling, hetzij in geschreven of gedrukte vorm, in de vorm van kunst, of met behulp van andere media naar zijn keuze. 3. Aan de uitoefening van de in het tweede lid van dit artikel bedoelde rechten zijn bijzondere plichten en verantwoordelijkheden verbonden. Deze kan derhalve aan bepaalde beperkingen worden gebonden, doch alleen beperkingen die bij de wet worden voorzien en nodig zijn: a.) in het belang van de rechten of goede naam van anderen; b.) in het belang van de nationale veiligheid of ter bescherming van de openbare orde, de volksgezondheid of de goede zeden” ‘Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten van 19 december 1966, art. 19, *Belgisch Staatsblad*, 6 juli 1983.)

¹⁰ Door bijvoorbeeld het principe van ‘public shaming’ en doordat een nationale rechter het oordeel van het comité evenwel in overweging kan nemen in toekomstige zaken

Voorhoof e.a., 2011). De garantie op vrijheid van meningsuiting werd opgenomen in artikel 10¹¹ van het EVRM. Het eerste lid biedt bescherming, maar is vrij ruim geformuleerd. ‘Alle inlichtingen of denkbeelden’ impliceert dus dat er eveneens ruimte is voor ‘niet-conformistische, rustverstorende of kwetsende opinies’ (Voorhoof e.a., 2011, p. 39). Ook het deel ‘(...) te ontvangen of door te geven’ verdient aandacht, het betekent namelijk dat het publiek recht heeft op informatie (Holmes, Hadwin & Mottershead, 2013, p. 237). Het tweede lid houdt in dat overheidsinmenging toch kan plaatsvinden, onder zeer scherpe voorwaarden. Zulke restricties kunnen enkel wanneer het bij wet voorzien is, het noodzakelijk is in een democratische samenleving en de beperkingen dienen verder pertinent en proportioneel te zijn (Voorhoof e.a., 2011, p. 37).

Voorheen focuste mediaregulering zich vooral op het instuderen van omvangrijke wetgevingen en de daaruit voortvloeiende journalistieke beperkingen. In de 21ste eeuw echter kent men meer gewicht toe aan het recht op vrijheid van expressie en het recht om informatie te verspreiden en is het mensenrechtenhof op vlak van communicatievrijheid zelfs uitgegroeid tot een basisnorm (Holmes e.a., 2013, p. 235-237; Martens, 2005, p. 24). De rechtspraak van het EHRM bewijst bovendien dat het hof groot belang hecht aan bovenvermelde rechten en dat zij een niet te miskennen rol speelde in de bescherming van journalistieke (media)vrijheid en in het stimuleren van publiek debat in haar lidstaten. Verschillende hoogleraren analyseerden deze rechtspraak en bespraken onder andere de zaken waarin het Hof in hoge mate bescherming verleende aan journalisten en media. Deze analyses laten noteren dat de jurisprudentie van het Hof volgende zinsneden vaak hanteert in relatie tot journalisten en media(publicaties): ‘journalisten/media als sociale waakhonden in de democratie’, ‘kritisch-democratische functie’, ‘in het kader van het algemeen publiek belang’. Het is duidelijk dat het EHRM het recht op informatie, expressievrijheid en persvrijheid hoog in het vaandel draagt (o.a. Dommering, 2010, 17 maart; Voorhoof, 2008; 2010a; 2014, p. 2; Voorhoof e.a., 2011, p. 41-67).

---

¹¹ “1. Eenieder heeft recht op vrijheid van meningsuiting. Dit recht omvat de vrijheid een mening te koesteren en de vrijheid om inlichtingen of denkbeelden te ontvangen of door te geven, zonder inmenging van overheidswege en ongeacht grenzen. Dit artikel belet niet dat Staten radio-omroep-, bioscoop- of televisie-ondernemingen kunnen onderwerpen aan een systeem van vergunningen. 2. Daar de uitoefening van deze vrijheden plichten en verantwoordelijkheden met zich brengt, kan zij worden onderworpen aan bepaalde formaliteiten, voorwaarden, beperkingen of sancties, welke bij de wet worden voorzien en die in een democratische samenleving nodig zijn in het belang van 's lands veiligheid, de bescherming van de openbare orde en het voorkomen van strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden, de bescherming van de goede naam of de rechten van anderen om de verspreiding van vertrouwelijke mededelingen te voorkomen of om het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht te waarborgen” (Verdrag van 4 november 1950 tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, art. 10, *Belgisch Staatsblad*, 29 juni 1961.)

1.1.3 België, een vrij land

De Belgische Grondwet stipuleert de vrijheid van meningsuiting in artikel 19¹² en behandelt de persvrijheid in artikel 25¹³. Verder bestaan er nog aanvullende wettelijke waarborgen en bepalingen¹⁴ (Voorhoof e.a., 2011, p. 26-32).

De non-profitorganisatie Reporters Zonder Grenzen (2014a, 2014b) stelt dat vrijheid van informatie de hoeksteen is van een democratie. Recentelijk publiceerde zij haar jaarlijks rapport *The 2014 World Press Freedom Index*: een globaal overzicht van hoe het gesteld is met de vrijheid van informatie. België krijgt het label ‘good situation’ toegekend en situeert zich op de drieëntwintigste plaats van de honderdtachtig landen. We constateren wel dat België in 2003 nog plaats zeven had (Pen Vlaanderen, 2013). Ook Freedom House publiceert op jaarlijkse basis rapporten over ‘vrijheid in de wereld’ en ‘vrijheid van de pers’. België scoort volgens hun rapport positief op beiden. In 2013-2014 is België namelijk een ‘vrij land’ en haalt ze de hoogste punten op vlak van (pers)vrijheid, politieke rechten en burgerrechten (Freedom House, 2013, 2014).

We zouden daardoor kunnen vaststellen dat journalistiek goed beschermd wordt in België. Nochtans waarschuwt Voorhoof (2014, 3 mei), naar aanleiding van de internationale dag van de persvrijheid, dat ons land soms een loopje neemt met de persvrijheid en de grondwettelijke waarborgen. Hij maakt bijvoorbeeld gewag van de toegepaste preventieve censuur via kortgedingprocedures.

1.2 Bescherming van het subject

Wanneer we het hebben over het recht op informatie en de vrijheid van meningsuiting, hebben we het onlosmakelijk ook over het recht op privacy. De pers rapporteert immers over subjecten die evenzeer wettelijk beschermd zijn. Door de komst van nieuwe media en ICT rijzen er nieuwe vragen in verband met privacy. Kranten die foto's, zonder toestemming, publiceren van bijvoorbeeld slachtoffers, kunnen daardoor bijdragen aan hun lijden (Davis, 1959, p. 1-2; Warren & Brandeis, 1890, p. 195-196). Dergelijke fotopublicaties werden sterk aan de kaak gesteld tijdens de berichtgeving over het busongeluk. We lichten dit toe in hoofdstuk twee. De essentie ligt met andere woorden in de vraag: hoe worden deze subjecten beschermd?

---

¹² “De vrijheid van erediens, de vrije openbare uitoefening ervan, alsmede de vrijheid op elk gebied zijn mening te uiten, zijn gewaarborgd, behouden bestraffing van de misdrijven die ter gelegenheid van het gebruikmaken van die vrijheden worden gepleegd” (Gecoördineerde Grondwet van 17 februari 1994, art. 19, *Belgisch Staatsblad*, 17 februari 1994.)

¹³ “De drukpers is vrij; de censuur kan nooit worden ingevoerd; geen borgstelling kan worden geëist van de schrijvers, uitgevers of drukkers. Wanneer de schrijver bekend is en zijn woonplaats in België heeft, kan de uitgever, de drukker of de verspreider niet worden vervolgd”. (Gecoördineerde Grondwet van 17 februari 1994, art. 15, *Belgisch Staatsblad*, 17 februari 1994.)

¹⁴ Zoals het journalistiek bronnengeheim (Wet van 7 april 2005 tot bescherming van de journalistieke bronnen, *Belgisch Staatsblad*, 13 mei 2005.)

Er bestaan talrijke wetten die de persvrijheid inperken (Holmes e.a., 2013, p. 235; Voorhoof e.a., 2011). Eén categorie van deze beperkende wetten, de pertinentste voor onze masterproef, behelst het recht op privacy. Naar analogie van §1.1, behandelen we de belangrijkste wetten en verdragen.

1.2.1 Verenigde Naties waken over privacy

Net zoals de Verenigde Naties de vrijheid op meningsuiting garanderen, bieden ze evenzeer bescherming voor het recht op privacy. We vinden dit terug in de UVRM onder artikel 12¹⁵ en dieper uitgewerkt in het IVBPR via artikel 17¹⁶.

1.2.2 EHRM, verzoener tussen journalist en subject?

Ook het EHRM hecht veel waarde aan het recht op privacy. Het Hof uit dit via art. 8 EVRM¹⁷. Hoewel dit artikel zich grotendeels baseert op de UVRM en het IVBPR zijn er toch enkele verschilpunten. Enerzijds biedt het EVRM méér rechtsbescherming. Art. 8 besteedt bijvoorbeeld meer aandacht aan de overheidsinmenging (Wouters & De Smet, 2005, p. 68). Alsook worden de voorwaarden tot beperking van dit grondrecht geëxpliciteerd in het tweede lid, in tegenstelling tot de andere vernoemde artikels. Daarentegen, maken de andere bepalingen dan weer melding van de bescherming van ‘eer en goede naam’, hetgeen we niet uitdrukkelijk terugvinden in art. 8 EVRM, maar wel in art. 10 EVRM (De Hert, 1998, p. 2-3).

Uit de rechtspraak van het EHRM, met betrekking tot art. 8, kan men opmaken dat het Straatsburgse Hof het recht op privacy steeds meer heeft ontwikkeld en dat het sinds de jaren '80 begrepen moet worden als ‘een recht op zelfbeschikking over je persoonsgegevens’ (Dommering, 2009, p. 383). Vanuit een mediaperspectief en op basis van de rechtspraak verdient de vraag of art. 10 primeert op art. 8 overdenking. In kort bestek bespreken we de relevantste aandachtspunten.

Wanneer grondrechten afgewogen worden tegenover belangen, wegen deze laatste minder zwaar door, daar grondrechten normenhierarchisch hoger staan (De Hert, 1998, p. 9). Dit is hier niet het geval.

---

¹⁵ “Niemand zal onderworpen worden aan willekeurige inmenging in zijn persoonlijke aangelegenheden, in zijn gezin, zijn tehuis of zijn briefwisseling, noch aan enige aantasting van zijn eer of goede naam. Tegen een dergelijke inmenging of aantasting heeft een ieder recht op bescherming door de wet.” (UN General Assembly, *Universal Declaration of Human Rights*, 10 December 1948, 217 A (III), art. 12, <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3712c.html>.)

¹⁶ “1. Niemand mag worden onderworpen aan willekeurige of onwettige inmenging in zijn privéleven, zijn gezinsleven, zijn huis en zijn briefwisseling, noch aan onwettige aantasting van zijn eer en goede naam. 2. Een ieder heeft recht op bescherming door de wet tegen zodanige inmenging of aantasting” (Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten van 19 december 1966, art. 17, *Belgisch Staatsblad*, 6 juli 1983.)

¹⁷ “Recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven. 1. Eenieder heeft recht op eerbiediging van zijn privéleven, zijn gezinsleven, zijn huis en zijn briefwisseling. 2. Geen inmenging van openbaar gezag is toegestaan met betrekking tot de uitoefening van dit recht dan voor zover bij de wet is voorzien en in een democratische samenleving nodig is in het belang van 's lands veiligheid, de openbare veiligheid, of het economisch welzijn van het land, de bescherming van de openbare orde en het voorkomen van strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden, of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen”. (Verdrag van 4 november 1950 tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, art. 8, *Belgisch Staatsblad*, 29 juni 1961.)

Beide artikelen van het EVRM komen tegemoet aan twee grondrechten en staan dus op een gelijkwaardig niveau. Het EHRM behandelt haar zaken overeenkomstig met deze ideologie. De hamvraag is bijgevolg *hoe* het EHRM deze conflicterende rechten met elkaar verzoent en in evenwicht brengt (Hins, 2008, p. 562-564; Nieuwenhuis, 2012, p. 2; Voorhoof, 2010b, p. 196). Voorhoof (2010b, p. 196-201) analyseerde de rechtspraak van het EHRM¹⁸ in verband met de toepassing van art. 10 en art. 8 EVRM en distilleerde een aantal factoren die het Hof in overweging neemt in haar beslissing. Zo is er een verschil tussen bijdragen aan het publieke debat en andere uitlatingen die niet verantwoord kunnen worden onder het mom van ‘het publiek belang’. Verder hebben publieke figuren eveneens recht op privacy, maar zij moeten wel meer kritiek kunnen verdragen wanneer het feiten betreft, gerelateerd aan hun publieke functie. Vervolgens worden overheidsinmengingen en andere inbreuken niet getolereerd indien deze niet gestoeld zijn op een wettelijke basis. Tenslotte verwijst Voorhoof (2010b, p. 197) naar arresten van het Hof waarin ze haar staten oproept de privacy van burgers beter te beschermen op mediavlak.

Nieuwenhuis (2012, p. 2-13) verdiept dit verder en ging na of er concrete normen zijn in de rechtspraak van het EHRM die als kapstokken kunnen dienen bij de afweging tussen persvrijheid en het respect voor het privéleven. Uit analyse bleken volgende elementen al dan niet doorslaggevend: is het een meerwaarde/een noodzaak voor het maatschappelijk debat, over wie bericht de pers en komt de functie ‘publieke waakhond’ in gedrang, gaat het om een waardeoordeel of een feit, in welke mate werd een inbreuk gepleegd op de privacy...? Het is uitermate complex om deze vragen eenduidig te kunnen beantwoorden. In de eerste plaats is er geen duidelijke afgrenzing van het ‘maatschappelijk debat’. Daarentegen is het soms heel duidelijk dat de privacy geschonden werd (bijvoorbeeld het publiceren van medische gegevens van een gewone burger¹⁹). Het Hof beschouwt een foto evenwel als een attribuut van de persoonlijkheid. Wanneer deze gepubliceerd wordt zonder toestemming, zeker in het geval van gewone burgers, dan kan het Hof al snel een veroordeling uitspreken. Verder beschouwt het Hof de berichtgeving over persoonlijke traumatische ervaringen soms als een inmenging in het privéleven, maar een ultiem oordeel vanwege het EHRM is opnieuw onderhevig aan contextuele invloeden. Voorts kan de ernst van een inbreuk op het privacyrecht lager ingeschat worden, wanneer de informatie reeds eerder gepubliceerd werd, maar een hernieuwde berichtgeving kan desalniettemin opnieuw een inbreuk inhouden²⁰. Uiteindelijk hecht het Hof veel belang aan het recht op informatie van het publiek, waardoor een inmenging in de persvrijheid voldoende onderbouwd en verantwoord moet zijn. Maar het EHRM waardeert tezelfdertijd in sterke mate de rol van journalistieke ethiek, deontologie en de bijhorende codes. Nieuwenhuis besluit dat de beslissing steeds sterk context- en

---

¹⁸ Over de periode 2004-2009.

¹⁹ Ook tijdens het debat rond Sierre werd dit niet geapprecieerd: “*verscheidene commentatoren speculeerden, (...), ook over de medische gevolgen van de verwondingen die de kinderen hadden opgelopen, waarbij ze niet veel blij gaven van fijngevoeligheid en mededogen*” (Ceuleers, 2013, p. 43).

²⁰ Dezelfde redeneringen vinden we terug bij de Zwitserse media en persraden over de ‘Sierre-berichtgeving’ (cfr. hoofdstuk twee).

caseafhankelijk is en dat de overweging van alle omstandigheden van de concrete casus een *conditio sine qua non* is. In hoofdstuk twee zien we dat gelijkaardige aspecten opwelden tijdens het debat over de berichtgeving rond het busongeluk.

1.2.3 Privacy in België

Het privacyrecht in de Belgische Grondwet kent een relatief recente en korte ontwikkeling. Aanvankelijk gaf de grondwetgever privacy slechts erkenning via twee bepalingen²¹. Pas in 1994 werd de grondwet grondig herzien en voegde men artikel 22²² ‘recht op de eerbiediging van het privé-leven en van het gezinsleven’ toe (Van den Wyngaert, 2009 p. 51). Artikel 22bis²³ verwijst bovendien onomwonden naar minderjarigen. Voor de goede orde maken we nog kort notie van het bestaan van de Commissie voor de Bescherming van de Persoonlijke Levenssfeer²⁴. Deze privacycommissie zag het licht twintig jaar geleden, naar aanleiding van de inwerkingtreding van de Privacywet op 8 december 1992²⁵. Het CBPL ziet onder andere toe op de naleving ervan (CBPL, 2014a). Een bespreking van de Privacywet zou ons te ver leiden, maar de wet beschermt vooral de persoonlijke levenssfeer aangaande de verwerking van persoonsgegevens (CBPL, 2014b, 2014c).

1.2.4 (On)definieerbaarheid van privacy

De literatuur is echter niet eenduidig over de invulling van privacy en/of privéleven. Het concept is een laatkomer in het systeem van de individuele rechten. De eerste formalisering van het recht kwam er, zoals aangehaald, dankzij de UVRM (Emerson, 1979, p. 329-331; Dawes, 2013, p. 44). Verschillende auteurs poogden privacy te definiëren en/of te conceptualiseren. Allen erkennen evenwel de moeilijkheid hiervan (o.a. Emerson, 1979; Davis, 1959; Krotoszynski, jr., 2013; Posner, 1978; Prosser, 1960; Smolla, 1999; Thomson, 1975; Warren e.a., 1890; Westin, 1967). Wat volgt, is een beperkte, niet-exhaustieve bespreking van het werk van de relevantste academici.

Cooley (1880, p. 29) **definieerde** als eerste het recht op privacy als “*a right to be left alone*”. Warren e.a. (1890, p. 205-216) bouwden hierop verder en concludeerden dat emoties, gedachten, gewoontes, relaties en gevoelens van het individu, al dan niet materieel veruiterlijkt, eveneens bescherming verdienen (‘tegen’ de pers). De auteurs beschouwen het privacyrecht als een onderdeel van een

---

²¹ De onschendbaarheid van de woning (Gecoördineerde Grondwet van 17 februari 1994, art. 15, *Belgisch Staatsblad*, 17 februari 1994.) en van het briefgeheim (Gecoördineerde Grondwet van 17 februari 1994, art. 29, *Belgisch Staatsblad*, 17 februari 1994.)

²² “*Ieder heeft recht op eerbiediging van zijn privéleven en zijn gezinsleven, behoudens in de gevallen en onder de voorwaarden door de wet bepaald. De wet, het decreet of de in het artikel 134 bedoelde regel waarborgen de bescherming van dat recht*”. Gecoördineerde Grondwet van 17 februari 1994, art. 22, *Belgisch Staatsblad*, 17 februari 1994.

²³ “*Elk kind heeft recht op eerbiediging van zijn morele, lichamelijke, geestelijke en seksuele integriteit (...)*”. Gecoördineerde Grondwet van 17 februari 1994, art. 22bis, *Belgisch Staatsblad*, 17 februari 1994.

²⁴ De Commissie voor de Bescherming van de Persoonlijke Levenssfeer wordt verder afgekort tot CBPL.

²⁵ Wet van 8 december 1992 tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens, *Belgisch Staatsblad*, 18 maart 1993

algemener recht: het recht op persoonlijkheid. Posner (1978, p. 403) bekritiseert echter de definitie van Cooley. Hij gelooft dat, hoewel ieder individu zich zou moeten kunnen beschermen tegen (media)daden, die nadelige representaties van hem/haar verspreiden, “*the right to be left alone*” geen oplossing is. De mens heeft namelijk van nature uit een tendens om (enkel) informatie van zichzelf te verspreiden die hen ten goede komt. Privacy is volgens Posner bijgevolg niet het recht om alleen gelaten te worden, maar eerder de individuele wens om een zelfgekozen, selectief imago van zichzelf te verspreiden. Westin (1967, p. 7), wiens theorie als baanbrekend werk aanschouwd wordt (Bracy, 2013), onderscheidt verder vier hoedanigheden van privacy in zijn definitie²⁶: eenzaamheid, intimiteit, anonimiteit en terughoudendheid. Hierbinnen kunnen de wensen van het individu voortdurend veranderen. Westin (2003, p. 433-434) ziet hierin de verklaring waarom privacy zo’n moeilijke materie is.

Het recht op privacy is evenwel **niet absoluut**. Wanneer een publicatie bijvoorbeeld van algemeen publiek belang is, zal het privacyrecht wat buigzamer moeten zijn (Warren e.a., 1890, p. 214- 217; Posner, 1978, p. 411-421). Voorts is er een onderscheid naar figuren die willens wetens de publieke aandacht opzoeken en personen wiens privacy geschonden werd tegen hun wil. Wanneer het subject zélf zijn toestemming geeft voor een publicatie, dan is het recht op privacy niet geschonden. Deze redenering zien we eveneens terug in de rechtspraak van het EHRM (cfr. supra) en in de uitspraken van de Raad voor de Journalistiek (cfr. infra).

Prosser (1960, p. 389-407) onderscheidt vier elementen bij **inbreuken op persoonlijke privacy**. De indringing in het privéleven van een individu, het openbaar maken van private feiten van het individu, iemand vertekend in de openbaarheid brengen en de toe-eigening ten voordele van anderen. Posner (1978, p. 411-421) interpreteert en catalogeert deze vier elementen evenwel anders. Het eerste element moet volgens hem de toe-eigening zijn, bijvoorbeeld het gebruik van namen en foto’s in een commerciële context. Vervolgens de factor openbaarheid. Wanneer een reclamebureau een foto van een individu zou gebruiken in een campagne, zonder toestemming, dan is deze handeling foutief. Echter, een foto zonder toestemming in het kader van nieuwsverslaggeving is verdedigbaar. Iemand verkeerdelijk portretteren is dan een illustratie van de factor vertekening. Posner rondt af met de factor ‘de indringing’, overeenkomstig aan het eerste element van Prosser.

Warren e.a. (1890, p. 196) oordelen dat de pers de grenzen van fatsoen overschrijdt inzake het berichten over de privacy van hun subjecten. Vanuit een economische visie, stellen de auteurs dat de

---

²⁶ “*The claim of individuals, groups, or institutions to determine for themselves when, how, and to what extent information about them is communicated to others. Viewed in terms of the relation of the individual to social participation, privacy is the voluntary and temporary withdrawal of a person from the general society through physical or psychological means, either in a state of solitude or small-group intimacy or, when among larger groups, in a condition of anonymity or reserve*” (Westin, 1967, p. 7).

wetten van vraag en aanbod een rol spelen: hoe meer journalistieke ‘gossip’ aangeboden wordt, hoe meer vraag er zal zijn. Dit resulteert uiteindelijk in een verlaging van moraliteit en sociale normen.

Iedere wet of regel moet een bepaalde graad van elasticiteit hebben, afhankelijk van de context (Ibid., p. 205-216). Privacy lijkt evenwel bijzonder **moeilijk te formaliseren**. Verschillende auteurs reiken verklaringen aan voor deze moeilijkheid. Individuele interesses en wensen zijn sowieso subjectief. Het is duidelijk dat iedereen een bepaald deel van zijn leven of persoonlijkheid wilt afschermen, maar dit is sterk afhankelijk van diens karakter. Er bestaat geen uitsluitend over de mate waarin men bescherming van de privacy wenst. Bovendien is het geen sinecure voor structurele domeinen om dit praktisch uit te werken, noch om inbreuken te meten. Net omwille van het ‘idealistische’ karakter van ‘privacy’, is de werkelijke toepassing van de definitie opnieuw niet evident (Davis, 1959, p. 6-7, Negley, 1966, p. 319-320). Negley (Ibid.) zegt dat privacy verondersteld een recht te zijn door zijn nut en niet zozeer door zijn aard. Hij besluit dat het ‘privacyprobleem’ enerzijds opgelost moet worden door morele filosofie en anderzijds via legale methoden: *“if privacy is defined as an essential requirement for the achievement of morality, then privacy is a right that the law must protect and provide”* (Negley, 1966, p. 325).

We distilleren een aantal elementen die het **belang van privacy** aantonen. Logischerwijze hangen deze nauw samen met de bovenstaande bespreking. Ten eerste de benadeling door het openbaar maken van bepaalde gegevens, die al dan niet beschamend en/of grievend kunnen zijn. Bijvoorbeeld de bescherming van het individu tegen misbruik van diens persoonlijke informatie waarvan we niet willen dat deze in de openbaarheid komt (Parent; 1983, p. 276-277; Rachels, 1975, p.323-325). Vervolgens is de mogelijkheid tot het onderhouden van sociale relaties een verklarende factor voor het belang van privacy. Afhankelijk van de soort relatie, vriendschappelijk, familiaal, collegiaal... passen we ons gedrag aan. De soort relatie en bijhorende verwachtingspatronen qua gedrag zullen bepalen of we meer of minder informatie delen. Hierin zien we één van de prominentste redenen waarom privacy belangrijk is. Om die sociale relaties te cultiveren, moet een individu controle hebben over wie al dan niet toegang heeft tot diens informatie. Het karakter van de relatie zal veranderen, zodra een derde partij zich ongevraagd inmengt (Rachels, 1975, p. 326-330).

We kunnen concluderen dat privacy een uitvoerig besproken onderwerp is, zonder eenduidige opinie. Wel staat vast dat privacy zowel een legaal als een moreel, menselijk concept is.

1.2.5 Recht op afbeelding

Een tweede cruciale wettelijke bescherming voor het subject, eveneens relevant in het ‘Sierredossier’, is het recht op afbeelding, oftewel portretrecht²⁷. Dit recht relateert sterk aan het recht op privacy. De rechtspraak toont immers aan dat het recht op afbeelding beschouwd wordt als een verlengstuk van de persoonlijkheid. Een ondubbelzinnige toestemming verkrijgen, is de kernboodschap van deze wet. Voor het nemen van de foto is toestemming noodzakelijk, maar een tweede instemming is ook vereist voor de publicatie ervan (CBPL, 2007, p. 4; Voorhoof e.a., 2011, p. 217-222). Hierop zijn er heel wat uitzonderingen. Zo geeft de CBPL aan dat het vooral gaat om de identificeerbaarheid van de gefotografeerde personen. Men zou de wetgeving kunnen ‘omzeilen’ door personen onherkenbaar te maken. Daarnaast zijn foto’s voor privédoeleinden toegelaten en hoeft de toestemming niet gevraagd te worden, zolang deze in de familiale privékring blijven (CBPL, 2007, p. 4-8). De pertinentste uitzondering gaat op voor het gebruik van foto’s relevant in het kader van journalistieke verslaggeving. Tevens wanneer private personen gefotografeerd worden wanneer zij zich in de openbaarheid begeven, dan geldt het recht op afbeelding niet (CBPL, 2014d; Voorhoof e.a., 2011, p. 217-222). Het CBPL stelt wel dat de toestemming nog altijd noodzakelijk is voor de publicatie van genomen foto’s in de openbaarheid, maar enkel als de persoon in kwestie ‘het hoofdonderwerp’ vormt. We gaven reeds aan dat publieke figuren meer moeten dulden aangaande de publicatie van feiten en foto’s die gerelateerd zijn aan hun publieke functie. Opmerkelijk is dat de CBPL aangeeft dat personen ook als publieke personen beschouwd worden naar aanleiding van een ramp: *“de afbeelding van deze persoon moet dan ook gerelateerd zijn aan deze gebeurtenis en na verloop van tijd heeft de betrokkene het recht om vergeten te worden”* (CBPL, 2014d).

Het digitale tijdperk (met de introductie van internet en sociale media) bemoeilijkte deze reglementering nog verder. Beeldmateriaal is immers véél toegankelijker geworden en journalisten kunnen bijgevolg gemakkelijker in het bezit komen van bijvoorbeeld foto’s. Volgens Voorhoof (2011) moeten media nochtans indachtig zijn voor publicatie van dergelijke foto’s zonder toestemming: *“het publiceren van foto’s zonder toestemming van de betrokkenen komt in vele gevallen neer op een laakbare praktijk, zeker als de afgebeelde personen minderjarig zijn of het slachtoffer van criminaliteit of een ongeval”*²⁸. Uit een uitspraak van de R.v.d.J. blijkt dat facebookfoto’s toch zomaar gebruikt kunnen worden. Wanneer het gaat om foto’s die op openbaar staan en wanneer de maatschappelijke relevantie aangetoond kan worden, begaat men geen fout. Er stelt zich pas een probleem wanneer de journalist een niet-publieke foto gebruikt die hij toevallig kon verwerven (Raad

---

²⁷ “De auteur of de eigenaar van een portret dan wel enige andere persoon die een portret bezit of voorhanden heeft, heeft niet het recht het te reproduceren of aan het publiek mede te delen zonder toestemming van de geportretteerde of, gedurende twintig jaar na diens overlijden, zonder toestemming van zijn rechtverkrijgenden.”. Wet betreffende het auteursrecht en de naburige rechten van 30 juni 1994, art. 10, *Belgisch Staatsblad*, 22 november 1994.

²⁸ In zijn analyse verwijst de hoogleraar naar verschillende (inter)nationale zaken zoals *Hachette Filipacchi Associés t. Frankrijk* (EHRM, *Hachette Filipacchi Associés v. Frankrijk*, 2007) en *Von Hannover t. Duitsland* (EHRM, *Von Hannover v. Duitsland*, 2004).

voor de Journalistiek, 2010). Desalniettemin is de Zwitserse Presserat van oordeel dat *“het via Facebook toegankelijk maken van foto’s niet impliceert dat ook de media deze foto’s zonder meer kunnen overnemen. Volgens de Presserat is er immers een wezenlijk onderscheid tussen de openbaarheid op Facebook en de openbaarheid via publieksmedia”* (Voorhoof, 2011). Naar aanleiding van de discussie inzake de berichtgeving rond het busongeluk, scheidte ook de R.v.d.J. duidelijkheid hieromtrent (cfr. hoofdstuk twee).

2 Zelfregulering

Naast de (inter)nationale rechtsregels kan er eveneens een systeem van zelfregulering bestaan in de journalistiek. Bij de mediaberichtgeving rond het busongeval waren vier persraden betrokken: de R.v.d.J., de CDJ, de Zwitserse²⁹ en de Duitse³⁰ persraad. Zij ontvingen immers klachten over de publicatie van foto’s en/of privacy-inbreuken naar aanleiding van het busongeval. We analyseerden deze ingediende klachten in hoofdstuk twee.

Qua uitwerking van de regulering bestaan er enkele verschillen tussen deze persraden. Anders dan de R.v.d.J., kent de CDJ bijvoorbeeld een vorm van coregulering³¹ (Conseil de déontologie journalistique, s.d.; Voorhoof e.a., 2011, p. 611). Verder bestaat de Duitse persraad louter uit mediaprofessionals, terwijl in andere persraden ook externen zetelen (Koene, 2008, p. 100). Grosso modo stellen we grote gelijkenissen vast tussen de vier persraden. De raden beogen de journalistieke beroepsethiek te bewaken en bepalen minimumregels voor behoorlijk professioneel gedrag. Middels eigen ontwikkelde deontologische codes doen de Raden uitspraken over klachten of treden zij op eigen initiatief op. Tot slot vaardigen ze ook extra bepalingen of richtlijnen uit, rekening houdende met de steeds evoluerende maatschappij en gevoeligheden (Conseil de déontologie journalistique, s.d., 2012, 2013a; Presserat, s.d.a., s.d.b., s.d.c., 2013; Raad voor de Journalistiek, n.d., 2012a; Schweizer Presserat, s.d.a, s.d.b, 2008a, 2008b, 2013a, 2013b; Voorhoof e.a., 2011, p. 611-612; Voorhoof, 2012a).

Journalistieke zelfregulering kadert binnen het mediaverantwoordingsconcept (Groenhart & Evers, 2013, p. 306). Het vindt zijn legitimiteit onder andere binnen het frame van ‘professionele verantwoordelijkheid’, zoals beschreven door McQuail (2010, p. 212-213). Doordat men er vrijwillig voor kiest zich te reguleren, er geen dwangmatige praktijken zijn en het gunstig is voor mediaprofessionals, heeft zo’n zelfreguleringssysteem een goede kans op slagen (Ibid.). Een voordelig motief voor zelfregulering is dat zo’n systeem aanvullend kan werken op overheidsregulering. Het is

---

²⁹ Der Schweizer Presserat/Conseil suisse de la presse/Consiglio svizzero della stampa.

³⁰ Der Deutscher Presserat.

³¹ Aangezien het Parlement van de Franse Gemeenschap een decreet heeft goedgekeurd dat een statuut verleende aan de Raad.

soms niet wenselijk en juridisch niet mogelijk dat de overheid zich inmengt. Zeker wanneer het gaat om normen, waarden en gedragsstandaarden is een reglementaire overheidsinterventie niet opportuun (Verdoodt, 2007, p. 29-41).

Systemen van zelfregulering zijn evenwel niet vrij van kritiek en worden geregeld in vraag gesteld door het publiek én door de sector zelf. McQuail (2010, p. 213) stelt dat zelfregulering in de praktijk slechts een beperkte druk kan uitoefenen op haar leden, de media(professionals). Het is soms ook niet onafhankelijk genoeg van de media zelf³². Andere veelgehoorde aanmerkingen op persraden zijn: onvoldoende zichtbaarheid, hoogdrempelige klachtenprocedures, onbegrijpelijke codes en gelimiteerde sanctiemogelijkheden (de Cock, d'Haenens, De Smedt, Schipper, Reul, Ichau, Valcke & Wauters, 2013, p. 190-194; Koene, 2008, p. 101-116).

---

³² Cfr. de Duitse persraad.

Hoofdstuk 2. Maatschappelijk en journalistiek-deontologisch debat rond de Sierre-berichtgeving

---

Dit hoofdstuk behandelt het gevoerde debat over de berichtgeving rond Sierre. We bespreken de verschillende discussiepunten, analyseerden de ingediende klachten en de uitspraken van de persraden en verwijzen naar analyses van media-analisten en academische theorieën. Met de eerder besproken rechtsregels in het achterhoofd, krijgen we zodoende meer zicht op de complexe problematiek die het busongeval te Sierre en de media behelzen.

1 Inleiding

Het staat als een paal boven water dat het busongeluk in de media sterk de gemoederen beroerde. *HLN*, *HBVL* en *HNB* publiceerden daags na het busongeval verschillende foto's van de minderjarigen op hun voorpagina's. De foto's varieerden van portretfoto's tot klasfoto's van de sneeuwklas (die op een schoolblog stonden), vergezeld van foto's van de beruchte tunnel en wrakstukken (Ghysens, 2012, 15 maart; Het Belang van Limburg, 2012, 15 maart; Het Nieuwsblad, 2012, 15 maart). Vooral *HLN* en *HNB* konden rekenen op kwade reacties vanuit verschillende hoeken. Verbolgen lezers uitten hun mening bijvoorbeeld via Twitter (Belorf & Callewaert, 2012). Minister Lieten was van mening dat er grenzen overschreden waren en riep de media op om de deontologische Code van de Raad te respecteren (Belga/SD, 2012; Deredactie.be, 2012, 15 maart). Verder was Tobback, burgemeester van Leuven, niet te spreken over het gedrag van binnenlandse én buitenlandse pers aan de Heverleese school (Café Corsari, 2012).

Hoewel de hoofdredacties zich verdedigden, werden de kranten een te commerciële logica, een te concurrentiële houding onderling en een schending van de Code verweten (Belorf e.a., 2012; Cochez, 2012a; De Boeck, Munster & Bourton, 2012, 20 maart, p. 13; Naegels, 2012b). Het gaat hierbij voornamelijk³³ over de richtlijn bij artikel 23 betreffende minderjarige slachtoffers, dat volledige identificatie en herkenbare beelden niet toelaat. Tenzij het gaat om een opsporingsbericht, om ernstige feiten die de maatschappij beroerden of wanneer de ouders zelf hun verhaal willen vertellen en toestemming verlenen voor het gebruik van foto's³⁴. De twee populaire kranten beriepen zich op de tweede uitzondering (Voorhoof, 2012a), desalniettemin sprak men over een zware journalistieke inschattingsfout, vermits de betrokken ouders geen toestemming verstrekten (Neels, 2012, Voorhoof, 2012b). Neels (2012) erkent wel dat hoofdredacties uitgebreid debatteren over hun aanpak bij zulke

---

³³ De andere relevantste artikels, toegepast op het busongeval, zijn artikels 22, 24 en 26.

³⁴ Richtlijn bij artikel 23, *Code van de Raad voor de Journalistiek*, 23 april 2012. Cfr. bijlage 1, p. 95.

dramatische gebeurtenissen en dat oplagecijfers hierbij geen criterium zijn. Een eventuele foutieve aanpak is, zijn inziens, eerder te wijten aan een te beperkte vertrouwdheid met het juridisch kader.

Ook in de Zwitserse media en publieke sfeer vinden we hetzelfde debat terug. De media *Blick*, *Schweizer Illustrierte* en *L'Illustré* werden fel bekritiseerd omwille van hun fotogebruik. Ook zij brachten de slachtoffers en nabestaanden prominent in beeld via foto's afkomstig van blogs, sociale media en begrafenisplechtigheden. Net zoals in België klonken stemmen van verbazing en misnoegen. Er leek een consensus te zijn dat zulke foto's niet gebruikt mogen worden zonder de expliciete toestemming. Müller, hoofdredacteur van *Sonntag*, klaagt bijvoorbeeld de commercialiteit aan van bepaalde media en vreest dat het aantal clicks en oplagecijfers primeerden op de ethiek (Schweizer Presserat; 2012a).

2 Analyse ingediende klachten bij persraden

Aangezien een persraad toeziet op de journalistieke deontologie en minimumregels voorschrijft, speelden de betrokken persraden uiteraard een rol aangaande de berichtgeving rond het busongeluk. We gingen na wanneer de persraden op eigen initiatief optraden, welke klachten zij behandelden en hoe zij tot hun uitspraak kwamen³⁵.

2.1 Raad voor de Journalistiek

2.1.1 Klachtenverloop

Tien dagen na het busongeval organiseerde de R.v.d.J. een spoedvergadering om zich over de kwestie te buigen. Op dat moment werden nog geen klachten neergelegd, maar de Raad vaardigde toch al een persbericht uit om journalisten te herinneren aan de code en maande hen aan om voorzichtig om te springen met de slachtoffers en hun familieleden (Ceuleers, 2013, p. 43). Als reactie op het publieke debat en als resultaat van de spoedvergadering kondigde de R.v.d.J. op 12 april 2012 een nieuwe, strengere richtlijn³⁶ aan. De richtlijn schrijft een grote terughoudendheid voor bij het overnemen van foto's, komende van persoonlijke websites en sociale media, zeker indien de subjecten mensen zijn die zich in een maatschappelijk kwetsbare positie bevinden. Het basisprincipe is dat publieke media niet mogen veronderstellen dat wat op persoonlijke media verschijnt zomaar mag overgenomen worden, zo stelde Voets³⁷ (Cochez, 2012b; Ceuleers, 2013, p. 44; Edl, 2012; Raad voor de Journalistiek, 2012a; 2013b, 2014b). Daarnaast werd de code eveneens uitgebreid met een richtlijn³⁸ aangaande de

---

³⁵ Voor een beknopt, schematisch overzicht van de verschillende uitspraken verwijzen we naar bijlage 2, p. 98.

³⁶ Richtlijn bij artikel 23, *Code van de Raad voor de Journalistiek*, 23 april 2012. Cfr. bijlage 1, p. 95.

³⁷ Toenmalig secretaris-generaal en ombudsman van de Raad.

³⁸ Richtlijn bij artikel 24, *Code van de Raad voor de Journalistiek*, 23 april 2012. Cfr. bijlage 1, p.96.

verslaggeving van rouwplechtigheden, waarbij aangedrongen wordt om respect te tonen voor de familie en rekening te houden met hun wensen (Raad voor de Journalistiek, 2012b). Doorheen de Code en ook in de nieuwe richtlijnen, komt er een belangrijk element steeds terug: ‘het maatschappelijk belang’. Een journalist moet zich telkens afvragen of er sprake is van maatschappelijk belang en hij mag het privéleven niet verder aantasten dan noodzakelijk. In sommige gevallen moet hij het maatschappelijk belang effectief kunnen aantonen, zoals bij gebruik van herkenbaar beeldmateriaal zonder toestemming. Aangezien er geen toestemming verleend werd voor het gebruik van de foto’s, dienden familieleden uiteindelijk klacht in tegen *HLN* en *HNB* (Cochez, 2012b; Ophalvens, 2012).

Tijdens de hoog oplaaierende discussie in de media kwamen de hoofdredacteurs van de betrokken kranten publiekelijk naar voren om hun verdedigingsargumenten uiteen te zetten. Impe, co-hoofdredactrice van *HNB*, verklaarde dat aan het publiceren van de foto’s een langdurig debat is vooraf gegaan. De uiteindelijke beslissing wordt volgens haar gelegitimeerd door het op te vatten als een sereen eerbetoon aan de slachtoffers. Daarenboven stelt Impe dat de zwart-witte kleur, de grootte én de openbaarheid (cfr. sociale media) van de foto’s, verzachtende elementen zijn (Belga/TE, 2012; Deredactie.be, 2012, 15 maart; Th., 2012, 17 maart, p. 7). Ook Daenen, hoofdredacteur van *HLN*, staaft deze mening. Hij legt voornamelijk nadruk op het publieke karakter van de gebruikte foto’s en ziet niet in waarom kranten deze niet zouden mogen gebruiken (Ibid.).

Tot een uitspraak is het niet gekomen. De Raad bemiddelde tijdens het gesprek tussen de familieleden en de hoofdredacties. Na verontschuldigen vanwege deze laatste werd de klacht in der minne geregeld. De hoofdredacteurs verbonden zich er eveneens toe de nieuwe richtlijnen voortaan in acht te nemen en de excuses te publiceren in hun kranten (Knapen, persoonlijke mededeling, 2014, 7 juli; Raad voor de Journalistiek, 2013b).

Er volgde begin juni nog een tweede klacht van enkele families over een artikel van *HLN*, omdat een foto van de graven hierbij gepubliceerd werd en het een aantal feitelijke fouten bevatte. Na een bemiddelingsgesprek publiceerde de krant haar verontschuldigen (Knapen, persoonlijke mededeling, 2014, 7 juli; “mededeling van de hoofdredactie”, 2012, 1-2 september, p. 45).

2.1.2 Nieuwe richtlijn in vraag gesteld

Niettegenstaande dat de R.v.d.J. uitgebreide waardering kreeg voor haar doortastend optreden in het Sierre-dossier (Ceuleers, 2013, p. 41) werd de Raad zwaar onder de loep genomen. Moonen (2012) bekritiseerde de effectiviteit van de richtlijn door de beperkte draagkracht ervan. De focus ligt namelijk vooral op sociale media en niet op de manier van nieuwsgaring en de overmatige berichtgeving, die nochtans eveneens sterk aangeklaagd werden. Daarnaast belicht de auteur terecht de

moeilijkheid van de (onbestaande) definitie van maatschappelijk belang, wat de regels veranderlijk en voor interpretatie vatbaar maakt. Voorhoof (2012b) wees er al eerder op dat de uitspraken van de Raad nopens de fotopublicatie zonder toestemming niet altijd even eenduidig waren in vorige zaken. Desalniettemin vindt de hoogleraar (2012c) de nieuwe richtlijn een adequate reflex. Door deze richtlijn uit te vaardigen, speelt de Raad in op de veranderende mediaomgeving inzake de digitalisering en blijft ze waken over de journalistieke deontologie. Nochtans heeft Voorhoof bedenkingen bij de formulering van aanbeveling negen³⁹. De aanbeveling is te ruim uitgedrukt en het lijkt alsof foto's van privépersonen gebruikt mogen worden, zolang er geen uitdrukkelijk verzet is achteraf. *'Het is degene die de foto wil gebruiken die vooraf toestemming moet vragen aan de persoon die op de foto herkenbaar is. Niet omgekeerd dus (...)'* (Voorhoof, 2012c).

2.2 Conseil de déontologie journalistique

Op 16 maart 2012 kwamen families van de overleden kinderen samen aan het funerarium in Heverlee voor de begrafenisplechtigheid en merkten een cameraploeg van *RTL* op. Twee familieleden dienden een klacht in bij de CDJ, omdat ze de aanwezigheid van journalisten en het filmen tijdens een intiem moment een inbreuk vonden op hun privacy en waardigheid. Willocq, hoofdredacteur van *RTL*, erkende de aanwezigheid van de cameraploeg en verklaarde dat men oorspronkelijk over de begrafenis wou berichten via beeld. Men kwam op deze beslissing terug, omdat men inzag dat dit foutief journalistiek gedrag zou zijn ten opzichte van het privéleven van de betrokkenen. De beelden werden dan ook niet uitgezonden. Desondanks oordeelden de nabestaanden dat de loutere aanwezigheid reeds een aanslag was op hun persoonlijke levenssfeer. Hoewel de Raad erkent dat het uitzenden van zulke beelden ethisch niet geoorloofd is, bevond de Raad de klacht ongegrond, omdat *RTL* de uitzending van de beelden op tijd verhinderde (Conseil de déontologie journalistique, 2012).

Interessant om weten is dat de CDJ (Conseil de déontologie journalistique, 2013b) eind 2013 een grondig aangepaste versie van haar Code publiceerde. De Raad wil met de herziening de journalistieke basisprincipes herbevestigen en aanpassen aan de nieuwe journalistieke praktijken (cfr. technologieën en sociale media). Deze modificatie was noodzakelijk en langverwacht. Naar aanleiding van een kleinschalig onderzoek⁴⁰ rond Sierre en verkeersslachtoffers kwamen allerlei betrokkenen samen om de resultaten te bespreken. Nadien werd geopperd dat de Codes van de R.v.d.J. en de CDJ sterk van

---

³⁹ "9. Bij slachtoffers die geen publieke figuren zijn, vergewist de journalist zich ervan dat hij informatie en beeldmateriaal, afkomstig van persoonlijke websites en sociale netwerksites, kan overnemen. Wanneer blijkt dat nabestaanden of slachtoffers zelf zich verzetten tegen de openbaarmaking, leeft de journalist dit verbod na." Richtlijn bij artikel 23, Code van de Raad voor de Journalistiek, 23 april 2012.

⁴⁰ De KU Leuven voerde een, mini-onderzoek uit en rapporteerde informeel de resultaten op 21 mei 2013, onder leiding van Prof. Hutsebaut (Rondpunt, 2013). De opdracht werd uitgevoerd op verzoek van de stuurgroep verkeersslachtoffers en het kabinet van minister Jo Vandeurzen, teneinde lessen te trekken uit het 'Sierre-incident' in verband met de opvang van verkeersslachtoffers.

elkaar verschillen en dat deze op elkaar afgestemd zouden moeten worden (Ibid.). Wat dus met de vernieuwing van de code van de CDJ gebeurd is.

2.3 Schweizer Presserat

Op 16 augustus 2014 riep de Zwitserse deontologische raad op eigen initiatief de redacties van *Blick*, *Schweizer Illustrierte* en *L'Illustré* bijeen inzake hun berichtgeving over het busongeluk. De kranten hadden namelijk foto's overgenomen die publiekelijk getoond werden in een rouwkapel en tijdens de begrafenisplechtigheid, en die eveneens op een blog verschenen (ATS, 2013; Schweizer Presserat, 2012a).

Op 16 maart 2012 toonde *Blick* foto's van slachtoffers in hun privésfeer, een tiental andere overleden kinderen, de buschauffeur en de begeleiders. Parallel met de R.v.d.J. stelde de Raad de krant aan de kaak voor deze fotopublicatie, want noch de informatieve meerwaarde, noch de ouderlijke toestemming was aangetoond. Hoofdredacteur, Grosse-Bley, ging hier niet mee akkoord. Volgens hem zijn foto's van de tunnel en/of wrakstukken niet voldoende om een reëel gezicht te geven aan het drama. Bovendien had de krant met enkele nabestaanden gesproken en 'toestemming verkregen'. Grosse-Bley ging echter niet in op de vraag van de Raad om zijn standpunten nader toe te lichten. Hij meende dat het geen zin had om tijd, geld en energie te investeren in de argumentatie, aangezien ze toestemming hadden verkregen en geen klachten ontvingen (Schweizer Presserat, 2012a).

Schweizer Illustrierte publiceerde op 19 maart 2012 individuele portretten (inclusief voornamen) van overleden kinderen, klasfoto's en beelden van de Lommelse begrafenisplechtigheid. Op vraag van de Raad beargumenteert hoofdredacteur Regez dat toestemming verondersteld was, omdat de foto's afkomstig waren vanop de doodskisten en deze eveneens publiekelijk verspreid werden via televisie. Voorts verwijst Regez naar de Belgische media die reeds veel beelden distribueerden, waardoor de publieke sfeer in combinatie met de bescherming van de slachtoffers toch al niet meer gerespecteerd kon worden. Tot slot wou Regez ook mooie beelden tonen van de slachtoffers in plaats van louter tragische beelden van het ongeluk (Ibid.).

Op 21 maart 2012 pakte *L'Illustré* dan weer uit met close-up foto's van kinderen en begeleiders. Het magazine vermeldde voornamen en nam foto's over van de schoolblog (Ibid.). Ter verdediging verklaarde hoofdredacteur Jeanneret dat een medium zoals de zijne, nood heeft aan foto's en persoonlijke verhalen. Volgens hem is het de plicht van de pers om medeleven te tonen en men kan enkel de impact van zo'n drama naar waarheid weergeven wanneer men illustrerende foto's gebruikt. Vervolgens stelde de verplichte toestemming geen probleem daar *L'Illustré* gesproken had met verschillende ouders en zelfs toestemming bekomen had van het mortuarium te Lommel voor het

hergebruik van foto's. Daardoor, meent Jeanneret, mag men toestemming veronderstellen. Bovendien haalt hij aan dat vele foto's publiekelijk verspreid waren tijdens de herinneringsdienst, wat zou duiden op het algemeen maatschappelijk belang. Als laatste argumenteert hij dat de krant geen klachten heeft ontvangen achteraf en dat men er dus mag van uitgaan dat er ouderlijke toestemming was (Ibid.).

De Schweizer Presserat nam de argumenten in overweging en toetste ze af aan haar code. Volgens art. 7 dient een journalist de privacy van elk te respecteren en enkel in het kader van het maatschappelijk belang kan het overschreden worden. Verder stipuleert art. 8 dat de waardigheid, het leed en de emoties gerespecteerd dienen te worden. De bijhorende richtlijnen stellen grosso modo dat een expliciete toestemming van de betrokkenen vereist is en dat bijzondere voorzichtigheid aan de dag moet gelegd worden als het gaat om kinderen en slachtoffers (Ibid.). De Raad verwijst tevens naar haar stellingnames van 2010 en 2012, omtrent respectievelijk het gebruik van persoonlijke informatie die op het internet geplaatst werd en het respect voor de privésfeer (Schweizer Presserat, 2010, 2012b). Samenvattend oordeelt de Raad dat alle betrokken media een inbreuk pleegden op art. 7 door de fotopublicaties. Journalisten hebben dan wel het recht om zulke foto's te publiceren, maar dit is onder geen enkel bedingung geoorloofd wanneer geen expliciete toestemming verkregen werd van de familieleden. Het feit dat zulke foto's reeds verspreid werden in de publieke sfeer rechtvaardigt niet het hergebruik ervan. De toestemming mag dus niet verondersteld worden. Dit geldt eveneens voor de foto's die overgenomen werden van de sociale media, die oorspronkelijk met een ander doel/context werden geplaatst. De Raad onderlijnt verder dat media de privacy van slachtoffers van een dergelijke ramp immer moeten respecteren. De Raad is overtuigd dat het zelfs mét toestemming 'not done' is om zo snel na de feiten foto's te vragen en te publiceren. Men dient rekening te houden met het feit dat familieleden misschien nog in schok waren en bijgevolg de consequenties van hun toestemming niet konden inschatten. De Raad erkent wel dat de media zich niet hebben laten verleiden tot overmatig sensationele berichtgeving (Schweizer Presserat, 2012a).

2.4 Deutscher Presserat

Tegen de Duitse bladen *Bild* en *Berliner Kurier* werd klacht neergelegd bij de Duitse *Presserat*. *Bild* publiceerde namelijk portretten van vijftien overleden kinderen op de voorpagina. De krant beargumenteerde dat het expliciet géén namen vermeldde op vraag van de ouders. Bovendien had de burgemeester van Lommel de foto's getoond in het stadhuis en verkreeg *Bild* de toestemming van andere administratief verantwoordelijken voor de opnames, waardoor de ouderlijke instemming verondersteld werd. De Raad volgde deze argumentatie en verwierp de klacht tegen *Bild* (Ceuleers, 2013, p. 45; Schweizer Presserat, 2012a).

Berliner Kurier maakte gebruik van een groepsfoto (overgenomen van de blog) en een foto van het wrakstuk. Hiervoor kreeg de krant een aanmaning vanwege de Raad omdat de foto behoorde tot de privésfeer. Voor het hergebruik in een andere context werd daarenboven geen ouderlijke toestemming bekomen (Ibid.).

3 Hoeveelheid media-aandacht voor busongeval

Het is duidelijk dat de kranten fel bekritiseerd werden voor de fotopublicaties. Een tweede punt van kritiek was de aanhoudende media-aandacht voor het busongeluk. Deze aandacht piekte de eerste weken na het drama en nam daarna af in nieuwswaarde en stilletjes aan in volume. Hoewel er inhoudelijk geen nieuwe feiten meer werden aangebracht, bleef de media-aandacht aanhouden (Joye, 2012; Naegels, 2012b). De vraag rijst hoe we dit gegeven kunnen verklaren.

3.1 Mediahype

Wanneer we de vier criteria van een ‘*mediahype*’ aftoetsen (Vasterman, 2005, p. 515-516), zouden we kunnen besluiten dat Sierre effectief een mediahype was. Het eerste criterium vermeldde we reeds: een plotse nieuwsgolf met sterke stijging en trage vervaging in hoeveelheid in alle media. Ten tweede moet een ‘*key event*’ duidelijk aanwijsbaar zijn, waardoor de nieuwsgolf oorspronkelijk startte. Sierre kreeg dan ook meer aandacht dan vergelijkbare gebeurtenissen. Ten derde werd de berichtgeving vooral gestuwd door media die het nieuws maken, eerder dan simpelweg te rapporteren. Voortdurend werden analyses en opinies aan het woord gelaten. Denk maar aan Tom Naegels (2012a, 21 november, p. 27, 2013, 6 maart, p. 38) die herhaaldelijk zijn mening gaf over de berichtgeving. Tenslotte dient men ook een interactie vast te stellen tussen de media en bepaalde sociale actoren, waardoor sociale actie gestimuleerd wordt. Zoals we zagen, grepen de persraden in. Bovendien verenigden de stuurgroep verkeersslachtoffers, het Kabinet van minister Vandeurzen en de KU Leuven zich om de opvang van verkeersslachtoffers te verbeteren (Rondpunt, 2013).

3.2 Nabijheid en emoties

Wat plaatsvond op 13 maart 2012 is een deel geworden van het collectieve Belgische bewustzijn/geheugen. De slachtoffers waren immers Belgen, waarvan de meerderheid kinderen. Het hoge dodenaantal, de onverwachtheid en de omstandigheden (cfr. een sneeuwvakantie) sluiten allen aan bij de nieuwsselectiefactor ‘nabijheid’⁴¹. Joye (2010a, p. 143) verklaart dat “*de geografische*

---

⁴¹ In de academische literatuur bestaat er een onderzoekstraditie naar de criteria van nieuwsselectie en het *gatekeeping*-concept (Biltereyst & Joye, 2013, p. 322; Shoemaker, 1991; White, 1950; Singer, 2001). Een diepgaande bespreking van deze theorieën zou ons te ver leiden, maar belangrijk te onthouden is de factor ‘nabijheid’.

afstand, psychologische en emotionele afstand, culturele affiniteit, en zelfbelang zoals de aanwezigheid van landgenoten onder slachtoffers” een bepalende rol spelen in de nieuwsselectie. Ook rampspecifieke factoren, zoals omvang, duur en type, zijn beïnvloedend. De inhoud reflecteerde dit dan ook door talrijke verhalen te brengen waarmee de lezer/kijker zich kan vereenzelvigen (Joye, 2010a, 2011a, 2011b; Singer, Endreny & Glassman, 1991, p. 58).

Logischerwijze werd de informatieverstrekende functie van de media vervangen door een sociale, rituele functie: de krant die steun biedt, medeleven toont en de herkenbaarheid bevordert. De betrokkenheid van de mediagebruikers is uitermate hoog (Naegels, 2012b; Joye, 2012), de tendens tot een emotionelere en persoonlijker aanpak heeft hier ook mee te maken (Kitch, 2009, p. 23-31; Van Zoonen, 1998, p. 113). De keuze voor zo'n aanpak kan gelegitimeerd worden door de wil tot het delen van verdriet en het brengen van een eerbetoon, zoals de hoofdredacties ook betoogden. Belangrijker nog, emotionele verhalen werken sympathiserend en moraliserend, ze bevestigen een collectieve, nationale identiteit en proberen het zinloze te begrijpen (Ibid., Pantti, 2011, p. 229). Bovendien geven 'emotionele media' de boodschap aan hun kijkers/lezers/luisteraars dat ze niet alleen staan in hun gevoelens van schok en wanhoop (Wirth & Schramm, 2005, p. 16).

Rogiers (2012, 19 maart, p. 6) benadrukt dat het busongeluk niet publiek is geworden door de aard van het drama, dan wel door die nabijheid en de omvang. Daarom kwam er ook zoveel publieke weerstand op de manier waarop de media het onderwerp behandelden. Wanneer er een verband is tussen de media-aandacht en een bepaald 'goed doel' (zoals het uitzoeken van de oorzaak) heeft het publiek inderdaad geen bezwaren tegen die sociale functie van de pers. Gezien het busongeluk van een andere aard is, zijnde een 'alledaags' ongeval, percipieert men de media echter als 'voyeurs' (Ibid.). We kunnen dit verschil zichtbaar opmerken. In de beginfase werden de media fel op de vingers getikt, omwille van de gebruikte foto's en het 'uitbuiten van verdriet'. Wanneer er vandaag bericht wordt over het busongeluk, dan dienen de media 'een goed doel' (cfr. rapporteren over het (schuld)onderzoek).

3.3 Type slachtoffers

Het type slachtoffer is eveneens een verklarende factor. Op basis van de typologie van Christie (1986) formuleerde Greer (2007, p. 23) een herwerkte definitie voor het 'ideale slachtoffer': *“a person or category of individuals who – when hit by crime – most readily are given the complete and legitimate status of being a victim, including those who are perceived as vulnerable, defenceless, innocent and worthy of sympathy and compassion”*. Daar de meerderheid van de slachtoffers van het busongeval onschuldige kinderen waren, zijn zij het prototype voor het ideale slachtoffer. Daarenboven stelt Greer (2007, p. 22) dat zulke ideale slachtoffers overladen zullen worden met media-aandacht, een collectief

rouwproces teweegbrengen en zelfs de motor zijn voor sociale veranderingen. De media-aandacht en de sociale veranderingen stelden we reeds vast, maar ook het collectief rouwproces is van toepassing. Op 15 maart 2012 werd namelijk een dag van nationale rouw afgekondigd (Belga//TE/KVDA/SD, 2012).

4 Beroepsgroep in crisis?

Na de analyses van de klachten en de bekritiserende opiniestukken, zou men al gauw kunnen concluderen dat de journalistiek zich in een ethische crisis bevindt. Gabriëls (2012) zegt dat dit zich uit in *“het toe-eigenen van taken van experts, schuldigen zoeken in plaats van oorzaken, een overvloed aan emoties creëren, zelf nieuws maken, grenzen tussen privé en publiek niet meer in vraag stellen, opteren voor esthetica (zwart-wit foto’s) in plaats van ethica (...)”*. Toch gaan er nuancerende stemmen op. Voets (2010) stelt namelijk dat de pers niet alle regels overboord gooit, maar dat de grenzen wel afgetast worden in crisissituaties. Daarenboven bleek uit een studie van Kay e.a. (2011) dat reporters ter plaatse zich steeds meer bewust zijn van de impact van het rapporteren over een trauma/ramp op de bevolking. Het stereotiepe beeld van de harde, professionele en objectieve journalist is aan het veranderen: ze tonen meer empathie en zijn zich bewuster van ethische grenzen (Ibid., p. 449-450; Willis, 2010, p. 49-51).

4.1 Beïnvloedende factoren

Tijdens de verslaggeving wordt een journalist dus geconfronteerd met een aantal keuzes. Over wat zal hij al dan niet berichten? In hoeverre houdt hij rekening met de privacy van zijn subjecten? Voakes (1998, p. 380) onderscheidt zeven sociale, beïnvloedende factoren op het beslissingsproces van journalisten⁴²:

1. Individuele factoren: persoonlijke background en eigen stijl
2. ‘Kleine groepsfactoren’: bijvoorbeeld collegiale invloed
3. Organisatie: beleid van de organisatie en andere formele, structurele invloeden
4. Concurrentie: een soort domino-effect: invloed van andere media
5. Beroepsgerelateerde factoren: invloed van training, normen, codes...
6. Extra-media factoren: invloed van publieke reacties
7. Wet: formele en informele dimensies van de wet

Uit het onderzoek bleek dat journalisten een summiere kennis hadden van legale beperkingen en dat zij vooral gestuwd werden door de extra-media factoren, de kleine groepsfactoren en de individuele factoren. Verder bleken journalisten zeker een moreel verantwoordelijkheidsgevoel te bezitten, maar

---

⁴² Voakes onderzocht bij 42 journalisten, die vervolgd werden voor inbreuken op privacy, welke aspecten geleid hadden tot hun beslissing tot publicatie. Hij baseerde zich op het conceptueel model van Shoemaker en Reese (1996) om tot deze beïnvloedende factoren te komen.

het legale en ethische bewustzijn bij journalisten én nieuwsredacties zijn zeker voor verbetering vatbaar (Ibid., p. 389-391). Ook een grootschalige studie onder Vlaamse journalisten bevestigt de invloed van deze zeven factoren. Hoewel de manier van aftoetsing⁴³ afhankelijk is van journalist tot journalist, lijkt er toch sprake te zijn van dat ethisch besef (de Cock e.a., 2013, p. 264-265). Gebaseerd op opiniestukken van media-analisten zouden we voorzichtig kunnen stellen dat de journalisten, betrokken bij Sierre, vooral beïnvloed werden door de derde en vierde factor. Zo is de weigering van bepaalde opdrachten bijzonder riskant voor freelancers (structurele invloed). Zij hebben per slot van rekening niet de 'luxe' om steun te vinden bij redactieraden of in CAO's. Hierdoor is het gevaar op verlies aan werkzekerheid dan ook reëel (Belorf, 2012). De vierde factor uit zich in het sterk concurrerende medialandschap waarin Belgische journalisten opereren, wat eveneens belemmerend werkt op het weigeren van gevoelige topics (Ibid.; Cochez, 2012a; De Boeck e.a., 2012, 20 maart, p. 13).

4.2 Ethische dilemma's

Wanneer journalisten moeten rapporteren over rampen wordt de externe druk verhoogd. Vele routinepraktijken zijn dan niet meer van toepassing en journalisten kunnen geconfronteerd worden met ethische dilemma's. Hierbij botsen de ethische waarden van de maatschappij vaak met de persoonlijke waarden van de journalist, maar ook professionele ambitieuze belangen en commerciële vereisten zorgen voor conflicten (Berrington & Jemphrey, 2003, p. 228-229; Kim & Kelly, 2010, p. 23-24; Muller, 2010, p. 10). Amend, Kay & Reilly (2012, p. 239-243) identificeerden vier thema's omtrent deze dilemma's. Zoals we zullen zien, overlappen deze deels met de eerder besproken beïnvloedende factoren.

Het eerste thema is de professionele verplichting versus de ethische verantwoordelijkheid. Het meest voorkomende dilemma was dat men moest kiezen tussen opdringerig zijn en zo de 'scoop' te bemachtigen, of de privacy en waardigheid van slachtoffers te respecteren. Deadlines en redactionele eisen kunnen evenwel verklaringen zijn voor de genomen beslissingen (Ibid., de Cock e.a., 2013, p. 98-99). Journalisten hebben overigens niet altijd de tijd om alle morele opties af te wegen. Voorts lijkt het erop dat een journalist zo'n ethisch dilemma zélf moet oplossen en een beroep doet op zijn eigen morele kompas (Amend e.a., 2012). Ook Berrington e.a. (2003, p. 230) constateerden dat journalisten onmiddellijk in actie moeten schieten, vaak op automatische piloot, maar achteraf wel sommige handelingen betreuren (Ibid., p. 230). Het tweede vraagstuk behandelt de gepercipieerde rol van de journalist. 'Storyteller', 'analist', 'historicus' of 'getuige' zijn mogelijke rollen (Amend e.a., 2012; de Cock e.a., 2013). Afhankelijk van de situatie passen journalisten zich aan en worden ethische normen flexibeler. Wanneer de journalist de privacy van het slachtoffer schaadt, voelt hij zich hiertoe verplicht

---

⁴³ Via deontologische codes of via buikgevoel.

omwille van het goede doel en om het publieke bewustzijn te vergroten (Amend e.a., 2012). De drijfveer ‘in het kader van het maatschappelijke belang’ uit het Vlaams onderzoek van de Cock e.a. (2013, p. 98-99) sluit hier goed bij aan. Vervolgens ‘de toelaatbare schade’: sommige handelingen die normaal gezien als onethisch beschouwd worden, worden vaak wel toelaatbaar in functie van hun opdracht. Over het toelaatbare karakter is er desondanks geen eensgezindheid en men vult deze vaak zelf in middels individuele ethiek (Amend e.a., 2012). Tot slot speelt de onervarenheid een rol. Journalisten gaven aan dat ze weinig of geen opleiding gekregen hadden omtrent het rapporteren over traumatische gebeurtenissen en de bijhorende ethische dilemma’s. Zodoende kunnen er verschillende morele problemen optreden. Bijvoorbeeld niet empathisch genoeg zijn, handelingen stellen die de slachtoffers verder traumatiseren, ernstige ethische fouten maken zoals liegen, nodeloos opdringerig zijn enzoverder (Ibid., p. 236-237). Maxson (2000, p. 86) onderzocht hoe pas afgestudeerde journalisten omgingen met trauma’s. De studie wees uit dat rampen een emotionele impact uitoefenen op hen en dat een professionelere ondersteuning bij persoonlijk trauma gewenst zou zijn. Daarbij aansluitend, stelt men vast dat “traumajournalisten” weinig ethische richtlijnen krijgen vanuit de redactie (Duncan & Newton, 2010, p. 443-444).

Hoofdstuk 3. Slachtoffers likken hun wonden

Dit kort hoofdstuk wijdt zich aan de andere kant van de medaille: de slachtoffers. Verschillende studies focusten reeds op de representatie van menselijk lijden in de media en welke invloed dit heeft op de publieke opinie en de slachtoffers (Green e.a., 2006; Kuttschreuter, Gutteling & de Hond, 2011). Bij grote rampen is het een wederkerig probleem dat journalisten slachtoffers overmatig contacteren (Naegels, 2012b). Voorbeelden van slachtoffers en sympathisanten die de pers oproepen om afstand te houden, zijn dan ook legio (Alvis-Banks, 2008; Eerdeken, Engels, Demeulemeester & Van Der Auwera, 2012; FOD Binnenlandse Zaken, 2011).

1 Steun of secundaire victimisering

We kunnen spreken van twee contradictorische hypothesen: de media als een steun voor slachtoffers of als een vorm van secundaire victimisatie. Enerzijds zou de media-aandacht een secundaire traumatisering veroorzaken en zelfs het herstel van de slachtoffers belemmeren. Wanneer slachtoffers geconfronteerd worden met een artikel, is het mogelijk dat zij de gebeurtenis herbeleven en zich opnieuw angstig voelen. Bovendien zou deze confrontatie zelfs een groter trauma kunnen veroorzaken dan het oorspronkelijke, primaire trauma (Cuyvers, 1986, p. 50; Maercker e.a., 2006, p. 137-138; Ochberg, 1986). Maar ook de aanwezigheid en het gedrag van een groot aantal reporters ter plaatse kan het trauma vergroten (Kay e.a., 2011, p. 441; Simpson & Coté, 2000). Ochberg (1986) merkt op dat journalisten indachtig moeten zijn voor het lijden van slachtoffers. Vaak wordt het slachtoffer over het hoofd gezien en draagt men (onbewust) bij aan zijn/haar lijden. Anderzijds kan mediaverslaggeving sociale erkenning en steun bieden, daar het slachtoffer het gevoel krijgt dat zijn verdriet gedeeld wordt en dat het een publiek belang krijgt (Debusschere, 2012; Maercker e.a., 2006, p. 137-138; Sykes, 2003). Het onderzoek van Maercker e.a. (2006, p. 141), gesteund door Simpson e.a. (2000), concludeert dat de dominantste reactie van de slachtoffers negatief was jegens de media, zeker wanneer factuele fouten gerapporteerd worden. Een miniem aantal respondenten indiceerden positieve steungevoelens.

2 Journalistieke ongevoeligheid, invasie of catharsis

In 2007 vond een schietpartij plaats op de Amerikaanse universiteit Virginia Tech. Walsh-Childers, Lewis en Neely (2011, p. 195-200) identificeerden⁴⁴, drie thema's in verband met de perceptie van toegepaste journalistieke praktijken. Journalistieke ongevoeligheid is het eerste thema. Zo was de

---

⁴⁴ Via negentien diepte-interviews met betrokkenen: overlevenden, nabestaanden, journalisten en universiteitsmedewerkers.

eerste ervaring met journalisten negatief voor de meeste respondenten. De bevroegden reclameerden volgend gedrag: het onaangekondigd opdagen, aanvragen voor interviews té kort na de feiten, het dragen van verborgen camera's, maar vooral het tekort aan medeleven en de arrogantie van de journalisten. Vervolgens definiëren de auteurs 'het gevoel van invasie' als tweede thema. De meeste respondenten spraken van een tactloze persbelegering voor interviewaanvragen. Een respondent verklaart dat “*so many journalists competing for the story brought out the worst in some*” (Ibid., p. 199). Daarentegen behandelt het thema 'catharsis' de positieve ervaringen met journalisten. Overlevenden en familieleden apprecieerden de journalisten die hen met respect behandelden, die medeleven toonden en die hen de kans gaven om hun wensen te uiten en daar ook rekening mee hielden. Walsh-Childers e.a. (2011, p. 203) onderlijnen dat deze case goed de gevaren van het volgen van een professionele rigide ideologie illustreert. Journalisten moeten blijven reflecteren over welke soort technieken en informatie aangewend moeten worden, ten einde het publieke algemeen belang ten dienst te staan, zonder extra leed toe te brengen.

3 Schadelijk, triviaal of nuttig

In recent kwalitatief onderzoek, bevestigen Englund, Forsberg & Saveman (2014, p. 27-29) grotendeels de eerder vermelde onderzoeksresultaten, maar ze voorzien aanvullende inzichten⁴⁵. Nopens de interactie met journalisten identificeerden de auteurs drie soorten ervaringen. Ten eerste werd de interactie *schadelijk* bevonden. De overlevenden voelden zich geschonden in hun privacy en vonden dat media-actoren veeleisend, nonchalant en beledigend waren. Ze voelden zich bovendien onvoorbereid op zulk mediacontact en stellen dat de aanwezigheid van de journalisten hinderend was voor hun verwerking. Ten tweede: journalistieke aanwezigheid als *triviaal*. Sommige overlevenden waren zich niet bewust van de aanwezige journalisten, omdat ze zich concentreerden op het verstrekken van hulp en hun eigen pijn. Enkele andere overlevenden die de journalisten wél opmerkten, vertelden dat het hen niet veel uitmaakte. De persaanwezigheid werd als normaal en verwacht beoordeeld. Ten derde was er ook een categorie die de interactie met journalisten *nuttig* ervoeren, omwille van twee redenen. Door de gesprekken met de journalisten voelden ze zich enerzijds erkend als slachtoffer, anderzijds voelden ze zich ondersteund. Het tweede luik aangaande de algemene media-ervaringen kreeg gelijkaardige onderverdelingen. Ten eerste was de media-inhoud en blootstelling aan media erg *ongemakkelijk* voor sommigen, in termen van secundaire victimisering en irritatie. De mediabeelden zorgden voor een herbeleving van de feiten en waren emotionele triggers. Voorts vonden deze overlevenden dat er sprake was van veralgemening en overdrijving van de feiten. Wanneer zij geconfronteerd werden met media-inhoud waarvoor géén toestemming werd verleend, was de ergernis bijzonder groot. Ten tweede was de inhoud voor een andere groep *betekenisloos*. Of

---

⁴⁵ De onderzoekers bevroegen dertig overlevenden van twee dodelijke Zweedse treinongelukken naar hun ervaringen met journalisten en met de media in het algemeen.

ze al dan niet in de media verschenen, maakte voor hen geen verschil. Ze focusten zich voornamelijk op eigen herstel en besteedden weinig aandacht aan wat er in de media besproken werd. De laatste groep haalde aan dat media *nuttig* waren voor hun verwerkingsproces, door de verhoging van hun inzicht op het hoe en waarom van de gebeurtenissen. Deze overlevenden konden terugvallen op de berichtgeving, als herinnering, wat hen een veiligheidsgevoel bezorgde. Englund e.a. (2014, p. 29) concluderen dat meningen na verloop van tijd kunnen evolueren van negatief naar positief en/of omgekeerd. In ieder geval zou het verslaggeven ten allen tijde op een zo respectvol en gepast mogelijke manier moeten gebeuren om zo veel mogelijk schade te vermijden.

Bovenvermelde studies geven reeds een genuanceerder beeld van de media-ervaringen van slachtoffers. Niettemin uitten alle auteurs de nood aan verder onderzoek vermits elke studie zijn specificiteit, alsook tekortkomingen kende⁴⁶. Walsh-Childers e.a. (2011, p. 203) benadrukken de behoefte aan meer onderzoek aangaande de (media)nasleep voor slachtoffers/overlevenden na een groot trauma. Welke journalistieke attitudes verergeren of verzachten het leed van de betrokkenen? Welke beweegredenen schuilen achter de praktijken? Tot slot noteren Englund e.a. (2014) dat de media-ervaringen van overlevenden een te weinig ontgonnen onderzoeksdomen is.

---

⁴⁶ De longitudinale vergelijkende studie van Maercker e.a. (2006, p. 141) had bijvoorbeeld te maken met een klein responspercentage, louter slachtoffers van een misdrijf als onderzoeksgroep, geen mogelijkheid tot causale interpretatie en dergelijke meer.

TUSSENBSLUIT

---

1 Journalist versus slachtoffer

De literatuurstudie leert ons dat in weze alles convergeert naar een ‘clash’ tussen het recht op informatie en het recht op privacy. Daarenboven kan dit gepersonaliseerd worden naar een collisie tussen journalist en slachtoffer. Hoewel journalisten houders zijn van de publieke informatieverstrekking en kunnen rekenen op verscheidene waarborgen, lijkt er ook bij deze groep geen consensus te bestaan over de mate van toelaatbaarheid van privacyschending van slachtoffers.

Wanneer deze beide rechten met elkaar in contact komen, kunnen we twee essentiële problematieken omschrijven. Ten eerste ‘het maatschappelijk belang’. Hoe moet men dit opvatten?⁴⁷. Uit de analyse van de ingediende klachten, maar ook in de rechtspraak van het EHRM, zien we dat het maatschappelijk belang niet automatisch de gestelde gedragingen legitimeert, beslist niet in het geval van de gepubliceerde foto’s. De Duitse Presserat oordeelde dan weer dat *Bild* geen deontologische fouten beging, want de publicatie was gerechtvaardigd door het maatschappelijk belang. De journalisten zélf vinden het concept voor interpretatie vatbaar en hebben variërende meningen over de invulling van het begrip. de Cock e.a. (2013, p. 93-94) merkten op dat journalisten enerzijds een persoonlijke, selectieve en subjectieve begrenzing hanteren. Anderzijds spelen de opvattingen van hun oversten ook een niet te miskennen rol. Enkele slachtoffers zijn op hun beurt van mening dat het concept ‘maatschappelijk belang’ te ver uitgerekt wordt, maar dat het wel afhankelijk is van het soort medium (Ibid., p. 169). Frappant is dat de voorzitter van de vereniging voor Ouders van Verongelukte Kinderen⁴⁸ tijdens een debriefing rond Sierre opmerkte dat de overmatige aandacht⁴⁹ voor de ‘Sierre-slachtoffers’ ook pijnlijk was voor de nabestaanden van slachtoffers van andere verkeersongelukken: “*waarom is dat ongeluk zo veel belangrijker dan ons kind dat ook in het buitenland verongelukte?*” (Rondpunt, 2013). Waarmee we maar willen aantonen dat ‘het maatschappelijk belang’ moeilijk te definiëren valt.

Een tweede precaire kwestie is ‘de toestemming’. Journalisten vinden principieel dat toestemming bijna altijd gevraagd moet worden, zeker bij minderjarigen. Nochtans spreekt de praktische uitdieping van dit topic deze stelling tegen. Zo springen journalisten soms los om met dit principe en

---

⁴⁷ Het Franstalig CDJ is de enige van de vier besproken persraden die zich overigens waagt aan een definitie: “*Du point de vue de la déontologie journalistique, est d’intérêt général une information qui évoque un ou plusieurs enjeux pour la vie en société dans son ensemble ou pour une de ses composantes. Certains codes utilisent les expressions intérêt public ou intérêt sociétal. Ces termes marquent tous la différence avec l’intérêt particulier. En tout cas, l’intérêt général ne se confond pas avec la simple curiosité de la part du public*” (Code de déontologie journalistique, 2013).

⁴⁸ Ouders van Verongelukte Kinderen wordt verder afgekort tot OVK.

⁴⁹ Vanuit verschillende hoeken, bijvoorbeeld politici die de begrafenis bijwoonden.

verschillende factoren⁵⁰ spelen hierbij een grote rol (de Cock, 2013, p. 117-134). Rudimentair gezegd, bestaat ook hier geen eenduidige algemene opinie. Aansluitend hebben slachtoffers eveneens gemengde ervaringen met toestemming. Niemand van de bevroegde respondenten had echter onverdeeld positieve ervaringen (Ibid., p. 170-171). De persraden daarentegen zonden wel een duidelijke boodschap met hun uitspraken en richtlijnen: het gebruik van foto's afkomstig van sociale media, van minderjarigen, zo snel na de feiten, *zonder* toestemming mag geen toereerbare praktijk zijn.

2 Geleerde lessen

2.1 “Geen al te grote zorgen”?

Het onderzoek ‘pers en slachtoffers’ van Steunpunt Media, (waarnaar we reeds meermaals verwezen) concludeert dat we ons ‘*geen al te grote zorgen moeten maken over hoe de media slachtoffers aan bod laten komen*’ (de Cock e.a., 2013, p. 239). Naar onze mening, baserende op een nota van hoogleraar Voorhoof (2013, 15 oktober), is deze conclusie nogal voorbarig en foutief. Het kwantitatieve onderzoeksluik ging onder andere de identificatie (via naamsvermelding) van slachtoffers na, aan de hand van een toetsing tegen de Code van de R.v.d.J. (de Cock e.a., p. 65-61). Men stelt vast dat 2/3de van de naamsvermeldingen geoorloofd was. Los van de vrij ruime en voor interpretatie vatbare codering van ‘geoorloofdheid’⁵¹, betekent dit ook dat 1/3de van de slachtofferidentificatie *niet* gerechtvaardigd kon worden. Deze vaststelling had ons inziens niet zomaar verwaarloosd mogen worden en verdiende meer aandacht, ook in de eindconclusie.

2.2 Aanbevelingen en effectiviteit richtlijn

Het rapport formuleerde aanbevelingen, onder andere voor de R.v.d.J. (de Cock e.a., 2013, p. 242-244). De Raad implementeerde intussen twee aanbevelingen. Sinds 2014 is de termijn van een maand om een klacht in te dienen⁵² bij de persraad verdubbeld (Raad voor de Journalistiek, 2013d). Daarnaast besloot de Raad haar uitspraken bekender te maken. Parallel aan buitenlandse persraden en de *CDJ* vraagt de Raad vanaf 2014 aan haar leden om een korte mededeling⁵³ te publiceren over de uitspraak waarbij dat medium betrokken was. Vanuit het principe van ‘*naming and shaming*’ gelooft men dat de zichtbaarheid van de Raad én het ethische bewustzijn zullen verhogen (Raad voor de Journalistiek, 2013e, 2014a).

---

⁵⁰ Zoals de maatschappelijke relevantie, al dan niet minderjarigen, toestemming van voogden en/of verantwoordelijken, impliciete toestemming...

⁵¹ Zo leidden de onderzoekers een instemming tot identificatie af uit het feit dat familieleden, collega's en/of vrienden aan het woord kwamen (Ibid., p. 59-60).

⁵² Na het tijdstip van publicatie of uitzending en/of de journalistieke handelswijze.

⁵³ Opgesteld door de ombudsman van de Raad.

Nopens de effectiviteit van de nieuwe richtlijn kan Voets (persoonlijke mededeling, 2014, 14 april) positief zijn. De richtlijn draagt bij tot een hoger journalistiek bewustzijn qua gebruik van foto's uit sociale media. Voets verwijst hierbij naar het ongeval in Zonhoven op 8 maart 2014, waarbij zeven jonge mensen omkwamen. Verschillende kranten publiceerden ook hier foto's van slachtoffers. Klaarblijkelijk verklaarden mediaverantwoordelijken aan de Raad dat zij wel degelijk rekening houden met de nieuwe richtlijn door slachtoffers onherkenbaar te maken of toestemming te vragen aan nabestaanden. *“Het zou zeker te ver gaan om te beweren dat er geen deontologische inbreuken meer worden gepleegd, maar althans de bewustwording is er nu, wat voordien niet altijd het geval was.”*

Het is intussen onmiskenbaar dat er een scherp spanningsveld heerst tussen journalisten en hun subjecten. De literatuurstudie en de gemaakte analyses verduidelijkten dat een continue discussie over hoe we twee basisprincipes (recht op informatie en recht op privacy) kunnen rijmen, van tel blijft.

Hoofdstuk 1. Methodologie

---

1 Verantwoording keuze busongeval

Een woordje uitleg bij de keuze van ons onderzoeksonderwerp, het busongeluk te Sierre, is op zijn plaats. We erkennen dat het ongeval slechts ‘één van de zovele rampen’ is en dat een vergelijking met andere zeker een mogelijkheid was. We opteerden voor een focus op Sierre vanwege het unieke karakter (cfr. hoofdstuk twee literatuurstudie).

Een dergelijk gebeuren raakt verschillende journalistieke deeldomeinen en roept uiteenlopende vragen op over bijvoorbeeld het recht op informatie en privacy, journalistieke ethiek en deontologie enzovoort. Zoals besproken, onderzochten verschillende studies reeds deze thematieken. Naar ons weten is het academische corpus, dat zich toelegt op het journalistieke beslissingsproces en (ethische) dilemma’s, waarmee journalisten geconfronteerd worden tijdens de verslaggeving over ‘alledaagse’ traumatische gebeurtenissen, eerder beperkt en exploratief van aard. We stelden vast dat dergelijke onderzoeken wel degelijk zijn uitgevoerd, maar hun beperkingen kennen⁵⁴. Aan slachtofferzijde is de perceptie tegenover journalisten een vrij onontgonnen veld. We bestudeerden drie recente studies, waaruit we drie belangrijke elementen halen. Slachtoffers kunnen hun relatie met journalisten (en media) als nuttig, extra grievend of neutraal beschouwen. Bovendien combineren weinig studies beide kanten. Het onderzoek van Steunpunt Media (de Cock e.a., 2013) liet op grootschalig vlak wel beide stemmen horen. Doch zijn we overtuigd dat ons empirisch luik hierop aanvullend werkt, aangezien het zich toespitst op één incident en ook de ‘menselijke’ kant belicht, bekeken vanuit een ethisch-journalistieke invalshoek. Bovendien lijkt het retrospectieve karakter van dit onderzoek bevorderlijk voor de participatiegemoedelijkheid onder onze twee ‘onderzoekssubgroepen’ (cfr. infra). Enerzijds zouden journalisten bereidwilliger zijn tot participatie, aangezien de mediastorm-en kritiek intussen wat geluwd zijn. Anderzijds is het voor slachtoffers en nabestaanden eveneens gunstiger dat er wat tijd was verlopen, zodanig dat hun leed wat verzacht is. Zodoende konden beide groepen

---

⁵⁴ Zo is er sprake van een grote variatie qua methodologie en onderzoeksonderwerp. Er wordt gebruik gemaakt van telefonische enquêtes bij journalisten die privacyinbreuken pleegden (Voakes, 1998), diepte-interviews bij journalisten die berichtten over een schietpartij (Berrington e.a., 2003), kwantitatief experimenteel onderzoeksdesign bij fotojournalisten (Kim e.a., 2010), diepte-interviews bij allerlei soorten mediawerkers die verslaggaven over een natuurramp (Muller, 2010), focusgroep bij een kleine steekproef van journalisten als experts (Amend e.a., 2012) en kwantitatieve enquêtes (Duncan e.a., 2010).

enigszins een afstandelijkere en objectievere kijk op de gebeurtenissen weergeven. De relatief hoge respons onder journalisten (cfr. infra) en de gesprekken met alle respondenten bevestigden dit. Retroperspectiviteit kent ook nadelen. De Vaus (2006, p. 268-270) indiceert dat retroperspectiviteit aangewezen is voor het meten en begrijpen van veranderingen, wanneer beschrijvende en/of verklarende doeleinden beoogd worden. Men is echter sterk afhankelijk van het geheugen van de respondenten en moet *'the tendency for people to reconstruct the past in the light of present circumstances'* in het achterhoofd houden (Ibid., p. 269).

2 Kwalitatief, exploratief onderzoek

Het is duidelijk dat het empirisch luik om een kwalitatief, exploratief onderzoek vraagt. Kwalitatief onderzoek laat zich moeilijk definiëren. Het is beter om kwalitatief onderzoek te omschrijven via gedeelde, wederkerige kenmerken, die niet noodzakelijk in ieder soort kwalitatief onderzoek van toepassing zijn. Voorbeelden hiervan zijn: de centraliteit van de dagelijkse werkelijkheid van de onderzochten, complexe thema's en sociale processen als onderzoeksfocus, de voorkeur voor natuurlijke voorkomende data en betekenissen (Mortelmans, 2007, p. 20-22; Silverman, 2001, p. 38-40). Kwalitatief onderzoek is aldus aangewezen indien men eerder wil 'begrijpen' in plaats van 'meten' (Kooiker, Broekhoff & Stumpel, 2007, p. 83). Bovendien beklemtonen Cambré en Waeghe (2003, p. 318) dat kwalitatief onderzoek een *"diepergravender, contextueler en holistischer karakter heeft. Dit heeft als voordeel dat er na een beperkte reeks waarnemingen al een grote hoeveelheid data voor analyse ontstaat"*. Het exploratieve luik wordt gekozen doordat we samenhangen willen ontdekken (De Munter, 2007, p. 41). We willen beschrijven wat de respondenten ervoeren, maar hebben reeds een aantal voorzichtige vermoedens op basis van eerder onderzoek, die tot uiting komen in de geoperationaliseerde onderzoeksvragen en mogelijks tot verklaringen en samenhangen kunnen leiden (Billiet, 2003, p. 39; Mortelmans, 2007, p. 97-99).

3 Onderzoeksvragen en -methode⁵⁵

Vertrekkende vanuit de centrale vraag: *"hoe manifesteert zich de relatie tussen het recht op informatie en het recht op privacy (journalisten versus slachtoffers) in het geval van berichtgeving over menselijk lijden; toegepast op het busongeval te Sierre?"*, distilleren we logischerwijze twee 'onderzoekssubgroepen': journalisten en slachtoffers. Hierdoor komen we tevens tot twee deelvragen:

---

⁵⁵ In eerste instantie was ons onderzoeksopzet tweeledig. We wilden eerst nagaan hoe het busongeval in beeld gebracht werd. De bedoeling was om via een inhoudsanalyse de tone of voice van de krantenartikels, de plaatsing en het wederkerig karakter te analyseren. Na de literatuurstudie kwamen we tot de constatactie dat dit thema reeds diverse malen onderzocht werd (Jacqui, 2002; Joye, 2010a; Kutttschreuter e.a., 2011; Singer e.a., 1991), als onderwerp diende voor een bachelorproef (Vandenheede, 2013) en een masterproef (Scholiers, 2012) en qua tijdsbestek zou dit niet realiseerbaar zijn.

1. Hoe ervoeren journalisten de mediaheisa/kritiek? Welke verklarende factoren halen journalisten aan voor de aangeklaagde journalistieke praktijken?⁵⁶
2. Hoe beïnvloedde de journalistieke aandacht (journalisten en hun producten) de slachtoffers en nabestaanden? In welke mate was deze aandacht extra grievend en welke redenen worden hiervoor aangereikt?

Journalisten werden via semigestructureerde *face to face* diepte-interviews bevraagd. Deze bevraging registreert het best de ervaringen, opinies en emoties van respondenten. Het gaat om het begrijpen van betekenissen, de leefwereld en het nastreven van diepgang. Eveneens laten diepte-interviews het aanbrengen van nuances toe. Bovendien kenmerkt deze methode zich door haar interne en externe flexibiliteit en interactiviteit (Cambré e.a., 2003, p. 322; Mortelmans, 2007, p. 213-214). Tot slot laten diepte-interviews toe om in te spelen op de praktische (werk)omstandigheden van onze journalisten. We opteerden voor het gebruik van het vragenprotocol, waarbij de interviewvragen meer uitgeschreven zijn met gelijkaardige bewoordingen. Hierdoor worden de antwoorden vergelijkbaarder. We letten er uiteraard wel op dat de vragen op een natuurlijke wijze gesteld werden (Mortelmans, 2007, p. 217-218).

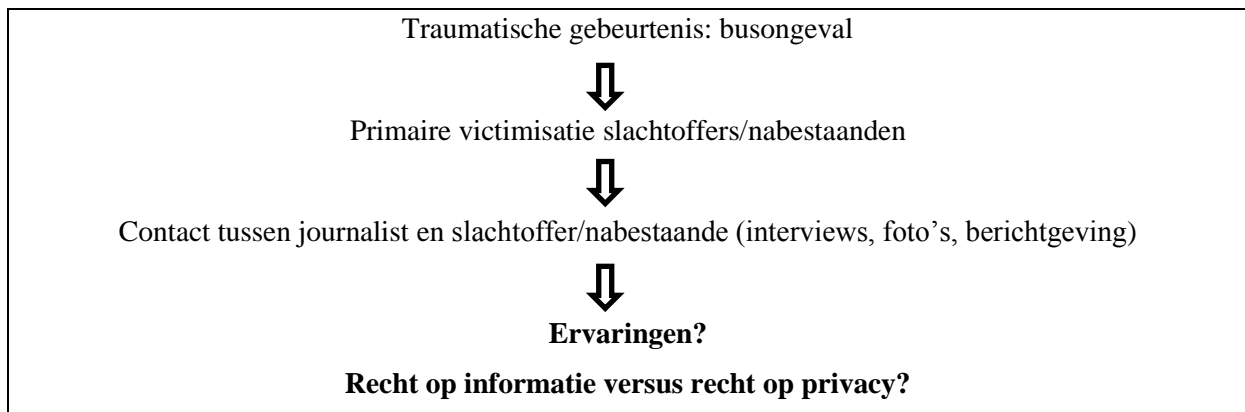
Ook bij de **slachtoffers/nabestaanden** zijn semigestructureerde *face-to-face* diepte-interviews aan de orde. De uitermate gevoelige materie vergt namelijk een persoonlijke aanpak. Na herhaaldelijk overleg met Koen Van Wonterghem (OVK)⁵⁷ werd de optie van een focusgesprek overwogen. Naar onze opinie zouden slachtoffers en nabestaanden steun bij elkaar vinden tijdens zo'n groepsgesprek, doch kozen we uiteindelijk voor diepte-interviews. Enerzijds omwille van de methodologische uniformiteit qua dataverzameling/verwerking, anderzijds omdat niet iedereen elkaar kent en er verscheidene ervaringen en meningen zijn die voor extra leed kunnen zorgen. Hier werd eveneens een vragenprotocol gehanteerd.

---

⁵⁶ Oorspronkelijk klonk deze deelvraag als volgt: "*welke motivaties lagen aan de basis opdat journalisten berichtten over het busongeval (en eventueel een inbreuk pleegden op de privacy van de slachtoffers)? Hoe ervoeren journalisten het interviewproces? Traden er dilemma's op?*" Bij nader inzien opteerden we voor een nieuwe invalshoek, omdat de eerdere focus vooral lag op zelfevaluatie. Door het bemerken van inconsistenties en sociaal wenselijke antwoorden in de data, leek het ons beter om het zelfevaluatieve gedeelte achterwege te laten. We kunnen immers onmogelijk nagaan of journalisten privacy gerespecteerd hebben. Hiervoor zouden we een inhoudsanalyse moeten doen (analyse van hun journalistieke producten), vergelijken met wat de respondent erover zegt, vergelijken met wat nabestaanden erover zeggen, klachtenanalyse... (want privacy schenden kan op verschillende manieren gebeuren: beroepsethisch, moreel, strafrechtelijk). Derhalve beschouwen we de journalisten beter als experts ter zake en is het aan de orde om hun mening na te gaan wat er precies gebeurd is en welke factoren zij als verklarend beschouwen. Op die manier krijgt onze onderzoeksdoelstelling een meer beschrijvend én verklarend karakter.

⁵⁷ Sinds mei 2013 stonden we in contact met Koen Van Wonterghem (gedelegeerd bestuurder) en Ellen Ruys (regionaal coördinatrice) van het OVK. Enerzijds ter aftoetsing van de bereidwilligheid tot participatie aan wetenschappelijk onderzoek van slachtoffers en/of nabestaanden. Anderzijds namen zij de intermediaire rol op zich tussen ons en onze respondenten. Finaal voorzagen zij ook feedback met betrekking tot de manier van benadering van onze respondenten.

Kortom, we focussen niet op de output die de mediagebruiker zag, we gaan wel ‘stroomopwaarts’ door na te gaan wat er gebeurd is, wat de motivaties en ervaringen waren. Ruwweg samengevat:

4 Data- en respondentenverzameling

4.1 Onderzoekspopulatie

De ruime onderzoekspopulatie omvat enerzijds de journalisten die gerapporteerd hebben over menselijk lijden, anderzijds de subjecten van die berichtgeving (de slachtoffers en nabestaanden). Rekening houdend met onze centrale vraag en de geoperationaliseerde onderzoeksvragen, wordt onze specifieke onderzoekspopulatie vernauwd naar diegene die (on)rechtstreeks betrokken waren bij het busongeval.

4.2 Steekproefkader

Mortelmans (2007, p. 149-152) wijst op het verschil tussen kwantitatief en kwalitatief onderzoek. In het eerste geval is het mogelijk op basis van enkele gemakkelijk te administreren kenmerken steekproeven te trekken en bijgevolg een beroep te doen op bestaande steekproefkaders. Doordat onze onderzoekspopulatie erg specifiek is, moesten we zelf een steekproefkader concipiëren. Verder dwong de kwalitatieve onderzoeksvorm ons tot het trekken van doelgerichte steekproeven, waarbij we zelf de criteria dienden op te stellen. Het is niet mogelijk om aan *random sampling* te doen, aangezien we de resultaten niet willen generaliseren zoals bij kwantitatief onderzoek.

Hoewel de VVJ/AVBB beschikt over een journalistendatabank, is dit voor ons onderzoek niet relevant. De databank biedt zoekmogelijkheden aan, maar laat niet toe te achterhalen welke **journalisten** rapporteerden over Sierre. De gehanteerde cumulatieve criteria voor onze steekproef waren driedig. Aanvankelijk kozen we voor een zo heterogeen mogelijke groep van

‘mediamedewerkers’⁵⁸, aangezien we een moeilijke respondentenverzameling anticipeerden door de complexiteit en gevoeligheid van de onderzoeksopzet. Door de relatief hoge respons (cfr. infra) vernauwden we de criteria naar ‘journalist’. Deze steekproef is extern homogeen, want iedereen is journalist, maar ook intern heterogeen. De betrokkenheid van de journalisten bij het busongeval was zeer gevarieerd⁵⁹. Vervolgens focusten we ons op *Vlaamse* media-actoren, aangezien de meerderheid van de slachtoffers en nabestaanden Vlamingen zijn, er voornamelijk ophef ontstond over de Vlaamse kranten en Nederlands onze moedertaal is, waardoor we de nuances beter kunnen registreren. Tenslotte moet het onderwerp van hun berichtgeving het busongeluk zijn. We maakten bewust geen opsplitsing naar medium of organisatie, omdat dit niet relevant is voor ons opzet. Voor de geschreven pers contacteerden we journalisten van *HNB*, *HLN* en *HBVL*, omdat deze kranten in opspraak kwamen naar aanleiding van hun berichtgeving omtrent het busongeluk. Teneinde zo systematisch mogelijk te werk te gaan, scanden we de ‘Sierre-berichtgeving’ via GoPress en lijkten we zo mogelijke respondenten op. Hoewel de audiovisuele media niet in opspraak kwamen, wilden wij de *VTM*-en *VRT*-journalisten niet uitsluiten, daar zij meer in contact komen met beeldmateriaal en logischerwijze van belang konden. Om hen te bereiken, werd de sneeuwbalmethode gehanteerd (Krueger & Casey, 2009, p. 70). Via interne contacten kwamen we dusdanig tot andere respondenten. We erkennen wel dat we zo een *bias* probleem ondervinden. Sowieso zijn de kwalitatieve onderzoeksresultaten noch generaliseerbaar, noch representatief voor de volledige onderzoekspopulatie (Cambré e.a., 2003, p. 316-317). In een latere fase deden we een beroep op onder meer Google en de websites van de audiovisuele media om respondenten te verzamelen.

De interviews met journalisten werden afgenomen tussen 13 mei 2014 en 13 juni 2014 en vonden op uiteenlopende locaties plaats⁶⁰. De meeste journalisten werden via een persoonlijke mail uitgenodigd, met als bijlage de officiële uitnodigingsbrief⁶¹ en indien nodig een tweede maal herinnerd aan onze vraag. Enkele journalisten werden telefonisch gecontacteerd. In het totaal benaderden we zevenendertig journalisten, waarvan vijftien instemden tot deelname⁶². Guest, Bunce & Johnson (2006) adviseren minimaal twaalf diepte-interviews om theoretische saturatie te bereiken, ons eindtotaal overstijgt dit. Er is sprake van een relatief goede variatie over de media: drie bevraagde journalisten van *HBVL*, drie van *HN*, één van *HLN*, vijf van *VRT* en drie van *VTM*. Het was opvallend dat we slechts één interview konden bekomen met een journalist van *HLN*. Met het oog op kwaliteitsbewaking beschouwen we dit interview als deviante casus. De meeste respondenten waren

---

⁵⁸ Journalisten, redactieleden, cameramannen en dergelijke.

⁵⁹ Er waren journalisten die bureaustukken schreven, ter plaatse zijn geweest, aan de scholen in Lommel en Heverlee hebben gestaan enzoverder.

⁶⁰ Redacties, bij respondenten thuis, brasserieën...

⁶¹ Cfr. bijlage 3, p. 99 voor de template van de uitnodigingsbrief.

⁶² De betrokkenheid van vier journalisten bleek niet relevant te zijn, elf journalisten reageerden niet en zeven journalisten weigerden hun medewerking. De motivaties om niet deel te nemen varieerden. Vier journalisten verklaarden geen tijd te hebben, één journalist stelde dat diens herinneringen te veel vervaagd zijn en twee journalisten wouden niet meewerken, omdat zij niet meer aan deze periode willen terugdenken.

mannen (10/15) en vast in dienst (13/15). Het aantal jaar ervaring varieerde van drie tot eenentwintig jaar⁶³.

Aan **slachtofferszijde** is het thema vanzelfsprekend nog delicaat dan bij journalisten. Bij deze subgroep waren we des te meer afhankelijk van de participatiebereidwilligheid, waardoor we weinig criteria konden toepassen. Onze respondenten definieerden we vooreerst als ‘slachtoffers en/of nabestaanden van het busongeluk’. In een latere fase besloten we ons toe te leggen op de nabestaanden. Zodoende verkregen we een extern homogene groep die later ook intern heterogeen bleek te zijn (cfr. socio-demografische gegevens en verwerkingsproces). We kozen er in eerste instantie weloverwogen voor nabestaanden niet rechtstreeks te contacteren. We zijn er ons van bewust dat zij waarschijnlijk al genoeg gecontacteerd werden voor uiteenlopende aanvragen. De uitnodigingsmail⁶⁴ naar de nabestaanden werd verspreid via OVK. In het totaal werden vier ouderparen via het OVK en vijf personen door onszelf (via de sneeuwbalmethode) gecontacteerd. Uiteindelijk werden vijf respondenten bevraagd⁶⁵.

De interviews vonden plaats tussen 19 juni 2014 en 26 juni 2014 bij respondenten thuis en één interview in een vergaderzaal van OVK. Omwille van het tijdsbestek en de grote beladenheid van het onderwerp drongen we niet verder aan om de respons te verhogen. De gevonden deelnemers waren overwegend vrouwelijk (4/5), afkomstig uit Heverlee (2/5) en Lommel (3/5)⁶⁶. Vier deelnemers waren ouder van een overleden slachtoffer en er was sprake van één naaste⁶⁷.

5 Verloop diepte-interviews

De diepte-interviews kenden telkens een gelijkaardig verloop. Ten eerste maakten we informeel kennis. Vervolgens gingen we over tot de uitleg over het onderzoek waarbij de doelstelling nog eens herhaald werd, de interviewduur, de garantie op anonieme verwerking, de vrijblijvendheid van deelname en de aanwezigheid van opnamemateriaal. Daarnaast werden de respondenten gevraagd om een drop-off-fiche in te vullen die tevens fungeerde als *informed consent*⁶⁸. Het vragenprotocol werd bij de gesprekken met de journalisten doorgaans vrij goed gevolgd, om de vergelijkende analyse

---

⁶³ Voor een volledig beschrijvende matrix van de bevraagde journalisten verwijzen we naar bijlage 4, p. 101.

⁶⁴ De uitnodigingsbrief (cfr. bijlage 5, p. 103) werd aangepast (cfr. bijlage 6, p. 105) na een vergadering met het OVK. Hier en daar werden zinnen geherformuleerd om ten volle rekening te houden met gevoeligheden.

⁶⁵ Drie personen reageerden niet op onze vraag en één ouder wees onze vraag af omwille van de impact die het interview zou hebben.

⁶⁶ Voor een volledig beschrijvende matrix van de bevraagde nabestaanden verwijzen we naar bijlage 7, p. 106.

⁶⁷ Bij één interview was OVK aanwezig ter ondersteuning van de respondent. Tot slot was er sprake van één ‘duo’-interview. Omwille van praktische redenen (de ene respondent woont in Nederland) en tijdsbestek werd er geopteerd om het interview tegelijkertijd met twee personen af te nemen. De respondenten leken elkaar te steunen, maar we waakten er over dat ze elkaar niet zouden beïnvloeden.

⁶⁸ Om de anonimiteit te garanderen, worden deze fiches niet opgenomen in deze masterproef, noch op de bijgeleverde CD. Deze documenten kunnen op aanvraag geraadpleegd worden. Cfr. bijlage 8, p. 107 voor een template van de drop-off-fiche.

nadien te bevorderen. Men kon merken dat journalisten een interviewsituatie gewend zijn en aldus de vragen vrijuit en *to-the-point* beantwoordden. De *probing*-techniek (Mortelmans, 2007, p. 246-250) werd wel toegepast, maar was weinig noodzakelijk. Het vragenprotocol tijdens de interviews met de nabestaanden werd minder strikt opgevolgd. Het diende veeleer als een soort gespreksgids. De nabestaanden deelden vrijuit hun ervaringen, maar weken vaak af, waardoor het interview minder gestructureerd verliep. Na elk interview werden methodologisch verslagen uitgeschreven⁶⁹ waarbij we mede bijhielden of vragen stroef verliepen en of er nieuwe elementen naar boven kwamen die relevant konden zijn voor latere interviews. De vragenprotocollen evolueerden bijgevolg⁷⁰. Na het interview werd er nagepraat. Het interview met een journalist en nabestaande duurde gemiddeld één uur.

6 Data-analyse

De interviews transcribeerden we volgens het *verbatim*-principe⁷¹. Het uitschrijven resulteerde in een gemiddelde van zestien pagina's voor het journalistieke luik en tweeëntwintig pagina's voor de gesprekken met nabestaanden.

Een veelvoorkomende methode bij kwalitatieve data-analyse is de gefundeerde theoriebenadering, waarbij men tracht "*vanuit concrete observaties meer abstracte en meer algemene concepten te ontwikkelen en samenhangen te ontdekken*" (Billiet, 2003, p. 46). De data-analyse kwam tot stand vanuit het hermeneutisch paradigma, vermits de focus op de *betekenis* ligt en het begrijpen/interpreteren van wat mensen zeggen (Myers, 2009, p. 181-182). Het hierbij te gebruiken concept is de hermeneutische cirkel, verwijzend naar "*the dialectic between the understanding of the text as a whole and the interpretation of its parts, in which descriptions are guided by anticipated explanations*" (Ibid., p. 185).

Wat de journalisten betreft, gingen we voor twee willekeurig gekozen interviews inductief te werk: dus een open en axiale codering via NVivo 10. De codeboom die hieruit voortvloeide, werd vergeleken met de vooraf opgestelde codeboom (op basis van bevindingen uit de literatuurstudie en de gestelde vragen). Het bekomen codeerschema bevatte dus een aantal '*sensitizing concepts*' (Mortelmans, 2007, p. 383). De overige dertien interviews werden verder conceptgestuurd gecodeerd (via NVivo10), waarbij we evenwel een open geest aanhielden voor het ontdekken van nieuwe codes en relaties (Ibid., p. 404-406). Na elk interview werd een korte samenvatting als memo genoteerd. In een laatste fase werd de selectieve codering manueel toegepast. Codes die naderhand niet meer

---

⁶⁹ Cfr. bijlage 9, p. 109 voor de template van het methodologische verslag.

⁷⁰ Cfr. bijlage 10, p. 110. voor de evolutie van de vragenlijst voor journalisten en bijlage 11, p. 113. voor de laatste versie. Cfr. 12, p. 118. voor de evolutie van de vragenlijst voor nabestaanden en bijlage 13, p. 120. voor de laatste versie.

⁷¹ Hiervoor werd een legende gehanteerd (cfr. bijlage 14, p. 125).

relevant bleken, werden achterwege gelaten⁷². De interviews van de nabestaanden werden op gelijkaardige wijze geanalyseerd, hetzij manueel. De beperkte hoeveelheid interviews liet ons immers toe sneller te werk te gaan. De resultaten werden geïllustreerd aan de hand van citaten⁷³. Het gebruik van citaten maakt namelijk “*de relatie zichtbaar tussen de ruwe gegevens en de interpretatie*” (van Zwieten & Willems, 2004, p. 633).

Door de grote informatiehoeveelheid en het specifieke karakter van ons onderzoeksonderwerp, moesten we ons behoeden niet aan realiteitsreconstructie te doen. Aangezien het tevens gaat om een strafonderzoek⁷⁴ mochten we ons niet verliezen in details en gebeurtenissen die respondenten aanhaalden. Bijgevolg lag onze focus tijdens het analyseproces op de achterliggende motivaties en betekenisgeving van onze respondenten.

7 Kwaliteitsvereisten kwalitatief onderzoek

Hoewel Mortelmans (2007, p. 433) aangeeft dat “*de kwalitatieve studie uniek [is] op zich en bijgevolg niet verwacht [wordt] reproduceerbaar te zijn*”, moet men streven naar betrouwbaarheid. We willen de interne betrouwbaarheid verhogen door het toevoegen van de methodologische verslagen, een overzicht van het proces van contactopname en het basismateriaal⁷⁵ via de bijgeleverde CD. De externe betrouwbaarheid streven we na door zo transparant mogelijk te zijn over het verloop van het onderzoek. Een ander belangrijk luik in kwalitatief onderzoek betreft de validiteit en geloofwaardigheid van het onderzoek. Mortelmans (2007, p. 436) stelt dat de validiteit van het onderzoek afgespiegeld wordt door het bereiken van diepgang in de dataverzameling. We hebben dan ook geruime tijd voorzien voor de dataverzameling, zodanig dat er voldoende gereflecteerd kon worden over de behandelde topics.

---

⁷² Ter volledigheid dienen we op te merken dat onze analysefocus, wat betreft de journalisten, oorspronkelijk veel breder was. Deze ruime aanpak vloeide voort uit een lacune in de academische literatuur aangaande de relatie tussen journalisten die rapporteren over ‘dagdagelijkse’ traumatische gebeurtenissen en post-traumatische stresssymptomen. Klaarblijkelijk zouden journalisten zulke symptomen kunnen ervaren. De uitnodigingsbrieven en vragenlijsten reflecteren eveneens deze invalshoek. We willen beklemtonen dat dankzij deze benaderingswijze van het onderzoeksonderwerp een vertrouwelijke sfeer werd gecreëerd, waardoor onze respondenten minder belemmerd waren om de toenmalige mediakritiek te evalueren. Een afgebakende focus (cfr. journalisten als experts) werd enerzijds gekozen omwille van het kleinschalig karakter van dit onderzoek, tevens beperkt in omvang, anderzijds omdat we ons niet bevoegd voelen om een psychologische invalshoek te hanteren. Bijgevolg vernauwden we de analysefocus, conform onze afstudeerrichting. Dit alles wordt vermeld omdat uit de analyse nog veel meer rijke data opborrelde die zeker relevant kan zijn voor verder onderzoek. Omdat we dit voorbereidend werk niet voor ons willen houden, voegden we onze beknopte analyses en een overzicht van wat zich nog in de data bevindt, toe in bijlage 15, p. 126).

⁷³ De geselecteerde citaten zijn weloverwogen gekozen op basis van hun goede verwoording van wat vele respondenten uitdrukten of juist omdat het een unieke mening vertegenwoordigde. Citaten werden, indien nodig, omgezet naar schrijftaal ter bevordering van de leesbaarheid.

⁷⁴ Dat intussen werd geseponoreerd door het Zwitserse openbaar ministerie (Maeckelbergh, 2014, 1 juli, p.11).

⁷⁵ Zoals uitgeschreven interviews, audiobestanden, Nvivo-bestanden en ander analysemateriaal. Met het oog op de anonimiteit van onze respondenten zijn deze gegevens evenwel énkél toegankelijk voor de promotor en de commissaris.

7.1 Anonimiteit

Voor de meerderheid van de respondenten was de anonieme verwerking zéér belangrijk. Het is niet onze bedoeling iemand voor de borst te stoten door bepaalde gevoeligheden openbaar te maken. Vandaar de keuze om het inzagerecht tot deze masterproef te beperken. Verder kregen journalisten een schuilnaam (benoemd als 'R1', 'R2'... <reporter). Nabestaanden werden niet benoemd om hun vertrouwen niet te schenden. Er werd bewust gekozen om geen specifieke media te vermelden omdat we eventuele retraceerbaarheid naar personen willen uitsluiten, wel kan er melding gemaakt worden van bijvoorbeeld 'krant X'.

7.2 Nota

Wetenschappelijk onderzoek karakteriseert zich door de objectieve, neutrale positie van de onderzoeker teneinde de antwoorden van de respondenten niet te sturen. Het gevaar schuilt zich immers in het stellen van subjectieve vragen (Mortelmans, 2007). Voorafgaand aan ieder interview werd dit gegeven uitgelegd en strikt opgevolgd. We poogden om zo objectief mogelijk te zijn, geen persoonlijke meningen te geven tijdens het interview, maar om ons wel empathisch op te stellen en een vertrouwelijke sfeer te scheppen. Over het algemeen is dit goed gelukt. De interviews met de nabestaanden drongen ons een meer empathische houding op. Naar ons aanvoelen was het onmogelijk om strikt neutraal te blijven, uit respect voor het verdriet en leed van onze respondenten. We willen vermelden dat de interviews met nabestaanden een zware emotionele impact hadden op ons. Door ons groot inlevingsvermogen was enige tijd noodzakelijk om de verhalen te plaatsen, alvorens de objectieve, afstandelijkere wetenschappersbril opnieuw op te zetten.

Hoofdstuk 2. Resultaten

Journalisten

1 Inleiding

Alvorens de ervaringen van de journalisten omtrent de kritieken te bespreken, geven we een algemeen kader. We bespreken het belang dat journalisten hechten aan hun informatieverstrekkende rol, de moeilijkheden aan hun job en hoe zij het berichten over ongelukken en slachtoffers ervaren. Zo krijgen we zicht op de algemene tendensen die als achtergrondschets zullen fungeren bij de verwerking van de resultaten.

Hoewel het journalistieke beroep niet voor iedereen een *'kinderwens'* was, is het belang van de **informatieverstrekkende rol** voor de overgrote meerderheid wél evident. Als journalist heb je een bepaalde macht over de informatie die je verspreidt (cfr. nieuwsselectie). De meesten haalden aan dat waarheidsgetrouwheid en de toon van de informatie heel belangrijk zijn. Soms leek het belang zelfs voort te vloeien vanuit een idealisme om de maatschappij te 'waarschuwen' of om bepaalde thema's 'vertaalbaar' te maken voor een groot publiek.

De antwoorden laten toe de **zwaarste beroepsgerelateerde aspecten** onder te brengen in drie categorieën. De eerste categorie heeft betrekking tot het privéleven van de respondenten. Het kwam duidelijk naar voren dat lange dagen, onregelmatige uren en verwachte *'flexibiliteit'* het sociale leven van de journalisten soms bemoeilijkt. Een tweede categorie betreft de inhoudelijke aspecten. Zo lijkt het niet gemakkelijk om betrouwbare bronnen te vinden of het belang van een bepaald onderwerp aan te tonen zonder het publiek te beïnvloeden. Tevens is het moeilijk om het evenwicht te vinden in de verslaggeving over gevoelige onderwerpen qua woordgebruik en toon. De 'voortdurende druk' en stress behoren tot de derde categorie. Deze topic leek een evidentie te zijn en de meeste journalisten diepten dit niet verder uit. Desalniettemin konden we twee mogelijke oorzaken aanduiden. Zo blijkt de opkomst van het internet een niet te onderschatten factor. Hierdoor worden deadlines verstrengd en wordt er verwacht dat journalisten soms erg snel bij mensen gaan aankloppen. Die snelheid vormt een uitdaging om enerzijds tegemoet te komen aan deadlines en anderzijds om desondanks geen fouten te maken. Daarnaast verwijst men naar de concurrentiedruk. Een paar journalisten ervaren én betreuren de hoge prestatiedruk. Door het huidige, veranderde medialandschap wordt deze druk opgedreven,

tussen de verschillende media, maar eveneens tussen collega's en van hogerhand. Dit resulteert in een 'opgelegde wedstrijd' naar de beste foto en/of de meeste details.

Een aantal journalisten benadrukten het **belang van de berichtgeving over ongelukken**. Journalisten lijken het rapporteren over ongelukken te beschouwen als een verantwoordelijkheid van de media. Argumenten hiervoor zijn de kanaliserende functie van de media en antwoorden kunnen aanreiken aan de bevolking.

Wanneer we polsten naar de **moeilijkheidsgraad bij het berichten over slachtoffers**, was er geen duidelijk antwoord te onderscheiden. De ervaring met zulke onderwerpen lijkt een rol te spelen. Net zoals het feit dat men soms weinig informatie krijgt van officiële instanties, waardoor men zich verplicht voelt om nabestaanden en slachtoffers te contacteren. Die benadering blijkt eveneens geen evidentie te zijn. Journalisten gaven aan dat het sowieso moeilijk is binnen te treden in iemands privéleven en dat ze nooit op voorhand weten hoe mensen op hen zullen reageren. Bovenal lijkt de moeilijkheid te liggen in de afweging van hoe ver men kan gaan. Hoewel onze respondenten het niet zo expliciet uitdrukten, konden we afleiden dat er soms sprake is van innerlijke conflicten. Zo blijkt dat journalisten en de media in het algemeen bepaalde handelingen stellen waarvan zij overtuigd zijn dat het deontologisch correct is en te verantwoorden valt vanuit professionele overwegingen. Wanneer zij echter zélf het onderwerp van berichtgeving zouden zijn, dan geven ze toe dat ze het niet fijn zouden vinden en waarschijnlijk ook zouden protesteren.

Hoewel de overgrote meerderheid aangaf dat berichten over slachtoffers geen gemakkelijke oefening is, reikt men wel argumenten aan waarom het niet ondoenbaar is. We zouden voorzichtig kunnen stellen dat, hoe meer een journalist in aanraking komt met slachtoffers en nabestaanden, hoe meer er een soort 'gewenning' optreedt. Ook het professionele verantwoordelijkheidsgevoel helpt om louter te focussen op het werk en minder op de emoties die ermee gepaard gaan. Een journalist haalde een anekdote aan die dit concept mooi illustreert. Deze persoon heeft erg veel last van hoogtevrees, maar als hij op een toren moet staan voor zijn werk, dan zal hij dat doen en minder last hebben. Verder lijkt de aanpak bepalend. Zolang je *'beleefd en meelevend'* bent en *'je handelt zoals je zélf behandeld wilt worden'*, *'hoeft dat niet al te veel impact te hebben op uzelf'*.

2 Mediakritiek

In de literatuurstudie bespraken we de kritieken (cfr. foto's en media-aandacht). We bevroegen onze respondenten hoe zij deze twee elementen evalueerden.

2.1 Gepubliceerde foto's

2.1.1 Mening audiovisuele pers

De respondenten die voor een audiovisueel medium werken, hadden twee soorten meningen. Enerzijds vinden ze het fotogebruik ethisch een grens te ver, anderzijds kunnen ze het enigszins begrijpen.

Onder de AV-journalisten heerst een algemeen gevoel dat de gepubliceerde foto's iets 'smerigs' waren en duidelijk een grens te ver. Het soort foto is hierbij van belang, vooral de gepubliceerde foto's van Saint-Luc lijken in het verkeerde keelgat geschoten. Zelfs al stonden die foto's op een schoolblog, dan nog hebben media het recht niet deze zomaar over te nemen. Twee journalisten wijzen er nadrukkelijk op dat je rekening moet houden met de context. Foto's in de openbare sfeer kunnen wél, zo haalt een journalist aan.

“Dat was bedoeld als iets leuks voor de ouders, in tempore non suspecto, dat zegt van: “kijk hoe leuk het hier wel is op kamp”. En als je dat in een heel andere context gaat plaatsen, dat hoort eigenlijk niet.” (R9)

“(…) Die gemeente had een rouwhoekje gezet met al die foto's. (...) En dat is een openbare plek (...) Dus iedereen kon die kinderen daar zien. We hebben die dan ook gefilmd (...) en zo die foto's gebruikt. Want die foto's waren ook goedgekeurd door de ouders, dus dan moet het wel kunnen.” (R3)

Bovenstaand citaat impliceert het concept van de vereiste toestemming. Verschillende andere journalisten waren van mening dat toestemming altijd gevraagd moet worden. Aan ouders of desnoods aan scholen. Desondanks wordt er wel genuanceerd. Zo vraagt een journalist zich af of je hen op dat moment wel de vraag kan/mag stellen.

“Ik bedoel: check het dan! (...) wacht dan een dag, vraag dan aan die mensen van: “mogen we het publiceren”? En dan nog! Want die mensen zijn in shock. Dan moet je je de vraag stellen van: ‘kunnen ze op dat moment nog helder beslissen?’ Maar goed, (...) die vraag wordt dan zeer weinig gesteld in de media.” (R10)

Een laatste argument om het fotogebruik foutief te beschouwen, is dat het om minderjarigen gaat en men dus sowieso toestemming moet vragen. Regelmatig wordt er dan ook verwezen naar de richtlijnen. Twee journalisten vermeldden dat het zelfs strafrechtelijk gewoonweg niet kan.

Hoewel de AV-journalisten de foto's afkeuren, kunnen ze zich een aantal redenen indenken waarom ze toch gepubliceerd werden. De verwachting van het publiek is grosso modo de grootste verklaring. 'Iedereen wil die kinderen zien' is een veelvoorkomende uitspraak. Enerzijds wordt dit als een immer

aanwezige, menselijke reflex aanschouwd. Anderzijds helpen beelden het verdriet een gezicht te geven en de ramp persoonlijker en tastbaarder te maken. Verder wordt opnieuw de vinger gewezen naar het internet. De openbaarheid van foto's zorgt er voor dat grenzen vervagen, bij het publiek en de media. Twee journalisten vinden dat mensen zich hiervan bewuster moeten worden. Het volgende citaat omvat een opmerkelijke vaststelling hieromtrent:

“Zowel aan de kant van de journalisten als van slachtoffers weet niemand niet meer waar dat ze eigenlijk staan. (...) Bij de journalisten noem ik dat perversiteit en bij de slachtoffers is dat zo een soort van half hulpeloosheid en half sensatiezucht ook wel een beetje. Of ontredding. (...) Als ik zie wat dat mensen soms op Facebook smijten, dan denk je: ‘hallo! Wat is me dat!’ (...) Dus dat wordt zo banaal, dat zelfs vreselijke dingen zoals Sierre... dat totaal géén grens meer is in wat mag en niet mag.” (R7)

Tot slot zijn er de commerciële motieven. Volgens een journalist wilden de kranten een ‘*pakkende cover*’, maar hij zag desondanks de meerwaarde van de foto's niet. Een andere journalist begrijpt wel dat er op dat moment weinig tijd was om knopen door te hakken.

2.1.2 Mening geschreven pers

De meningen onder krantenjournalisten waren uiteenlopend. Om te beginnen, bemerken we verschillen omtrent het fotogebruik door eigen medium of door andere. Wanneer journalisten het hadden over *andere* kranten lijkt er een consensus te bestaan dat die méér in de fout gingen. Vooral de gepubliceerde foto's van Saint-Luc worden opnieuw aangeklaagd. Verder bekritisieren ze het feit dat gewonden werden afgebeeld, waardoor het leek alsof iedereen overleden was. Andermaal legt een journalist de vinger op de wonde, zijnde het commerciële gevecht om een ‘*splijtende één*’.

“Nu, uiteindelijk, wij geven die foto's dan ook binnenin (...) dus we doen het dan wél, maar we pakken er niet mee uit in de krantenwinkel. Maar ik ben er wel zeker van dat er veel mensen zijn: ‘oh, die hebben die foto's, we pakken die krant (...)’. Daar hebben zij problemen mee gehad, omdat ze dat dan zogezegd commercieel hadden uitgespeeld.” (R5)

Als journalisten hun *eigen* medium beoordelen, dan zijn de opinies genuanceerder. We kozen ervoor om bepaalde wederkerige thematieken uit te lichten om de gevarieerdheid in de antwoorden optimaal weer te geven.

- Stijl van de foto's

Een aantal journalisten staan achter hun redactie voor de genomen beslissingen. Door onder meer de zwart-witte kleur van de foto's vonden ze deze sereen en bedoeld als een eerbetoon aan de slachtoffers, maar niet iedereen is hiermee akkoord. Enkele journalisten geven aan dat zij als hoofdredacteur een andere keuze zouden maken. Ze kunnen zich voorstellen dat de foto's kwetsend waren voor de nabestaanden, zeker omdat ze vermoeden dat de ouders de foto's nog niet gezien hadden.

"Ik vond dat een hele mooie cover... ik vond dat niet exploiteren van gevoelens of gegevens van mensen." (R1)

"Ik zou zeggen, vanuit mijn sereniteitsgevoel, zal ik het zo noemen. Zou ik zeggen om ze niet te gebruiken." (R4)

- Functies van de foto's

Meerdere journalisten verklaarden waarom hun medium de beslissing omtrent de foto's nam. Zo zegt iemand dat de foto's in de beginfase een hulpmiddel waren om de situatie in te schatten. Het was zaak te weten te komen wie het ongeluk overleefd had, om dusdanig correcte informatie te kunnen verspreiden. Daarnaast lijkt het acceptabel om foto's te publiceren bij drama's van nationale omvang om het een gezicht te geven. Bovendien kent iemand nog een speciale functie toe aan dergelijke foto's, een preventieve filosofie: foto's fungeren signalerend om de bevolking te doen inzien dat het iedereen kan overkomen.

- Herkomst en toestemming

De meeste gepubliceerde foto's waren afkomstig van **online bronnen**. Voor sommige journalisten impliceert dit dat er geen toestemming nodig was. Voor de invoering van de verstrengde richtlijn van de R.v.d.J. (cfr. infra), was het *'een beetje de geplogenheid'* om openbare, online foto's vrijuit te gebruiken. *'Wettelijk gezien is dat ook zo'*. Aansluitend zegt een andere journalist dat de richtlijnen betreffende internetmateriaal niet altijd even duidelijk zijn. Één journalist verklaart vrij rechtlijnig dat mensen zich bewuster moeten zijn van hetgeen ze online plaatsen.

"Vergeet niet, op welke site zet ge dat, op internet? Dat is altijd w-w-w-. En voor wat staat die www? (...) Iedereen... héél de wereld kan zien, en dan in ene keer, zou een krant of een dagblad dat niet mogen gebruiken?! Ik kan er niet aan uit. Die logica is weg voor mij. Als je niet wilt dat dat gezien wordt: zet het niet op internet. Punt. Zo simpel. En dan... erg of niet erg? Nee, eerder moeten nadenken..." (R11)

Hoewel anderen deze redenering ergens wel kunnen volgen, betekent dat niet automatisch dat ze vinden dat kranten alles zomaar mogen overnemen.

“En ik vind dat ge daar als krant en als nieuwsmiddeum (...) heel omzichtig mee moet omspringen. En niet gratuit zomaar alles in uw krant pleuren.” (R1)

Desondanks vindt de meerderheid dat toestemming vragen een principe is waar niet van afgeweken mag worden. Praktisch leek het echter onmogelijk om aan alle ouders toestemming te vragen.

“Natuurlijk, ja, er zijn foto’s in de krant verschenen zonder dat er de expliciete toestemming was van al die ouders. En dat is op zich fout. Dat is een principe dat eigenlijk niet mag.” (R15)

“We hebben geen toestemming gevraagd aan al die ouders, maar dat kon ook niet op dat moment. En da’s een afweging geweest van de hoofdredactie. En dan kan ik mij daar alleen maar achter zetten.” (R8)

Een journalist vermeldt dat bepaalde foto’s bekomen werden via Belga. Klaarblijkelijk had de fotograaf foto’s genomen van de tentoongestelde foto’s in het Lommelse gemeentehuis en die vervolgens ‘op het systeem gezet’.

“Dus waardoor natuurlijk alle kranten plots alle foto’s van al die kinderen hadden. En toen had iedereen zoiets van: ‘ja, ok, het wordt hier ons ook door een persagentschap aangeleverd, dus ja, we zullen ze maar gebruiken dan’.” (R5)

Een paar journalisten vinden het een moeilijke discussie. Des te meer omdat het minderjarigen betreft, iets ‘dat veel gevoeliger ligt’ en waar je ‘anders mee moet omspringen’.

“Ik zou het misschien niet gedaan hebben, maar ik begrijp wel dat het wel gebeurd is. (...) ik prijs mij gelukkig dat ik de beslissing niet zelf heb moeten nemen.” (R4)

2.1.3 Aangewezen houding media

Dat kranten een ethische grens overschreden door de fotopublicatie blijkt uit het bovenstaande en de klachtenanalyse (cfr. persraden en media-analisten). Zonder eventueel gemaakte fouten te veroordelen, bevroegen we welke houding journalisten aangewezen vinden indien bepaalde mediatieke handelingen bekritiseerd worden. Bijna alle journalisten oordelen dat media als ‘*publiek product*’ hun verantwoordelijkheden moeten opnemen, ook als zij fouten begaan. Alles in vraag willen stellen en kritisch zijn, typeert de media. Bijgevolg zijn media verplicht om kritisch te zijn ten opzichte van zichzelf en naar buiten te komen met enerzijds een argumentatie en/of verantwoording voor gestelde

gedragingen en excuses anderzijds. Wanneer men het debat publiekelijk aangaat, kan dit namelijk zorgen voor beter begrip onder de bevolking. Iemand vermeldt dat lezers-kijkers-luisteraars dan bijvoorbeeld zouden weten dat de fotopublicatie geen ondoordachte beslissing was. Verder vindt men dat media moeten uitleggen dat journalisten ook mensen zijn die fouten kunnen maken.

“Ik vind dat ergens wel goed dat ze wel hebben gezegd waarom ze die dingen gedaan hebben. Dat de mensen daar een beetje een idee van hebben ook, want er zit wel degelijk een doel achter. Of ge daar nu achter staat of niet...”
(R2)

“Er staan constant verhalen van mensen in de krant, dus dan is het ook wel ons taak als die mensen niet tevreden zijn over wat wij doen, dat we daar ook wel respect voor opbrengen, dat we ook in dialoog met die mensen gaan. Ik vind dat wel absoluut noodzakelijk dat ge dat doet.” (R5)

“Ja, ik vind dat ge kleur moet bekennen. (...) ge zijt een sensatiekrant, dat weet ge van uzelf, awel: geeft dat dan ook toe.” (R7)

Sommige journalisten lijken hun redactie sterk te bekritisieren. Zo betreurt een journalist dat er ‘ontzettend veel’ fouten in de krant staan, maar dat excuses slechts volgen bij een terechtwijzing. Hij vindt dan ook dat hoofd – en eindredacteuren wat zelfkritischer mogen zijn.

“Toon dan maar dat mechanisme eens. En sorry, maar al die hoofdredacteuren en eindredacteuren, die mensen wegsturen met de opdracht van: ‘zorgt dat er zoveel mogelijk bloed aan hangt als ge terugkomt.’ Dat klinkt heel cru, maar zo is het wel! En als dat over kleine accidenten gaat, ok tot daar aan toe. Maar, ze willen het wel allemaal! Omdat ze weten dat het werkt...” (R10)

Hoewel er eensgezindheid lijkt te bestaan dat het ‘laf’ is om niet in debat te gaan, erkennen velen dat zo’n houding, achteraf bekeken, bevorderlijker is voor de perceptie en het imago. Als een medium besluit geen verantwoording af te leggen, krijgen ze niet de wind van voren en gaat de mediakritische storm aan dat medium voorbij. Eén journalist is echter overtuigd dat een medium het ‘volste recht’ heeft om zich niet te verantwoorden en zo verdere commotie te vermijden.

“[KrantX] maakt er een sport van om, als ze onder vuur komt te liggen, zijn die doofstom en is het de politiek om daar niets over te zeggen. En het jammere is dat dat werkt!” (R1)

2.2 Omvang media-aandacht

Een andere kritiek is de grote hoeveelheid media-aandacht voor het busongeluk. Interessant is na te gaan welke *verklaringen* de journalisten aanreiken hiervoor (en de nieuws waarde voor de media).

2.2.1 Logisch en belangrijk

De **omvang** van het busongeluk lijkt een bijzonder grote rol te spelen. Doordat het een zwaar ongeval was met véél doden in één klap en het daarenboven vooral kinderen waren, vinden bijna alle journalisten het ergens logisch dat er veel media-aandacht komt. Bovendien wordt er verschillende keren gemeld dat het een ‘nationale ramp’ en ‘de zwaarste tragedie ooit’ was. Het busongeluk nam tevens **internationale** dimensies aan en beheerste Europa en de wereld. Deze elementen bepalen, volgens journalisten, de maatschappelijke relevantie van de berichtgeving.

“t Is alleen maar correct dat daar veel over bericht is: dat was een nationale ramp, dat is maatschappelijk, enfin maatschappelijk relevant, pffft ge kunt er ook over discussiëren, maar... Ik vind dat logisch dat er héél véél over bericht is.” (R15)

“Er zijn mensen die daar bedenkingen bij hadden (...) Tjah... Als De Rode Duivels nu vertrekken dan heb ik daar méér last van, van de media-aandacht dan toen.” (R13)

“Nee, dat is gepast. Ik bedoel, dat is niet enkel iets dat zich in Aarschot of Lommel of Oud-Heverlee heeft afgespeeld. Of in Sierre... Neen, daar stond nationaal, internationale pers, wat dat logisch is!” (R11)

Bovendien benadrukt men het belang om zulke verhalen groots, maar correct en uitgebalanceerd te brengen omwille van de **hoge herkenbaarheid** voor iedere burger:

“Maar toch vind ik het belangrijk dat we dat soort dingen wel groot brengen omdat je merkt... tja, het gaat hier echt over een heel zwaar ongeval. Het komt heel herkenbaar voor, want ja, welk kind gaat er eens niet op sneeuwklassen? (...) Dus ik denk dat het belangrijk is dat we daar aandacht aan besteden. En op de juiste manier want, we moeten er inderdaad geen sensatie van maken en slachtoffers achterna zitten om het meest tranerige verhaal te kunnen scoren.” (R9)

Enkele journalisten wijzen op de **verwachting van het publiek** ten aanzien van die hoeveelheid media-aandacht. Mensen willen weten wat er gebeurd is, maar willen ook alle begrafenis en andere ontwikkelingen volgen. Mensen zijn van nature nieuwsgierig en willen weten hoe iemand met zo’n

verdriet omgaat. Dus het is de journalistieke taak om hier op in te gaan, zo luidt het. Eén journalist gaat hier niet mee akkoord:

“Ik merk meer en meer dat mensen zich daar aan storen ook wel. Dus of het nu echt is omdat kijker/luisteraar/lezer dat wilt? Misschien sommigen wel, maar ik merk echt dat veel mensen dat luidop zeggen van: ‘het is gewoon te veel, zwijg er nu effkes over.’” (R2)

Er wordt dieper ingegaan op deze publieke verwachting⁷⁶. Enkele journalisten beargumenteren ten eerste dat het frappant is om destijds een ‘meerverkoop’ en hogere kijkcijfers te constateren.

“En een krant wilt daar dan over berichten want da’s (...) allé, we moeten daar ook niet flauw over doen: er is een serieuze meerverkoop als er zo’n ramp is. Ge moet kranten bijleveren (...). Dat is nu eenmaal zo. Omdat mensen willen weten wat er gebeurd is. En dan is het aan ons om een goede balans te vinden en mensen ook niet te moeten schofferen.” (R5)

*“Ge werkt in een **commerciële logica** (...) Dan merkt ge, euhm... hmm! Hoe erg en dramatisch dat dat ook is, maar dat dat scoort, dat busongeval.” (R10)*

Voorts benadrukken sommigen dat ‘hét nieuws’ erg relatief is. Wanneer een dergelijke ramp plaatsvindt, moet al het andere (ingeplande) nieuws wijken. Hierbij lijkt de ‘grootseid’ van het busongeluk bepalend te zijn in de redactionele beslissing, maar ook de verwachting van het publiek. Mocht een medium andere thema’s meer naar voren geschoven hebben, dan zouden zij kunnen rekenen op publieke weerstand:

“Als ge dan een stuk maakt over het weer of zo, dan hebben mensen ook zoiets van: ‘allé, wat hebt ge nu over het weer, man! Er zijn zoveel kinderen gestorven!’” (R5)

Ter ‘verantwoording’ eigenen enkele journalisten zich een soort verantwoordelijkheid toe. Ze verklaren de hoeveelheid media-aandacht vanuit een hulpverlenende rol ten opzichte van de bevolking. Door vragen te blijven beantwoorden, maar eveneens door bijvoorbeeld begrafenissen te laten zien, helpen de media het drama te verwerken. Tot slot wordt de publieke verwachting gekoppeld aan een **concurrentiële motivatie**. Mocht een medium besluiten om het niet te brengen, haalt de

---

⁷⁶ Recent onderzoek lijkt overigens die verklarende factor, de ‘publieke verwachting’, te bevestigen, althans wat betreft dramatische foto’s. Bossens (2014) verklaart dat de meerderheid van de lezers (vooral mannen) van media verwacht zo veel mogelijk informatie te ontvangen en dus ook foto’s wilt zien. Vrouwen blijken daarentegen de privacy van de slachtoffers hoger in te schatten.

mediagebruiker het nieuws sowieso elders. Dus redeneert men dat je de wereld niet verbetert door het niet te doen. Het huidige medialandschap lijkt zijn sporen na te laten.

2.2.2 Noodzakelijkheid?

“Dat is allemaal méér en meer verhaal en verschillende invalshoeken. Maar, als ge daar met wat afstand naar kijkt, vind ik dat eigenlijk wel... iets vies hebben die gigantische berichtgeving daarover. Gevulde gazetten, live uitgezonden begrafenissen... en het allemaal vanzelfsprekend vinden dat dat live uitgezonden wordt, want ‘dat wilt ge toch zien!’. Is dat eigenlijk juist dat wij dat willen zien? Ik denk dat niet!” (R6)

Dit citaat vat heel goed samen wat een minderheid aan journalisten rapporteerde. Ze ervoeren de hoeveelheid als een *‘uitmelking van het verdriet’*. Ten eerste stellen deze journalisten dus de publieke verwachting in vraag. Is dat zo normaal dat iemand dat verdriet wil zien? Vervolgens vraagt men zich af of de hoeveelheid aan verschillende invalshoeken wel noodzakelijk is en of men zich niet beter beperkt tot de kern. Zo klinkt het dat een feitelijke berichtgeving voldoende moet zijn, zonder al te veel emoties.

“Op een moment moet ge een streep durven trekken (...). Dat wordt zo uitgemolken!” (R2)

“Het enige wat ik wilde weten is, waarom het gebeurd is. Maar al de rest...” (R4)

“Ik weet dat ik mij de bedenking maakte op een gegeven moment (...) een uur lang over Sierre, dat was gewoon te veel, dat was te veel, het was té emotioneel.” (R14)

Nochtans bestaat er ook hierover geen unanimititeit, een aantal journalisten vinden dat het recht op informatie *ook* emoties omvat. Het correct weergeven van deze emoties kan mooie verslaggeving opleveren.

“(...) dat we sowieso met goede bedoelingen naar mensen toestappen en niet voor die sensatie, maar... ge wilt gewoon elk aspect tonen, als er iets gebeurt. En één van die aspecten is dat ge de slachtoffers aan het woord laat en dat ge die hun emotie leert kennen en dat is niet om die mensen te kijk te stellen ofzo, dat is gewoon.. hoort ook bij het recht op informatie, dat is ook déél van de informatie. Het zijn alleen geen feiten, het zijn gevoelens.” (R3)

Ten derde wordt de media-aandacht *‘buitenproportioneel’* bevonden. Vooral wetende dat er in de wereld nog veel kinderen het leven laten en dat het eigenlijk gaat over een ‘gewoon accident’ (waarmee uiteraard niemand beweerde dat het ongeluk niet verschrikkelijk was).

“Het was veel. (...) ik vind dat zelf niet in proportie. Allé, elke dag sterven er héél veel kinderen in de wereld, waar dat we geen aandacht voor hebben. En dat stoort mij wel.” (R12)

2.2.3 Nasleep onderzoek

Enkele journalisten haalden spontaan de (media)nasleep over het busongeluk aan. Over het algemeen wordt aangenomen dat het eigenlijk tijd is om het onderwerp af te sluiten, zodat de verwerking voor de ouders kan beginnen. Dit wordt onmiddellijk wel genuanceerd door te stellen dat het niet aan de media is om die beslissing te nemen. Eén journalist is overtuigd dat het logisch is dat de media blijven berichten ‘*zolang dat dat hoofdstuk niet door alle partijen is afgesloten*’. Een andere journalist betreurt dan weer de vluchtigheid:

“Daar wordt dan nationale ramp afgekondigd, maar je ziet ook hoe snel dat dat verdwijnt weer! Die nationale-ramp-gevoelens en dat verbaast me meer en meer. (...) Ook de vluchtigheid waarmee media dossiers behandelen. Die gigantische ramp en zoveel maanden later spreken we er eigenlijk bijna niet meer over. Terwijl er nog misschien duidingsverhalen of achtergrondverhalen inzitten”. (R14)

2.3 Evaluatie kritiek

Tot dusver bespraken we de mening van journalisten aangaande de kritiek op de fotopublicaties en de hoeveelheid media-aandacht. Uit onze data kwam eveneens naar boven wat zij van de kritiek op zich vonden.

2.3.1 Opening journalistiek-ethische discussie

We merkten reeds dat de kritieken heel wat stof doen opwaaien, maar de *opening* van de ethische discussie konden alle journalisten alleen maar toejuichen. Veruit de belangrijkste motivering om het positief te bevinden, is dat de discussie voor een stijgend bewustzijn zorgde. Helaas moeten er soms foutieve gedragingen gesteld worden alvorens de discussie geopend wordt en er lessen uit getrokken worden. Enkele journalisten geven aan dat het werkritme soms niet toelaat lang stil te staan bij de impact van hun werkwijze en/of producten.

“We staan soms wat weinig stil bij ons werk en ook al omdat we gewoon van het een naar het ander crossen en omdat er soms weinig tijd is (...)” (R9)

“Dat is ook gewoon omdat de redactie hier, de nieuwsmanagers hier die zeggen van: ‘oké, die krant moet klaar’. En dat is echt wel stress om dat op tijd klaar te krijgen. En dan is er misschien te weinig nagedacht over ‘gaan we hier niet mee te ver van die foto’s?’ ofzo. En dat ge dan ’s anderendaags zegt van: ‘Oeh! Dat was er misschien wel over’” (R5)

“Ik vond wel dat het weer eens een moment was dat we moesten met de journalistiek af en toe eens stilstaan bij waarmee we mee bezig zijn. Want we produceren zoveel nieuws per dag en er sluipen heel veel... ja, foutjes in, nuances die niet juist zijn. Dat we daar écht moeten bij stilstaan wat voor gevolgen dat dat heeft voor de mensen die daar bij betrokken zijn!” (R14)

Vele journalisten vonden het dus een goede zaak dat de discussie ontstond. Ze lijken zich ervan bewust dat de media een beïnvloedende macht hebben en dat het moeilijk is er steeds op toe te zien dat ‘grenzen niet verder vervagen’. Een aantal journalisten leken oprecht verrast dat er zoveel commotie was. Ze zijn dankbaar dat er soms aan de alarmbel getrokken wordt en dat ze zichzelf kunnen verbeteren. Ook de verduidelijking van de regels (cfr. infra) wordt warm onthaald.

“Als er zoveel kritiek op komt dan is het teken dat dat mensen beroert. En moet ge daar rekening mee houden, denk ik. En dat hebben ze gelukkig ook gedaan.” (R2)

“Maar ik vind het altijd goed als er kritiek komt, als er commentaar komt, als er feedback komt, als er discussie is en als er bewust nagedacht wordt over hoe dat de dingen gedaan worden. (...) Omdat ge daar alleen maar beter van kunt worden.” (R1)

“Maar het is altijd goed dat daar over wordt nagedacht en dat daar dingen worden onthouden en richtlijnen worden aangepast. Dat het voor iedereen beter wordt. Of duidelijker wordt.” (R3)

Één journalist was het niet volledig eens en vond de discussie overbodig:

“Als ge uw job op een ordentelijke manier uitvoert, dan is dat allemaal niet nodig! Keuzes van mensen, van slachtoffers, van nabestaanden, van wat dan ook: respecteren!” (R11)

2.3.2 Kritiek op de kritiek

Niettemin staande dat journalisten de voordelen van de discussie inzien, waren ze niet altijd te spreken over de kritiek. We moeten in het achterhoofd houden dat deze uitspraken niet altijd betrekking

hebben tot de inhoud van de kritiek, dan wel op de kritiek op zichzelf. Vermoedelijk vloeit dit voort uit een verdedigingsmechanisme of misschien zelfs schuldgevoelens.

- ‘Hypocriet’

Enkelingen vinden het ietwat eigenaardig (misschien zelfs onterecht) dat het publiek de media zo bekritiseerde. Het lijkt hen vrij hypocriet om zo moralistisch en principieel te reageren terwijl de mediagebruiker juist dat soort informatie van de media verwacht. Verder beargumenteert men dat het publiek niet begrijpt hoe de pers in elkaar zit (cfr. menselijke nieuwsgierigheid en publieke verwachting, p. 49).

“Dus ik vind dat zo een heel dubbelzinnige reactie van het publiek eigenlijk. Zij vragen van de media informatie en dan geven we die en dan... ok, misschien iets te veel, dat besef ik, (...) en iets te emotioneel. Dus ik vind dat die kritiek ja... een beetje terecht, maar vaak ook onterecht zo. (...) Ze zeggen altijd van: “ja, we maken ook de krant die mensen willen lezen”. (R4)

Een andere ‘frustratie’ gaat over de overname van materiaal van sociale netwerksites. Het publiceren van foto’s van slachtoffers blijkt al jaren een courante praktijk te zijn. Vroeger ‘*kraaide daar geen haan naar*’. Zo verwijst een journalist naar de gepubliceerde foto’s, afkomstig van Facebook, van de slachtoffers van Ronald Janssens. Dus om opeens zwaar aangemaand te worden inzake de Sierre-berichtgeving, vond men eerder ongepast.

“Was het ook een beetje lijkenpikkerij om nét op dat moment die kranten te gaan aanvallen alsof dat dat,... want... laat ons eerlijk zijn eh! Dit deden ze en doen ze al jaren eh!” (R10)

Verder werd opnieuw verwezen naar de omvang en de hoeveelheid slachtoffers. Een paar journalisten zagen hierin de verklaring waarom die publieke weerstand tegenover de media zoveel ruchtbaarheid kende. Tot slot betreurt een journalist dat hij en zijn medium geen persoonlijke klachten ontvingen van de betrokkenen en dat die discussie bijgevolg ‘*een beetje gevoerd is door anderen*’.

- ‘Sensationeel’

Hierbij gaat het vooral over het tijdstip van de kritiek. Sommige journalisten menen dat de kritiek destijds ietwat misplaatst was, zeker ten opzichte van ouders en nabestaanden. Het is een ‘gevecht tussen media’ dat zeker mag gevoerd worden, maar ‘*niet op de kap van die slachtoffers*’.

“Dat mocht zeker toen geopend worden, maar... die ouders hebben daar dan eigenlijk geen boodschap aan. Maar natuurlijk, ge maakt geen journalistiek voor de ouders alleen. Ge maakt journalistiek voor allemaal. Maar het gehakketak van bepaalde media dan op mekaar was een beetje misplaatst, op dat moment.” (R13)

Daarnaast vond men de ‘aanval’ op de kranten niet altijd correct:

“Maar moreel gezien weet ik niet of dat er zo’n groot verschil is tussen een krant die bijvoorbeeld die foto’s publiceert en (...) het live uitzenden van een grote begrafenis. Ja, is daar zo’n groot verschil? Ik weet het niet! Waar is de grens? Ge moogt blijven berichten over een kind en dan plots die foto: dat is dan het ultieme kwaad? Ik vind dat nogal willekeurig.” (R6)

- ‘We deden ons best’

Hoewel de meesten zich wel op één of andere manier konden vinden in de geuite kritiek, antwoordt iets minder dan de helft dat ze de kritiek niet echt terecht vonden. Ze hebben het hier enerzijds over zichzelf en anderzijds over buitenlandse media.

Bijna alle journalisten waren vrij tevreden over hun werk of overtuigden ons er tenminste van dat ze hun best deden en sterk geloven in het recht op privacy en het respect voor slachtoffers en nabestaanden. Een rode draad doorheen de antwoorden betrof het imago van ‘de media’. Journalisten lijken zichzelf, hun werk en hun medium positief te beoordelen, maar betreuren dat er steeds meer een negatieve stempel op “de media” gedrukt wordt. Een journalist benadrukt dat er tijdens de rapportering te Sierre anders te werk gegaan werd dan tijdens de berichtgeving in België.

“Dat is echt degoutant wat daar gebeurd is. Dat drukt eigenlijk een stempel op heel de pers (...) Ik vond dat redelijk vervelend dat de pers daar ja, als de grote persmuskieten... Maar ja, goed, wat onthouden de mensen? Voorpagina’s en Louis Tobback die belaagd wordt door camera’s. Dusja. Een krachtig beeld zegt alles. Niet onterecht, maar... niet helemaal juist.” (R14)

“Maar ‘k vind ook niet dat het mag zijn alsof dat wij puur op sensatie belust zijn en enkel maar gazetten willen verkopen of totaal geen respect hebben voor die ouders en zo, want dat is totaal niet het geval. Wij moeten ook ’s avonds in de spiegel durven kijken hé, van: “zijn we niet te ver gegaan?”. En... dat is voor mij ook de maatstaf, van kijk: ‘ik wil alles doen, maar ik wil er zelf een goed gevoel bij hebben’. En hier had ik totaal geen slecht gevoel bij.” (R8)

“Ik vind het wel belangrijk dat de mensen weten hoe wij ginder hebben gewerkt. En dat wij daar respectvol hebben gewerkt, in tegenstelling tot wat hier is gebeurd. Dat vind ik wel belangrijk, want daar bestaat een beeld over. Mensen smijten alles in één pot”. (R2)

Men maakt bovendien het verschil tussen binnenlandse en buitenlandse pers, waarbij deze laatsten in hun perceptie véél verder gingen.

“Ik denk dat we het hier in België eigenlijk nog redelijk getroffen hebben. In vergelijking met andere landen.” (R9)

Tot slot voelden enkelen zich op een of andere manier wel aangesproken door de kritiek. Ofwel kregen ze kritiek vanuit hun omgeving, ofwel voelden ze zich ergens schuldig dat ze deel uitmaakten van de ‘persmeute’ en ‘mediastorm’. Maar de meesten verklaren dat zij zich op persoonlijk vlak niet schuldig hoefden te voelen, omdat een journalist altijd deel uitmaakt van een groter geheel van (redactionele) keuzes.

“Maar heel veel mensen hebben gewoon ons uitgescholden. Op dat moment, dan denkt ge: ‘ahja natuurlijk! Wat sta ik hier te doen? Wat een aasgier ben ik?’ Maar anderzijds, ja, dat is het recht op informatie natuurlijk. Die beelden moet ge hebben (...)” (R3)

“Ja, ge neemt deel aan die veelheid, maar ja, langs de andere kant... daar tref ik dan persoonlijk geen verantwoordelijkheid, in die zin dat het de eindredactie en chef zijn die het beslissen van: ‘wij gaan daar zoveel van op in zetten’ (...). Gij zijt daar met die opdracht, dus... die gaat ge dan... daar voel ik mij dan zelf minder verantwoordelijk voor.” (R6)

2.4 Evaluatie verstrengde richtlijnen

De R.v.d.J. verstrengde haar code met twee extra bepalingen. Wat vinden journalisten ervan en houden ze er nu rekening mee?

2.4.1 Informatie uit persoonlijke websites

Onze respondenten reageerden ronduit positief op de nieuwe richtlijn over het gebruik van informatie uit persoonlijke websites.

Aansluitend bij § 2.3.1, merken we dezelfde redenering op. Aangezien het gaat over een praktijk die sinds lange tijd wordt toegepast (cfr. de overname van foto’s van sociale netwerksites) vinden ze het

een goede zaak dat er meer duidelijkheid kwam, een groter **bewustzijn** is en dat er lessen uit getrokken werden. Des te meer omdat het over minderjarigen ging.

“Er moet iets gebeuren waardoor dat discussie ontstaat en waardoor dat dat een functie heeft als katalysator en waardoor dat er nieuwe gedachten ontstaan en nieuwe richtlijnen kunnen gemaakt worden.” (R1)

“Het is niet slecht, omdat we de lat altijd maar lager en lager en lager en lager leggen... De grens wordt zo altijd een beetje opgeschoven. Altijd meer, met het ultieme argument om iets te doen waarvan wij dachten: ‘is dat nog wel ethisch?’ Dat was: ‘jamaar, de concurrent doet het, dus we moeten het ook doen’. En dan is het nu, in die zin wel goed dat de Raad voor de Journalistiek dan uiteindelijk zo eens een lijn trekt, waar dat ge niet over kunt.” (R12)

“Ge moet daar altijd over nadenken, bij élk ding wat dat er gebeurt moet ge gewoon een afweging maken van ‘kijk, wat moeten we doen qua foto’s? Kan dat? Kan dat niet? Hebben we toestemming? Hebben we geen toestemming?’. In plaats van alles gewoon lukraak te pikken op publieke sites en gewoon klakkeloos, kritiekloos in de krant zwieren! Bedoel dat is gewoon belachelijk en dat is fout. Dus op dat vlak is Sierre, denk ik, voor veel krantenredacties een goede les geweest. Zo van ‘we moeten misschien een keer meer nadenken voordat we dingen doen.’” (R15)

“Da’s gewoon een must! Heel simpel, ja! Dat is gewoon heel goed dat er duidelijkheid is. Simpel, dan kan er geen discussie over zijn. Ge doet het niet of ge moogt het van de mensen, voilà. Dat lijkt mij de logica zelve, dat het zo geregeld is.” (R2)

Toch betreuren enkele journalisten de richtlijn: mocht iedereen vanuit hetzelfde basisprincipe vertrekken, zijnde ‘*menselijkheid*’, zou zo’n richtlijn overbodig zijn. Maar ook hier weer, vermeldt men dat het voor sommigen niet eenvoudig is om ethiek hoog in het vaandel te dragen omwille van de concurrentiedruk.

“Eigenlijk zou dat allemaal niet hoeven te bestaan! Als iedereen met een klein beetje respect zijn job zou doen, is dat allemaal niet nodig.” (R11)

“Langs de andere kant vind ik, dat wij zelf ook, vanuit ons eigen eigenlijk bepaalde grenzen zouden moeten opleggen. Maar, ik zeg het, ja, door de concurrentie is het soms... ja, vinden sommige mensen het héél moeilijk om zich daar aan te houden, aan die grenzen.” (R12)

“Da’s wel jammer dat dat moet gebeuren. Want (...) dat is logisch nadenken. Allé, hoe zou je zelf zijn? Dat mis ik soms wel eens bij een aantal mensen. (...) Dat ze gewoon zélf eens de reflex zouden hebben van: ‘wat zou ik daarvan vinden?’ Maarja, goed, de concurrentie is zo hard soms.” (R14)

Een grote meerderheid onderstreept uiteindelijk dat er sinds Sierre heel wat veranderde⁷⁷. Ze houden rekening met de context en intentie van de website waarop foto’s gepubliceerd werden en vragen vanaf nu de toestemming aan de betrokkenen. De nieuwe richtlijn werd bijvoorbeeld toegepast bij het ongeval te Zonhoven, benadrukken enkelen.

2.4.2 Rouwplechtigheden

De richtlijn inzake rouwplechtigheden kende minder publieke aandacht. We peilden evenwel naar de mening van onze respondenten. Opnieuw is de evaluatie positief. Respect aan de dag leggen voor de wensen van nabestaanden blijkt zelfs een evidentie te zijn en dan kan je als journalist beter ‘iets té terughoudend’ zijn. Hoewel deze richtlijn niet iedereen bekend in de oren klonk, is toestemming vragen opnieuw een vereiste. Één journalist expliciteert wel dat er een verschil is tussen persaanwezigheid op de openbare weg of tijdens de plechtigheid.

“Ik ken die richtlijn niet, maar ik ga ervan uit als het gaat om een plechtigheid of een begrafenis, als ge daar wilt filmen of fotograferen, dan vraagt ge toestemming.” (R1)

“Als je binnen in de dienst zelf wil, vraag toestemming. (...) Als familie en nabestaanden toekomen of de dienst verlaten? Hoef je volgens mij geen toestemming. (...) Dat is ook iets dat iedereen kan zien van op de openbare weg.” (R11)

Enkele journalisten lieten tenslotte weten dat nabestaanden hun wensen kenbaar kunnen maken aan de pers via Belga. Indien journalisten zo’n Belgabericht binnenkrijgen met de vraag om niet op te dagen tijdens een rouwplechtigheid, respecteren ze dit.

---

⁷⁷ Nochtans publiceerden kranten foto’s en namen van slachtoffers (zogezegd met toestemming) van de recente vliegtuigramp in Oekraïne. Media-analisten maakten onmiddellijk de verwijzing naar Sierre – wat er overigens op wijst dat Sierre aan het uitgroeien is tot een ‘*mediatemplate*’ (Kitzinger, 2000, p. 76) – waarbij dezelfde elementen het debat uitmaken. Eerbetoon zou zich moeten uiten in sereniteit en niet middels foto’s (zelfs met toestemming) en het vermoeden van winstbejag wordt opnieuw opgeworpen. Ook bij deze ramp haalt men nuancerende elementen aan. Zo spelen de omvang van de ramp en het maatschappelijk belang een rol. De gepubliceerde beelden verhogen de nieuwswaarde, want ze bevorderen het inzicht op de situatie en ook omdat ‘*nieuws [is] meer dan de feitelijke mededeling van wat er gebeurd is*’ (Naegels, 2014; Zehnder, 2014). Sierre betrof wel hoofdzakelijk minderjarigen en werd benoemd als een ‘ongeluk’, twee verschilpunten met de vliegtuigramp.

Nabestaanden

Het tweede empirische luik betreft de media-ervaringen van de nabestaanden. Waar we bij de journalisten voornamelijk focusten op de fotopublicaties, de zogenaamde ‘overmatige’ media-aandacht en de ontstane discussie achteraf, hanteren we een bredere aanpak bij de nabestaanden. Hun media-ervaring is uiteraard moeilijk(er) te beperken tot bovenstaande topics. Bovendien liet een bredere analysefocus het toe om onverwachte thema’s aan bod te laten komen, maar vooral om lessen te kunnen trekken. Het is belangrijk om in het achterhoofd te houden dat onderstaande resultaten betrekking hebben tot een kleine groep van nabestaanden, gekenmerkt door een grote variëteit qua socio-demografische gegevens en verwerkingsproces (individueel versus groepsverwerking)⁷⁸.

1 Inleiding

Zoals ook bleek uit de literatuurstudie, uiten respondenten dat privacy moeilijk definieerbaar is. Toch willen we hun visie meegeven, want dit zal verheldering verschaffen tijdens de resultatenbespreking. De belangrijkste elementen om privacy te definiëren zijn: toestemming vragen, niet zomaar binnendringen in een huiselijke, intieme sfeer en grenzen respecteren.

“Ik vind ook persoonlijk, als hier tegenover een auto staat met iemand in met een telelens of een kilometer verder... Ja, dat is een inbreuk op de privacy want anders moeten ze het zo stiekem niet doen.”

2 Journalistieke informatieverzameling

Op basis van uiteenlopende anekdotes en ervaringen van nabestaanden met de pers maakten we een opsplitsing naar de persaanwezigheid en naar de (persoonlijke) benadering van journalisten. De opmerkelijke variëteit aan belevenissen kan verklaard worden door de grootschaligheid van het busongeluk. Hierbij moeten we meteen opmerken dat deze grootschaligheid onverwachtse gevolgen bleek te hebben. Enerzijds zorgde de omvang van het busongeluk voor een verhoogde aandacht vanwege prominenten (ministers en koningsfamilie), wat op zijn beurt weer additionele persaanacht teweegbracht. Een paar nabestaanden vonden dit erg storend. Anderzijds beïnvloedde die omvang ook praktische omstandigheden, zoals het vervoer in geblindeerde bussen en het beperkte aantal familieleden die uitgenodigd konden worden op de begrafenis. Een nabestaande had hier een slecht gevoel bij.

---

⁷⁸ Omwille van dit gegeven, rekening houdende met de complexiteit en gevoeligheid van het onderwerp en met het oog op de anonimiteit van onze respondenten, besloten we om niet te vermelden wie de uitspraak deed.

“En dat was dus muisstil in die kerk (...) En ik zal dat nooit vergeten: ’t enigste dade hoorde was: ‘klik. Klik’. Éne fotograaf die daar al die BV’s zat te klikken en toen dacht ik: ‘wat is hier ’t voornaamste?’”

2.1 Persaanwezigheid

Onze respondenten illustreerden allen de massale persaanwezigheid met voorbeelden, zowel aan het funerarium, de scholen, de begrafenis, hun buurt(omgeving) en te Sierre zelf. In een eerste fase (vlak na het busongeluk) werden onze respondenten doorgaans **niet persoonlijk, rechtstreeks lastig gevallen**. Ten eerste was dit veelal te wijten aan praktische omstandigheden. Zo waren enkele nabestaanden niet te vinden in het telefoonboek, er was iemand verhuisd... Verder zegt een nabestaande bewust de plaatsen met veel pers vermeden te hebben.

“Ik ben ook de eerste vijf dagen niet bij de school geweest. Is pas toen dat ik wist dat journalisten weg waren, toen ben ik gaan kijken bij de bloemen ...”

“Ik herkende die school niet meer. Dat was één perscircus eigenlijk.”

Ten tweede was er sprake van een goede afscherming van de nabestaanden tegen de pers, aan de scholen, alsook in Sierre. De Lommelse burgemeester en de Leuvense deken werden expliciet vermeld, maar ook de politie die patrouilleerde om ouders te beschermen. Klaarblijkelijk werden geblindeerde bussen ingeschakeld tijdens trajecten en het hotel in Sierre werd eveneens afgeschermd.

“Ze hebben [de pers] op afstand gehouden altijd (...). Die zijn nergens tot bij ons geraakt.”

Tezelfdertijd bemerkten we toch enige verontwaardiging en frustratie. De aanwezigheid op zich van cameraploegen of fotografen bleek een aantal nabestaanden erg te storen en getuigt, volgens hen, van weinig respect. Hoewel velen impliciet dankbaar zijn voor de goede afscherming, bleek ook deze niet waterdicht te zijn. Een nabestaande vertelt bijvoorbeeld verontwaardigd dat een cameraploeg hen volgde van het funerarium naar de school.

“Als we daar stopten met de wagen kwamen die camera’s direct op mij zo (...) da’s erover... En ’t was daar ook vooral dat ook Tobback gereageerd heeft, denk ik.”

“We komen aan bij het mortuarium, ook in een bus mét de gordijnen dicht, omdat er anders foto’s gemaakt gingen worden. En je stapt daar uit en je ziet gewoon op de daken van huizen of van parkeergarages, zie je ze staan met enorme telelenzen in de hoop dat ze een plaatje van je kunnen schieten. Dat gaat er voor mij véer over. Je bent daar om je kind te identificeren en... je hoeft dan écht niet op zo’n manier in de krant. Ik vind er ook geen nieuwswaarde aan.”

Echter, niet iedereen stoort zich aan de aanwezige media in Sierre. Eén nabestaande staat er vrij onverschillig tegenover en was er niet mee bezig. Enkele anderen aanvaardden dan weer die aanwezigheid, omdat het wereldnieuws was en *‘het er toch allemaal een beetje bij hoort’*.

2.2 Snelheid pers

De snelheid van de media was op zijn minst verrassend voor de nabestaanden (cfr. inleiding). Dat media beelden, foto’s en informatie verspreidden nog voordat familieleden ingelicht waren of dat ze zélf zekerheid hadden over de toestand van hun kind, kon op heel wat boosheid en verontwaardiging rekenen.

“Toen ben ik beginnen wenen, want ik zag die foto van [slachtoffer] (...)’k zeg: ‘maar, enfin! Dat kan niet! dat kan niet!’ Ik zeg: ‘hoe komen die aan die foto’s? Hoe komen die aan die informatie?’ (...) Dus die andere familie heeft dat dus hier in [krantX] op de donderdagmorgen kunnen lezen!”

“Als ik de telefoon kreeg om half zeven ’s morgens, ik sliep nog... een minuut later kom ik de trap af en zie ik op tv die bus al! (...) Dus de impact van de media op dat ogenblik, ja, dat was moordend.”

2.3 Benaderingswijze

Weinigen werden persoonlijk gecontacteerd door journalisten. Wanneer dit toch gebeurde, waren er zowel positieve als negatieve ervaringen. Drie nabestaanden vermeldden dat hun vraag om met rust gelaten te worden of bepaalde beelden niet te verspreiden, wel gerespecteerd werd door de pers. Eén nabestaande zegt dat hij zélf goede contacten heeft opgebouwd met bepaalde journalisten.

“Maanden later (...) teruggegaan zijn naar Zwitserland. En dat we toen expliciet aan de media gevraagd hebben: ‘kijk, laat dit moment van ons zijn’. (...) Perfect opgevolgd.”

Een nabestaande beleefde een aantal negatieve ervaringen aangaande de journalistieke benaderingswijze. Het gaat hier vooral over de **onoprechte, zelfs slinkse aanpak**. Zo zou een

journalist de nabestaande gecontacteerd hebben onder valse voorwendselen. Ook tactieken zoals emotionele chantage werden aangewend om zo de nabestaande onder druk te zetten voor een interview. In een ander geval komt opnieuw de (ongepaste) mediasnelheid, ook op vlak van benadering, naar boven.

“Iemand sprak mij aan met een jas van ’t wit-geel-kruis rond zijn arm en daar zat een camera onder. Dus dat was pers.”

“Die zei van: ‘kijk, ik mag nu binnen voor een emotioneel verhaal over het afgelopen jaar en dergelijke meer’ (...). Ik zeg: ‘nee, no way. Echt niet. Nee.’ En dan heeft ze dus gezegd van: ‘oké, goed, dan ga ik mijn eigen verhaal brengen.’”

“Toen wij op’t vliegtuig zaten, dat ook journalisten alle mensen benaderd hadden van te vragen over de situatie. En dat vond ik eigenlijk wel ongepast. Wij wisten nog niet of ons kind was overleden op dat moment en dan word je al door de pers lastig gevallen.”

Een respondent betreurt bovendien zijn medewerking aan een artikel:

“Nu zou ik het niet meer gedaan hebben, maar dat was in de eerste week nadat het gebeurd is, dus ge zijt zo in een roes.”

Tot slot vonden alle respondenten het verregaand dat journalisten zowel burens als familie gingen ‘overvallen’. Verschillende keren vertelden nabestaanden dat journalisten **onder valse voorwendselen** (door zogezegd toestemming te hebben verkregen van nabestaanden of zich voor te doen als vrienden) binnendrongen bij hun families en/of burens. Hierdoor werd er soms foutieve informatie bekomen en verspreid over het slachtoffer, zonder dat de nabestaanden dit wilden, wat hen zeer kwetste.

“Maar ze blijven dan zo in de omgeving ook bellen en naar familie en dan denk ik van ja: ‘vind ik wel ver gaan’. Bedoel, bel ons dan op en als wij niet mee willen werken, dan moeten ze ook stoppen. Maar dan moeten ze niet bij familie nog gaan vragen. Ja, ’t is toch al moeilijk genoeg en sommige dingen voegen ook niets toe, denk ik dan. En ik wil dat niet met heel de wereld delen hoe [slachtoffer] was.”

3 Journalistieke eindproducten

Nabestaanden volgden de media in het begin niet zozeer. Vlak na het ongeluk hadden zij uiteraard andere zorgen. In een latere fase volgden ze de media wél nauwlettend, om op de hoogte te blijven van nieuwe ontwikkelingen of ter controle van de juistheid van de verspreide informatie. Opvallend was

dat bijna alle respondenten kranten, reportages en journaals bewaard hadden, ter herinnering of als eerbetoon.

“Want ik heb ook zo heel de begrafenis op cd.... En da's ook als een eerbetoon in feite. Want heel die begrafenis, ja... Ge zijt zelf teveel in shock om dat allemaal te bevatten (...) En dat vond ik goed dat ze dat gerapporteerd hebben, integraal. Dan hebben we dat voor later ook nog eh.”

3.1 Beoordeling/ervaringen

Wederom stellen we vast dat de ervaringen uiteenlopend waren. De redenen waarom nabestaanden al dan niet aanstoot namen aan de berichtgeving, kunnen we onderbrengen in twee pijlers. Ten eerste de appreciatie bij **nageleefde afspraken**. De mogelijkheid om een artikel of reportage vooraf te bekijken en eventueel correcties aan te brengen, zorgde voor vertrouwen. Belangrijker nog, als nabestaanden de kans kregen tot inspraak of als zij op voorhand wisten dat media meekijken (cfr. de begrafenis), dan protesteerden zij niet zozeer tegen die mediaproductie, want ook zij geven aan dat de mediagebruiker nieuws verwacht en/of het wil zien.

“Wij kregen dat van tevoren ook te zien en zij heeft haar helemaal aan de afspraak gehouden. Dus, dat is wel héél erg fijn, dat er geen dingen in staan wat niet klopt. (...) Kijk, als zo iemand je weer zou benaderen, dan zou je zeggen van: ‘ja, ik werk wel mee’, want ze is eerlijk en dat vind ik wel belangrijk.”

“Maar dat wisten we van tevoren: daar is media, dan wéét je ook wat je gaat vertellen over je kind. Je weet van tevoren wat je privé wou houden en wat niet.”

Niet nageleefde afspraken (cfr. overeengekomen koppen die toch anders verschijnen), zorgen logischerwijze voor frustratie en wantrouwen. Een nabestaande vertelt dat hij informatie bezorgd had aan de media, maar dat deze voortijdig verspreid werd *“en... dan draait het rond primeur”*.

Ten tweede het belang van een **evenwichtige, genuanceerde rapportering**. In deze categorie waren de ervaringen overwegend negatief. Op enkele goede, onderbouwde en uitgebalanceerde artikels en reportages na, heerst er een gevoel van ongenoegen en boosheid onder onze respondenten. Hierbij kunnen we twee bepalende factoren onderscheiden: de mate van sensationisering en de juistheid van informatie.

Verskillende elementen duiden op **sensationisering**. Een aantal nabestaanden gaven aan dat feiten overdreven en verdraaid werden. Een andere bron van frustratie was het uit de context halen van

uitspraken en dit uitvergroot publiceren als kop. Enkele respondenten gaven aan dat zulke handelingen ook gevolgen kunnen hebben voor derden (cfr. § 3.2). Vervolgens percipieerden een aantal nabestaanden dat zij enkel gehoord kunnen worden voor een emotioneel verhaal.

“Als het maar sensatie is, dan verkoopt het.(...) Ze willen weten hoe het er in je gezin aan toegaat. En hoe het gaat zonder je [kind] en hoe je het leven oppakt. En of je het leven op kan pakken. En hoe dramatischer, hoe mooier.”

“Een paar weken geleden belde ons een journalist op en die moest iets weten (...) en die zei van ja: “als je nog je verhaal over [kind] kwijt wilt of je wil iets vertellen, bel maar, dat kan morgen in de krant”. Dus dat kan wel, eh, maar wat heeft dat nog voor zin om te vertellen hoe [kind] was? Daar zit niemand meer op te wachten. Ik heb liever van dat onderzoek en ik wil de waarheid weten.”

Er wordt tenslotte besloten dat er veel subjectiviteit en partijdigheid in de berichtgeving valt te bespeuren, maar respondenten konden hiervoor wel enkele redenen bedenken. Zo vermoeden ze dat verhalen ‘gespekt’ worden om ‘pagina’s te kunnen vullen’. Maar vooral over het onderzoek naar de oorzaak van het busongeval hebben sommigen de indruk dat journalisten ‘altijd een bepaalde richting hebben uitgekeken’.

“Wat da’k merk, zo naar artikels toe (...) dan kunde eigenlijk, als ge die artikels leest, daaruit opmaken... hoe zeer dat die journalist daar zélf in gelooft... Dus objectiviteit is journalistiek op alle mogelijke vlakken helemaal zoek (...) Omdat, ge zit met druk van bovenaf, ge zit met persoonlijke invloeden, de manier waarop dat ge denkt.. en ge schrijft altijd in functie van een lezer, voor het blad waarvoor ge werkt. Zo simpel is’t.”

“Wat dat betreft is media héél machtig en je hebt of journalisten aan jouw kant of je hebt ze tegen je en dat is het probleem. Dat vind ik zo jammer. Eigenlijk een journalist zou objectief moeten zijn. Maar ik heb het idee dat dat niet altijd zo is. Want we zijn mensen. Daar kan je niet aan ontkomen. Ja, toch is dat een beetje partijdige berichtgeving, heb ik ’t idee.”

De **juistheid van informatie** is een tweede bepalende factor. Onze respondenten hebben het gevoel dat journalisten hun bronnen niet controleren en dat er vaak foutieve ‘verzonnen’ informatie de wereld ingestuurd wordt (cfr. rol burens, § 2.3). Enkele nabestaanden waren bovendien van mening dat er geen sprake meer is van ‘onderzoeksjournalistiek’. Hiermee bedoelen ze dat de verspreide informatie summier is, maar vooral dat ze het gevoel hebben dat hun verhaal niet gehoord wordt. Vaak wordt er dan opnieuw verwezen naar het onderzoek.

“Die schrijven over de povere informatie die dat ze zelf krijgen, maken ze dan een héél artikel van, waar dat ze de rest halen: dat weet ik niet. Ofwel geefde niets en dan gaan ze zélf zoeken. En dat is ook niet goed.”

“En waar zat onze mening errond? Da’s nooit gevraagd...”

“Normaal gesproken ben je als [journalist] iemand die, die zoekt uit en die checkt z’n bronnen en die kijkt of het verhaal wel klopt en dan pas wordt het gepubliceerd. Bij ons lijkt het alsof het allemaal in één keer van: “oh, ik hoor een gerucht en dan meteen schrijf ik het op en het gaat de krant in”.

3.2 Gevolgen mediaproducten

Het blijkt dat mediaproducten (on)opzettelijk heel wat kunnen veroorzaken. Zo verklaarden een paar nabestaanden dat ze in eerste instantie veel troost putten uit de berichtgeving. Ze kregen namelijk een zicht op de (inter)nationale empathie, steunbetuigingen...

“Die foto’s van mensen die dan een kaarsje branden of die dan stilstaan bij wat er gebeurd is en... daar heb ik wel veel troost uit gehaald.”

Daartegenover ondervinden nabestaanden ook vervelende gevolgen van de berichtgeving. Doordat sommige artikels of reportages ‘onvoldoende onderbouwd’ of ‘partijdig’ waren, worden de nabestaanden in het verkeerde daglicht geplaatst en reageren burgers/mediagebruikers kwaad en/of onbegrijpend. Verschillende keren werd er verwezen naar de online reactiemogelijkheid op nieuws. Voor de bevraagde nabestaanden waren deze online uitspraken erg kwetsend.

“Als je leest wat mensen ooit op een artikel reageren (...) En dan worden wij ook echt neergezet als ‘lijkenpikkers’ of ‘geldwolven’ of... Ja, dan lees je en denk je: ‘ooh, ze snappen er niets van, zij zijn hun kind niet kwijt!’”

“De laatste tijd krijgen wij héél véél kritiek...Online is een ramp. Mensen kunnen maar reageren zonder dat ze weten waar het om gaat.”

3.3 Hoeveelheid media-aandacht

Hoewel de publieke opinie het sterk bekritiseerde, waren onze respondenten over het algemeen niet van mening dat de hoeveelheid media-aandacht overmatig was. Zich in een roes bevinden en geen besef hebben van de werkelijkheid, is een eerste reden. Daarnaast begrijpt een nabestaande dat er informatie verstrekt moest worden, althans in een eerste fase.

“Zéér storend. Meer nog de manier van benaderen als van de hoeveelheid.”

“Op een gegeven moment kom je in een stroom dat een bevolking moet ingelicht worden. En de eerste drie tot vier dagen, kwam er zoveel informatie op die media af dat dat eigenlijk correct was, wat dat er allemaal stond.(...) Maar na dag vijf ziede dat helemaal draaien want toen kwam er geen nieuws meer, moesten ze zelf dingen gaan verzinnen. Maar ‘overmatig’ vond ik dat niet.”

3.4 Foto’s

Over de gepubliceerde foto’s waren de nabestaanden grosso modo niet zo negatief. Een **serene, neutrale foto** (genomen door een schoolfotograaf) vonden nabestaanden niet storend. De meesten oordeelden dat foto’s een toegevoegde waarde hebben: om het verdriet een gezicht te geven, om het persoonlijker te maken en zelfs om een eerbetoon te brengen. Twee nabestaanden bemerkten wel dat zijzelf een andere foto zouden gekozen hebben.

“Ik stoorde mij daar zo niet aan, de foto’s van [kind] in de krant. Ik was eerder trots op [kind]. ’t zijn wel persoonlijke foto’s, maar er is niks verkeerd aan dat ze die laten zien.”

“Ja, toch laten zien wie daar achter het verhaal zit.”

“Als er iets gebeurt, vind ik het ook fijn als er een foto staat. Dus dan zou ik ook kijken, zélf.”

Verder lijkt de discussie omtrent de **toestemming** aan hen voorbij gegaan te zijn. Zo vertelden ze dat toestemming vragen praktisch gezien niet mogelijk was, omdat alle ouders in Zwitserland waren. Daarnaast merkte iemand op dat het beter is om alle foto’s te geven, ongeacht de toestemming, dan dat er enkele kinderen weggelaten worden. Eén nabestaande was het hier helemaal mee oneens. De toestemming is een basisvereiste en de gepubliceerde foto’s waren een ‘tekort aan respect’.

“Ik vind dat altijd éérst de toestemming moet gevraagd worden. Zélf als ge dat haalt van de sociale [media]. (...)Maar dat is wél een ding van onze tijd (...). Dat is een nadeel van de sociale media.”

Uit gesprekken bleek evenwel dat de **soort foto** van de slachtoffertjes bepalend is. Wat absoluut niet door de beugel kan, zijn foto’s uit de privésfeer. Denk maar aan foto’s van de facebookpagina’s van de kinderen, van graven, van treurende mensen op de begrafenis en (voor sommigen) de foto’s van de sneeuwklas. Als media dergelijke foto’s willen publiceren, dan zou er toestemming gevraagd moeten

worden. Enkelen vertelden ook dat het ‘*héél pijnlijk*’ en ‘*ongepast*’ was om ‘*breedlachende*’ foto’s te zien van kinderen die het ongeluk wél overleefden.

De veelvuldig gebruikte foto van het **wrak van de bus** verdient tenslotte ook bijzondere aandacht. Een paar respondenten vinden die foto’s helemaal niet storend, omdat het gaat om ‘*iets materieels*’ en iets ‘*publiek*’. Anderen daarentegen vinden de ‘wrakfoto’ ergerlijk, confronterend en pijnlijk:

“Daar stond een foto van die bus op, maar écht héél close geknipt. Dat ge’t écht in detail zag! (...) Dat was héél heftig! Dan, mijn keel werd dichtgeknepen! Echt! Dat was zo confronterend (...). En dat vond ik ook niet echt méérwaarde hebben.”

Enkelen vermoedden wel dat er **commerciële overwegingen** in het spel waren voor het publiceren van de foto’s.

“Ik denk dat er op de redactie goed nagedacht is van wat verkoopt. Ja, sowieso, als ge alle kranten ’s morgens op een rij hebt, allé, foto’s, dat trekt u altijd aan. Dus ik denk dat daar het commercieel oogpunt toch wel geprimeerd heeft.”

Allen vonden **de verstrengde richtlijnen** een goede zaak, want iedereen heeft het recht om bijvoorbeeld een fotopublicatie van hun overleden kind te weigeren. Toch hebben velen hun bedenkingen bij de richtlijn. Zo vrezen ze dat de richtlijn in de praktijk niet toegepast wordt. Men verwijst ook meermaals naar het ongeluk te Zonhoven.

“Ik vind dat goed! Maar die moeten toegepast worden! Wat is er gebeurd? Een paar maand geleden met Zonhoven? (...) Die namen stonden d’erop! Die foto’s stonden d’er op!”

“En ik zag dat ook bij die ramp in Zonhoven! Die moeder, de dag nadat ze hoort dat haar dochter in die auto is verbrand, staat ze met haar neus voor de camera. (...) Nu, je moet ze dat soort dingen dan ook niet vragen, aan de nabestaanden. Die zijn allemaal nog in shock! Die werken mee omdat ze denken van ja: ‘het is toch maar, het is toch niet echt’.”

4 Algemene eindevaluatie

4.1 Belang berichtgeving

We bespraken in deze masterproef reeds verschillende malen het belang van het recht op informatie. De meeste respondenten gaven aan dat het effectief van groot belang was te berichten over het ongeluk, zeker omdat het toen ‘wereldnieuws’ was. Vandaag is de ‘rampopvolging’ (cfr. oorzaak ongeval) voor sommigen, maatschappelijk gezien, nog belangrijker. Desalniettemin wordt benadrukt dat **louter feiten** volstaan. De verstrekking van namen, details en andere privégegevens zijn daarentegen overbodig. Vele nabestaanden begrijpen wel dat media en journalisten onder commerciële en concurrentiële druk staan. Sommigen vertellen dat de grens moeilijk te bepalen is en dat het een moeilijke afweging moet zijn voor journalisten. Bovendien hebben ze de indruk dat het sterk afhankelijk is van het medium waarvoor de journalist werkt.

“Maar het is wel moeilijk om precies de grens te bepalen. Wat is algemeen belang? Dat is moeilijk en ik snap ook wel dat journalisten ook gewoon hun werk doen.”

“Iedereen staat onder druk. Iedereen werkt bijna freelance. Ik weet niet, het draait allemaal nog rond centen en opvallen. Op een gegeven moment, het leed van de mensen is minder belangrijk dan hetgeen wat dat eigenlijk ’s anderendaags gelezen wordt of te zien is op tv. En dat vind ik héél spijtig. Dat noemt persvrijheid, maar ik vind, ge hebt nog altijd voor u zelf eigenlijk, een bepaalde lijn...”

Eén respondent nam de illustrerende metafoor ‘brood en spelen’ in de mond, waarin we dezelfde verklaring terugvinden: de publieke verwachting, zoals aangehaald door enkele journalisten.

“Die kicken op die informatie, (...) maar ze hadden toch gewoon louter de informatie kunnen geven en niet al, allé: de fotookes van ons mannekes en waar ze op skivakantie waren en naar ’t dorp gaan waar ze op skivakantie waren en den diejen interviewen en den diejen interviewen (...) Ja, de mensen vragen brood en spelen. Die vragen daarachter! En de media... ja, die geven het dan ook! Maar ge moet u dan eens als slachtoffer indenken!”

4.2 Verwerkingsproces versus media

De antwoorden op de vraag of media **grenzen overschreden** hebben, liepen uiteen. Media gingen op vlak van benaderingswijze, in de perceptie van de nabestaanden, te ver. Daarentegen werd er geopperd dat er geen *persoonlijke* grenzen overschreden werden omwille van die beperkte contactopname door praktische omstandigheden (cfr. § 2.1). Daarnaast vroegen we of hun verwerkingsproces belemmerd werd door de media. Andermaal bemerkten we variërende antwoorden. Een paar nabestaanden

beklemtonen dat media niet extra grievend waren, daar zij vooral op een individuele manier aan het verwerken zijn. Anderen vonden dat media wél grenzen overschreden hebben. Hoewel slechts één iemand dit expliciet stelde, kunnen we afleiden uit de anekdotes dat de massale persaanwezigheid, foutieve informatie, uit de context gerukte uitspraken en enkele foto's, toch wel belemmerend waren voor hun verwerkingsproces. Het lijkt erop dat enkele nabestaanden deze 'nadelige' impact van media gewoon aanvaardden.

4.3 Ondernomen stappen

We willen kort even stilstaan bij de eventueel ondernomen stappen. Het is niet de bedoeling om de procedures in detail te bespreken, wel om eventuele motivaties te belichten. Twee van de bevraagde nabestaanden, dienden een klacht in bij de R.v.d.J.. Deze werden via minnelijke schikking (publicatie van excuses) afgehandeld. De reden voor de klachtindiening vloeit voort uit een gevoel van onrecht, machteloosheid en verantwoordelijkheid. Men wou vooral zijn/haar verhaal vertellen, gehoord worden en kunnen spreken met het medium in kwestie dat, in hun ogen, over de schreef was gegaan. Voor de ene waren de gepubliceerde excuses voldoende en deugdzaam, voor de andere niet. Deze laatste had liever met journalisten gesproken, in plaats van de hoofd- of eindredacteuren. Anderen ondernamen geen stappen om hun ongenoegen te uiten, met verschillende beweegredenen: ze zijn er niet mee bezig, zien er het nut niet van in...

“Als je een rectificatie eist, dan ben je meteen ook zo'n ontzettende zeur (...)”

Over de ontstane discussie in de maatschappij wilden enkele nabestaanden nog een woordje kwijt. Ze vonden het goed en noodzakelijk dat de aandacht werd gevestigd op de 'problematiek' bij berichtgeving over slachtoffers en nabestaanden. We moeten hier wel toevoegen dat deze discussie aan velen voorbij is gegaan, omdat ze met hun eigen verwerkingsproces bezig waren.

“Ik vond dat ne keer goed dat dat gezegd werd. Dat ze ook weten dat ze niet de alleenheerschappij hebben en dat ze niet God zijn. (...) Ze denken dat ze alles gepermitteerd hebben (...) Ze moeten naar niks of naar niemand kijken, ze gaan er met hun grove voeten doorheen.”

4.4 Verbeteringen?

Nabestaanden formuleerden eveneens enkele verbeterpunten. Ten eerste zou er aan meer fact-checking gedaan moeten worden, door bijvoorbeeld meerdere bronnen te consulteren. De manier van benadering is een tweede punt: wanneer iemand niet wil meewerken, dient dit gerespecteerd te

worden. Vervolgens zouden afspraken, zoals inzagerecht, ten allen tijde moeten nageleefd worden. Respect en eerlijkheid dragen de nabestaanden hoog in het vaandel. Tenslotte, keren we even terug naar die online reactiemogelijkheid (cfr. § 3.2). Een paar nabestaanden opperden dat reactiemogelijkheden zéker kunnen als er iets mee gedaan wordt, als het een duidelijke meerwaarde heeft (bijvoorbeeld: hoe denkt de publieke opinie over een tolvignette?). Maar in het geval van gevoelige kwesties waarbij personen (slachtoffers en dergelijke) aan bod komen, zou het ingeperkt moeten worden.

“Maar toch vind ik dat dat bij dat soort artikelen zou dat toch wel, ja de mogelijkheid te reageren een beetje ingeperkt zou moeten worden, misschien. Omdat het toch géén extra waarde heeft. Mensen spuien hun gal en dat is het. Maar daar wordt niets mee gedaan.”

4.5 Eindoordeel

Eigenlijk is het niet mogelijk om een sluitend eindoordeel te bekomen over de media-ervaringen van onze nabestaanden. Deze zijn allesbehalve representatief voor de populatie. Echter, omdat we in de literatuurstudie drie recente studies doorlichtten, vroegen we aan onze respondenten of zij de media-aandacht over het busongeluk als positief, negatief of neutraal ervoeren. Eén respondent vond de media-aandacht ronduit negatief. De andere respondent stond er eerder neutraal-onverschillig tegenover. Nog een andere respondent antwoordde ‘neutraal’, ondanks negatieve ervaringen, omdat er toch veel artikels goed geschreven waren. Iemand anders vindt het overwegend positief. Tot slot benoemt een nabestaande de relatie met de media als een ‘haat-liefdeverhouding’.

“Maar eigenlijk is heel die materie over het busongeval... één en al negatief want ik had liever dat dat niet moest gebeuren, maar goed...”

BESLUIT

Deze masterproef belichtte de relatie tussen het recht op informatie en het recht op privacy bij rapporteren over menselijk lijden, toegepast op het busongeluk te Sierre. Zoals geschetst in de inleiding rezen veel vragen over de journalistieke praktijken omtrent het busongeval te Sierre. De daaropvolgende kritiek op de media en ethische discussie gingen voornamelijk over fotopublicaties van de slachtoffers. De hoeveelheid media-aandacht en de vermeende sensationalisering werden eveneens aangeklaagd. Uit de rechtspraak van het EHRM, blijkt de verzoening tussen het recht op informatie (art. 10) en het recht op privacy (art. 8) complex. Een beslissing vanwege het Hof inzake de geoorloofdheid van privacyinbreuken is steeds context- en casegerelateerd. Hoewel de voorwaarden of richtlijnen niet sluitend zijn, kent het Hof veel waarde toe aan de privacy van burgers en lijkt toestemming voor de publicatie van hun foto's belangrijk. De uitspraken van de persraden omtrent klachten over de 'Sierre-berichtgeving' waren eveneens gevarieerd. Veralgemeend stellen we dat zij oordeelden dat maatschappelijk belang niet zomaar een privacyinbreuk (door fotoverspreiding) legitimeert. De Raden benadrukken het belang van toestemming (ook bij 'openbare informatie') en roepen op tot respect voor nabestaanden. Naast deze regulerende instanties en hun uitspraken, zochten we naar verklaringen voor de gestelde journalistieke gedragingen, de geuite kritieken en bekeken we de media-ervaringen van nabestaanden. Ons empirisch luik ontsproot uit een academisch (relatief) onontgonnen onderzoeksveld, zoals geëxpliciteerd in het methodologische gedeelte. Bijgevolg bevroegen we vijf nabestaanden en vijftien journalisten via diepte-interviews naar hun ervaringen en opinies over de berichtgeving en de kritieken over het busongeluk.

Onze deelvragen voor journalisten wilden achterhalen hoe zij de mediaheisa/kritiek ervoeren en hoe ze de aangeklaagde journalistieke praktijken verklaren. Over de **gepubliceerde foto's** detecteerden we verschillende meningen. De AV-journalisten keurden het gebruik ervan voornamelijk af. Vooral foto's afkomstig van blogs, aangezien deze gepubliceerd werden in een andere context en toestemming gevraagd moest worden, zeker omdat het minderjarigen betrof. Desondanks zagen ze motieven voor de gemaakte keuzes: publieke verwachting, verpersoonlijking van de ramp, grenzenvervaging door het internet en commerciële motieven. GP-journalisten reageerden uiteenlopend. Aangezien hun medium in opspraak kwam, waren ze voorzichtig over het eventuele foutieve karakter van de fotopublicaties. Ze haalden de volgende argumenten aan: foto's geven een drama van zo'n omvang een gezicht, zijn een eerbetoon aan de slachtoffers en hebben een preventief maatschappelijke functie ('het kan iedereen overkomen'). Nopens de herkomst van de foto's en het 'toestemmingsconcept' is er geen eensgezindheid. Enerzijds zou toestemming niet vereist moeten zijn voor online foto's, wat bovendien een courante praktijk was, anderzijds zou toestemming een basisprincipe zijn waarvan men niet mag

afwijken. Meer bewustzijn over dat online-gegeven blijkt noodzakelijk, zowel voor media als mediagebruikers. In deze resultaten zien we duidelijke overeenkomsten met academische bevindingen. De vermelde commerciële motieven en publieke verwachting stroken met de derde en zesde beïnvloedende factor op het journalistieke beslissingsproces, respectievelijk de invloed van organisatie en extra-media factoren, volgens Voakes (1998). Verder sluiten de wil tot het brengen van een eerbetoon en het verdriet een gezicht geven aan bij de bevindingen van Kitch (2009), Pantti (2011) en Van Zoonen (1998). De preventieve functie komt overeen met de ethische normen die volgens Amend e.a. (2012) flexibeler worden indien men het publieke bewustzijn wil verhogen.

De meningen over de **hoeveelheid media-aandacht** voor het busongeluk varieerden van: ‘uitmelking van verdriet’ naar ‘veel, maar logisch’ en ‘niet teveel’. De omvang van de busramp, de hoge betrokkenheid en herkenbaarheid van en voor burgers verhogen de maatschappelijke relevantie en nieuwsaarde. De nieuwsselectiefactor ‘nabijheid’ is hierbij bepalend volgens Joye (2010a, 2011a, 2011b). Tevens is het type slachtoffers verklarend. Volgens Greer (2007) kunnen ‘ideale slachtoffers’ rekenen op veel media-aandacht. Enkele journalisten vonden het hun taak om burgers te helpen bij hun verwerkingsproces. De studie van Amend e.a. (2012) belichtte reeds dat journalisten zich rollen toe-eigenen en normen flexibeler worden, vooral als er een goed doel mee gediend is. Zoals Wirth e.a. (2005) aangeven, willen ‘emotionele media’ mediagebruikers meegeven dat deze terecht geraakt zijn door de gebeurtenissen. Daarnaast was de hoeveelheid te wijten aan, opnieuw, de publieke verwachting. Journalisten haalden de menselijke nieuwsgierigheid aan. Hieraan tegemoet komen is voor sommigen logisch. Anderen daarentegen trekken deze logica in twijfel. De zesde factor volgens Voakes (1998) is hier wederom van toepassing. Tenslotte werd andermaal verwezen naar commerciële en concurrentiële motivaties (vierde factor, Voakes (1998)). Berrington e.a. (2003), Kim e.a. (2010) en Muller (2010) wezen er reeds op dat commerciële vereisten en professionele belangen voor conflicten kunnen zorgen aangaande ethische keuzes. Tenslotte verklaarden enkelen dat feiten volstaan. Nochtans oordeelden sommigen dat emoties daar ook toe behoren. Contextueel kunnen we verwijzen naar de auteurs Singer e.a. (1991), Kitch (2009), Van Zoonen (1998), Pantti (2011) en Wirth e.a. (2005) die benadrukten dat emotionele verhalen helpen het zinloze te begrijpen, moraliseren en sympathiseren.

Aangaande de **kritiek op zich** werd de geopende ethische discussie unaniem positief bevonden. Dit bevorderde het bewustzijn en de evolutie van journalisten. Bovendien vermeldden enkelen het belang om stil te staan bij de gevolgen van mediaproducten voor betrokkenen. Dit geeft aan dat het stereotiepe beeld van de harde journalist inderdaad aan het veranderen is, zoals Willis (2010) en Kay e.a. (2011) beweerden. Het (opgelegde) werkritme werd evenwel als een oorzaak aangeduid voor eventueel gemaakte fouten. In dit kader zien we duidelijk de derde factor van Voakes (1998): organisatie-invloeden. Daarenboven stemden de antwoorden overeen met wat Berrington e.a. (2003)

stelden: journalisten hebben doorgaans geen tijd om lang na te denken over moraliteit, waardoor genomen beslissingen achteraf soms betreurd worden. Hoewel men de kritiek inhoudelijk enigszins terecht vond, was ze niet altijd even fair. Omwille van de timing en de manier waarop enerzijds, anderzijds omdat ze vinden dat ze hun best deden en de kritiek een aanklacht was van een situatie die verklaard kan worden door de publieke verwachting, de omvang en door de geplogenheid van de overname van online foto's voorheen. De **verstrengde richtlijnen** werden eveneens positief bevonden om dezelfde redenen: een groter bewustzijn en meer duidelijkheid. Toch betreurden sommigen de richtlijnen, want als men uitgaat van menselijkheid dan zijn extra richtlijnen overbodig.

Vervolgens gingen we na hoe nabestaanden beïnvloed werden door de journalistieke aandacht en of dit extra grievend was. Onze resultaten stemden grotendeels overeen met recente onderzoeken (Maercker e.a., 2006, Walsh-Childers e.a., 2011, Englund e.a., 2014). De drie mogelijkheden hoe slachtoffers/nabestaanden journalistieke aandacht evalueren, kwamen in onze data terug: media als grievend element, als steun of triviaal. De meeste bevroegde nabestaanden werden, in tegenstelling tot eerdere studies, in eerste fase niet belegerd, noch rechtstreeks lastig gevallen. Dit kwam veelal door praktische omstandigheden. Al apprecieerden nabestaanden het niet dat burens en families wél benaderd werden (vaak onder valse voorwendselen). De loutere aanwezigheid van de pers en de snelheid van de informatieverspreiding ervoeren nabestaanden wel als storend en pijnlijk (cfr. ook Kay e.a., 2011; Simpson & Coté, 2000). Al waren enkelen zich niet bewust van die persaanwezigheid en beschouwden zij het eigenlijk als triviaal en normaal (cfr. Englund e.a., 2014). Over het directe contact met journalisten waren de ervaringen divers. Ze apprecieerden het als journalisten rekening hielden met hun wensen. De onoprechte, emotioneel chanterende aanpak van enkele journalisten stond hiermee in schril contrast. Walsh-Childers e.a. klasseerden deze ervaringen als respectievelijk 'catharsis' en 'journalistieke ongevoeligheid'. De evaluatie van journalistieke eindproducten werd bepaald door volgende elementen: nageleefde afspraken (cfr. onderzoek Walsh-Childers e.a.); inspraak- en inzagerecht; evenwichtige, genuanceerde rapportering (overdrijvingen en verdraaiingen stuiten op boosheid, wat ook terugkwam in het onderzoek van Englund e.a. (2014)) en de juistheid van de verstrekte informatie. Factuele fouten waren bijzonder pijnlijk voor nabestaanden, net zoals Maercker e.a. (2006) en Simpson e.a. (2000) ook vaststelden.

In tegenstelling tot onze verwachtingen, waren de respondenten niet uitgesproken negatief tegenover de **gepubliceerde foto's**. Neutrale, serene foto's kunnen (cfr. eerbetoon, persoonlijker). Foto's uit de privésfeer (cfr. graven, facebookfoto's) kunnen niet. De vereiste toestemming hangt hier mee samen. In het eerste geval is toestemming niet noodzakelijk en konden nabestaanden begrijpen dat het praktisch niet mogelijk was. De publicatie van privéfoto's hoeft wel goedkeuring. Opvallend was dat materiële foto's (cfr. het wrak) voor sommigen confronterend en pijnlijk waren. Hierbij denken we aan Cuyvers (1986) en Maercker e.a. (2006) die stelden dat nabestaanden zich opnieuw angstig voelen

door de confrontatie met artikels. De **hoeveelheid media-aandacht** vonden nabestaanden tenslotte niet overmatig omdat ze de nieuws waarde ervan inzien. Bovendien waren mediaproducten voor enkelen erg nuttig, in navolging van Englund e.a. (2014), omdat zij deze konden bewaren ter herinnering en als eerbetoon. Nabestaanden waren het eens over de **informatieverstrekkende plicht** van journalisten, zeker in het geval van wereldnieuws. Desalniettemin klonk het dat feitelijke berichtgeving eigenlijk volstaat.

Een laatste belangrijke vaststelling behandelt de **beïnvloedende macht van media** op het mobiliseren van de bevolking. Nabestaanden putten veel troost uit de media doordat zij zodoende zicht kregen op het nationale medeleven en zich gesteund voelden. Dit werd eveneens gerapporteerd door Debusschere (2012), Maercker e.a. (2006) en Sykes (2003). In een latere fase konden media door onvoldoende onderbouwde artikels zorgen dat de maatschappij zich keerde tegen de nabestaanden. Dit uitte zich in de reacties op artikelen van Facebook en nieuwssites, wat een grote gekwetstheid veroorzaakte onder de nabestaanden. Men opperde om deze reactiemogelijkheid in te perken bij artikelen over gevoelige kwesties. Deze aanbeveling verdient ons inziens verder onderzoek.

Doorheen de gesprekken konden we één belangrijke rode draad distilleren. Niettegenstaande dat nabestaanden begrip opbrengen voor het journalistieke werk, lijkt keuzemogelijkheid de belangrijkste factor voor de evaluatie van media-ervaringen. Nabestaanden kozen niet voor hun ‘rol’ en het is dan ook leedverzachtend wanneer zij de controle kunnen bewaren over hun privésfeer.

Inzake berichtgeving over menselijk lijden en de confrontatie tussen recht op privacy en recht op informatie kunnen we minstens besluiten dat grenzen afgetast worden. Er zit echter geen eenduidige lijn in de verklaringen, noch in de meningen en ervaringen. Dit duidt op de complexiteit van de discussie. Daarenboven lijken er, volgens ons, verscheidene contextuele factoren mee te spelen, zoals de morele waarden en normen bij journalisten en de persoonlijke voorkeur bij de nabestaanden. Er blijkt wel een wederzijds begrip en respect te bestaan.

In kort bestek benoemen we de **beperkingen** die uit onze methodologische keuzes voortvloeiden. Vooreerst zijn onze resultaten allerminst representatief voor de volledige populatie, omwille van het exploratieve onderzoeks karakter, maar des te meer door de toespitsing op het busongeluk. Hierdoor werd onze onderzoekspopulatie eveneens sterk vernauwd en werden we gedwongen tot een selectieve, doelgerichte steekproeftrekking. Wat betreft het journalistieke luik, werden *HLN*, *HNB* en *HBVL* weloverwogen geselecteerd, daar zij het meest in opspraak kwamen. Maar ook journalisten van *De Morgen*, *De Tijd* en *De Standaard* rapporteerden over het busongeluk en hadden in dit kader uiteraard ook andere inzichten kunnen opleveren. De audiovisuele media werden wel volledig opgenomen. Over alle media heen is er een relatief goede variatie, uitgezonderd één krant: *HLN*. Slechts één respondent

was bereid te participeren. Problematisch was dit niet, aangezien we geen opsplitsing per medium beoogden. Het lage aantal respondenten bij de nabestaanden is een andere beperking. Een selectiekieskeurigheid was absoluut geen optie wegens de sensitiviteit van het onderwerp, maar het lage aantal zou mogelijks voor een vertekend beeld kunnen zorgen, wat de generaliseerbaarheid en representativiteit van de resultaten verhindert.

De interne heterogeniteit van onze subonderzoeksgroepen zorgde voor een rijke diversiteit aan meningen en ervaringen over het onderwerp. Omwille van plaats-, tijds- en middelenbeperkingen konden we deze achtergrondkenmerken niet tot hun recht laten komen. We vermoeden relaties tussen bijvoorbeeld het verwerkingsproces van de nabestaanden en hun evaluatie jegens de media, het statuut van de journalist, het soort werk over het busongeval, het soort medium (radio, krant, tv) en de evaluatie over de mediakritiek, maar deze aspecten verdienen een aparte analyse.

Uit de resultaten bleek dat de concurrentiële druk een impact had op journalistieke beslissingen, waarbij hier en daar de invloed van hoofd- en eindredacteurs vernoemd werd. Door de externe homogeniteit werden deze personen niet bevraagd. Nochtans lijkt het ons interessant te achterhalen hoe en in welke mate redactie invloed en/of druk uitoefent op journalisten, maar ook hoe redacteurs zelf hun beslissingen nemen en/of beargumenteren aangaande gevoelige thema's zoals Sierre.

Het lijkt ons opportuun dat men blijft onderzoeken hoe nabestaanden hun media-ervaringen evalueren, omdat zij vaak over het hoofd gezien worden en media/journalisten (onbewust) tot hun lijden kunnen bijdragen (Ochberg, 1986). Zoals onze respondenten beschreven, hebben nabestaanden geen werkelijkheidsbesef vlak na de traumatische gebeurtenis. Dan is het aan journalisten om hier zo goed als mogelijk rekening mee te houden. Het streven naar een beter zicht op de problematiek kan alleen maar leiden tot een beter begrip bij beide partijen, zodat de journalistieke aanpak kan verbeteren en het verwerkingsproces van nabestaanden niet (nodeloos) belemmerd wordt. Meer transparantie is bijgevolg noodzakelijk.

LITERATUURLIJST

Boeken

- Billiet, J. (2003) Cycli in het empirisch onderzoek. In J. Billiet & H. Waege (Eds.), *Een samenleving onderzocht. Methoden van social-wetenschappelijk onderzoek (10de oplage)* (pp. 33-64). Antwerpen: Uitgeverij De Boeck.
- Biltreyst, D. & Joye, S. (2013). Hoofdstuk 12. Buitenlands en internationaal nieuws. In D. Biltreyst (Ed.), *Internationale communicatie* (pp. 311-328). Gent: Academia Press.
- Cambré, B. & Waege, H. (2003). Kwalitatief onderzoek en dataverzameling door open interviews. In J. Billiet & H. Waege (Eds.), *Een samenleving onderzocht. Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek (10de oplage)* (pp. 315-342). Antwerpen: Uitgeverij De Boeck.
- Cooley, T.M. (1888). *A treatise on the law of torts : or the wrongs which arise independent of contract (2nd ed.)*. Chicago: Callaghan.
- Cuyvers, G. (1986). *De maatschappelijke marginalisering van het slachtoffer*. Antwerpen: Kluwer
- Dawes, S. (2013). Privacy and the freedom of the press: a false dichotomy. In J. Petley (Ed.), *Media and public shaming: drawing the boundaries of disclosure*. (pp. 43-58). London: I.B.Tauris & Co. Ltd.
- De Hert, P. (1998). *Artikel 8 EVRM en het Belgisch recht. De bescherming van privacy, gezin, woonst en communicatie*. Gent: Mys en Breesch.
- De Munter, A. (2007). *Probleemstelling bij praktijkonderzoek (2de editie)*. Leuven: Acco.
- de Vaus, D. (2006). Retrospective study. In V. Jupp (Ed.), *The SAGE dictionary of social research methods* (pp. 268-270). Londen: Sage Publications Ltd.
- Greer, C. (2007). News media, victims and crime. In P. Davies; P. Francis & C. Greer (Eds.), *Victims, crime and society* (pp. 20-49). Londen: Sage.
- Holmes, T., Hadwin, S. & Mottershead, G. (2013). *The 21ste century journalism handbook. Essential skills for the modern journalist*. Essex: Pearson Education Limited.
- Kitch, C. (2009). Tears and trauma in the news. In B. Zelizer (Ed.), *The changing faces of journalism. Tabloidization, technology and truthiness* (pp. 29-39). New York: Routledge.

- Koene, D.C. (2008). *Raden voor de journalistiek in West-Europa*. Diemen: AMB.
- Kooijmans, P.H. (2008). *Internationaal publiekrecht in vogelvlucht (10de druk)*, Senden: Kluwer.
- Kooiker, R., Broekhoff, M. & Stumpel, H. (2007). *Marktonderzoek*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff.
- Krueger, R.A. & Casey, M.A. (2009). *Focus groups. A practical guide for applied research (4th ed.)*. Londen: Sage.
- Lemmens, P. (2005). Voorwoord. In P. Lemmens (Ed.) *Uitdagingen door en voor het EVRM*. (pp. VII-IX). Mechelen: Kluwer.
- Martens, P. (2005). *Mediarecht voor Journalisten*. Antwerpen: Garant.
- McQuail, D. (2010). *McQuail's mass communication theory (6th ed.)*. Londen: Sage.
- Mortelmans, D. (2007). *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden*. Leuven: Acco.
- Myers, M.D. (2009). *Qualitative research in business & management*. London: Sage.
- Pantti, M. (2011). Disaster news and public emotions. In K. Döveling; C. von Scheve & E.A. Konijn (Eds.) *The Routledge handbook of emotions and mass media* (pp. 221-236). New York: Routledge.
- Shoemaker, P.J. (1991). *Gatekeeping*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Simpson, R. & Coté, W. (2000). *Covering violence: a guide to ethical reporting about victims and trauma*. New York: Columbia University Press.
- Van den Wyngaert, C. (2009). *Strafrecht & strafprocesrecht in hoofdlijnen (zevende, herziene uitgave)*. Antwerpen: Maklu.
- Van Zoonen, L. (1998). The ethics of making private life public. In K. Brants, J. Hermes & L. van Zoonen (eds.), *The media in question. Popular cultures and public interests* (pp. 113-123). Londen: Sage Publications.
- Viano, E.C. (1992). The news media and crime victims: The right to know versus the right to privacy. In E.C. Viano (Ed.), *Critical issues in victimology: International perspectives* (pp. 24-34). New York, NY, US: Springer Publishing Co.
- Voorhoof, D. (2014). *The right to freedom of expression and information under the european human rights system: towards a more transparent democratic society. EUI Working Paper (2014/12)*.

Italy: Robert Schuman Centre for Advanced Studies (RSCAS), Centre for Media Pluralism and Media Freedom.

Voorhoof, D. & Valcke, P. (2011). *Handboek mediarecht (3de ed.)*. Brussel: Larcier.

Westin, A.F. (1967). *Privacy and Freedom*. New York: Atheneum.

Willis, J. (2010). *The mind of a journalist. How reporters view themselves, their world, and their craft*. London: Sage.

Wouters, J. & De Smet (2005). Het E.V.R.M., internationale mensenrechtenstandaarden en (multinationale) ondernemingen. In P. Lemmens (Ed.), *Uitdagingen door en voor het E.V.R.M.* (pp. 59-100). Mechelen: Kluwer

Youm, K.H. (2009). Journalism law and regulation. In K. Wahl-Jorgensen & T. Hanitzsch (Eds.), *The handbook of journalism studies* (pp. 279- 294). Oxon: Routledge.

Tijdschriften

Alvis-Banks, D. (2008). When hometown news becomes worldwide news. *Traumatology*, 14(1), 85-88.

Amend, E., Kay, L., & Reilly, R.C. (2012). Journalism on the spot: ethical dilemmas when covering trauma and the implications for journalism education. *Journal of Mass Media Ethics*, 27(4), 235-247.

Aufderheide, P., Boyles, J.L., & Bieze, K. (2013). Free speech, and the public's right to know. *Journalism Studies*, 14(6), 875-890.

Aumente, J. (2009). The Iraqi shoe-thrower: when endangered journalists need help. *Nieman Reports*, 63(4), 21-23.

Berrington, E. & Jemphrey, A. (2003). Pressures on the press: reflections on reporting tragedy. *Journalism*, 4(2), 225-248.

Ceuleers, J. (2013). Raad voor de Journalistiek. *Auteurs & Media*, 2013(1), 41-45.

Cottle, S. (2014). Rethinking media and disasters in a global age: what's changed and why it matters. *Media, War & Conflict*, 7(1), 3-22.

Davis, F. (1959). What do we mean by "right to privacy"? *South Dakota Law Review* 4(1), 1-24.

- Dommering, E. (2009). Privacy als het zelfbeschikkingsrecht van de 21e eeuw. *Mediaforum*, 21(11/12), p. 382-384.
- Duncan, S. & Newton, J. (2010). How do you feel? *Journalism Practice*, 4(4), 439-453.
- Emerson, T.I. (1979). The right of privacy and freedom of the press. *Harvard Civil Rights – Civil Liberties Law Review* 14(2), 329-360.
- Englund, L., Forsberg, R. & Saveman, B.I. (2014). Survivors' experiences of media coverage after traumatic injury events. *International emergency nursing*, 22(1), 25-30.
- Feinstein, A. & Sinyor, M. (2010). Women war correspondents: they are different in so many ways. *Nieman Reports*, 63(4), 24-25.
- Green, R.M., Mann, B. & Story, A.E. (2006). Care, domination, and representation. *Journal of Mass Media Ethics*, 21(2 & 3), 177 – 195.
- Groenhart, H. & Evers, H. (2013). Regulering van journalistiek: een internationale of nationale kwestie? Resultaten van een internationaal vergelijkende survey onder journalisten. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 41(3), 301-323.
- Guest, G., Bunce, A. & Johnson, L. (2006). How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field Methods*, 18(1), 59–82.
- Gunaratne, S.A. (2002). Freedom of the press: a world system perspective. *International Communication Gazette*, 64(4), 343-369.
- Hins, W. (2008). Het ijzeren geheugen van internet. *Ars Aequi, juli/augustus*, 558-564.
- Höijer, B. (2004). The discourse of global compassion: the audience and media reporting of human suffering. *Media, Culture & Society*, 26(4), 513-531.
- Joye, S. (2010a). De media(de)constructie van rampen. Onderzoek naar de selectie en berichtgeving van rampen in Vlaamse nieuwsmedia. *Tijdschrift Voor Communicatiewetenschap*, 38(2), 139-155.
- Joye, S. (2011a). Media en rampen: tussen realiteit en constructie. *Orde van de Dag. Criminaliteit en Samenleving*, 13(54), 85-94.
- Kay, L., Reilly, R.C., Amend, E. & Kyle, T. (2011). Between a rock and a hard place. The challenges of reporting about trauma and the value of reflective practice for journalists. *Journalism Studies*, 12(4), 440-455.

- Keith, L.C. (1999). The United Nations International Covenant on Civil and Political Rights: does it make a difference in human rights behavior? *Journal of Peace Research*, 36(1), 95-118.
- Kim, Y.S. & Kelly, J.D. (2010). Public reactions toward an ethical dilemma faced by photojournalists: examining the conflict between acting as a dispassionate observer and acting as a “good samaritan”. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 87(1), 23-40.
- Kitzinger, J. (2000). Media templates: patterns of association and the (re)construction of meaning over time. *Media Culture Society*, 22(1), 61-84.
- Krotoszynski, jr, R.J. (2013). The polsemy of privacy. *Indiana Law Journal*, 88(881), 881-918.
- Kuttschreuter, M., Gutteling, J.M. & de Hond, M. (2011). Framing and tone-of-voice of disaster media coverage: The aftermath of the Enschede fireworks disaster in the Netherlands. *Health, Risk & Society*, 13(3), 201-220.
- Maercker, A. & Mehr, A. (2006). What if victims read a newspaper report about their victimization? A study on the relationship to PTSD symptoms in crime victims. *European Psychologist*, 11(2), 137-142.
- Maxson, J. (2000). Training journalism students to deal with trauma. *Journalism & Mass Communication Educator*, 55(1), 79-86.
- Muller, D. (2010). Ethics and trauma: lesson from media coverage of Black Saturday. *The Australian Journal of Rural Health*, 18(1), 5-10.
- Negley, G. (1966). Philosophical views on the value of privacy. *Law and contemporary problems*, 31, 319-325.
- Nieuwenhuis, A. (2012). Laveren tussen persvrijheid en respect voor het privé-leven. De jurisprudentie van het EHRM. *Mediaforum*, 24(1), 2-13.
- Ochberg, F. (1996). A primer on covering victims. *Nieman Reports*, 50(3), 21-27.
- Parent, W.A. (1983). Privacy, morality and the law. *Philosophy & Public Affairs* 12(4), 269-288.
- Posner, R.A. (1978). The right of privacy. *Georgia Law Review*, 12(3), 393-422.
- Prosser, W.L. (1960). Privacy. *California Law Review*, 48(3), 383-423.
- Rachels, J. (1975). Why privacy is important. *Philosophy & Public Affairs*, 4(4), 323-333.

- Silverman, D. (2001). *Interpreting qualitative data. Methods for analysing talk, text and interaction (2nd edition)*. London/New Delhi: Thousand Oaks Sage Publications.
- Singer, E., Endreny, P. & Glassman, M. B. (1991). Media coverage of disasters: effect of geographic location. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 68(1-2), 48-58.
- Singer, J.B. (2001). The metro wide web: changes in newspapers' gatekeeping role online. *Journalism and Mass Communication Quarterly*, 78(1), 65-80.
- Smolla, R.A. (1999). Privacy and the first amendment right to gather news. *The George Washington Law Review*, 67(5/6), 1097-1138.
- Sykes, J. (2003). Media can help or hinder recovery of trauma victims. *University of Canberra Monitor*, 13(2).
- van Zwieten, M. & Willems, D. (2004). Waardering van kwalitatief onderzoek. *Huisarts & Wetenschap*, 47(13), 631-635.
- Vasterman, P.L.M. (2005). Media-hype: self-reinforcing news waves, journalistic standards and the construction of social problems. *European Journal of Communication*, 20(4), 508-530.
- Voakes, P.S. (1998). What were you thinking? A survey of journalists who were sued for invasion of privacy. *Journalism and Mass Communication Quarterly*, 75(2), 378-393.
- Voorhoof, D. (2008). Krijgen journalisten een streepje voor in Straatsburg? *Mediaforum*, 20(5), 197-203.
- Voorhoof, D. (2010a). Het Europese 'First Amendment': de Straatsburgse jurisprudentie over artikel 10: EVRM: 2004-2009 (deel 1). *Mediaforum*, 22(4), 106-116.
- Voorhoof, D. (2010b). Het Europese 'First Amendment': de Straatsburgse jurisprudentie over artikel 10 EVRM: 2004-2009 (deel 2). *Mediaforum*, 22(6), 186-201.
- Walsh-Childers, K., Lewis, N.P. & Neely, J. (2011). Listeners, not leeches: what Virginia Tech survivors needed from journalists. *Journal of Mass Media Ethics*, 26(3), 191-205.
- Ware, M. (2012). The things war makes you see. *Newsweek*, 159(23/24), 20-21.
- Warren, S.D. & Brandeis L.D. (1890). The right to privacy. *Harvard Law Review*, 4(5), 193-220.
- Westin, A.F. (2003). Social and political dimensions of privacy. *Journal of Social Issues*, 59(2), 431-453.

White, D.M. (1950). The “gate-keeper”: A case study in the selection of news. *Journalism Quarterly*, 27, 383-390.

Wirth, W. & Schramm, H. (2005). Media and emotions. *Communication Research Trends*, 24(3), 1-43.

Krantenartikels

Blomme, P. (2012, 28 december). Zwitserse media berispt voor publicatie foto's Sierre. *De Tijd*, 7.

De Boeck, P., Munster, J-F. & Bourton, W. (2012, 20 maart). Les médias ont-ils été dignes lors du drame de Sierre? *Le Soir*, 13.

De Preter, W. (2012, 12 juli). Excuses voor publicatie foto's na busongeval. *De Tijd*, 10.

Ghysens, P. (2012, 15 maart). 22 kinderen keren nooit meer terug. *Het Laatste Nieuws*, 1.

Het Belang van Limburg (2012, 15 maart). Busramp Zwitserland 28 doden. *Het Belang van Limburg*, 1.

Het Nieuwsblad (2012, 15 maart). Busramp Zwitserland. 28 doden, 24 gewonden. Onpeilbaar verdriet. *Het Nieuwsblad*, 1.

Maeckelbergh, B. (2014, 1 juli). Zwitserland stopt onderzoek naar busramp Sierre. *Het Laatste Nieuws*, 11.

“mededeling van de hoofdredactie” (2012, 1-2 september). *Het Laatste Nieuws*, 45.

Naegels, T. (2013, 6 maart). De wens van nabestaanden. *De Standaard*, 38.

Naegels, T. (2012a, 21 november). Klein primeurtje, grote schade. *De Standaard*, 27.

PhG (2012, 16 maart). Voorpaginanieuws tot in Ecuador. *Het Laatste Nieuws*, 13.

Rogiers, F. (2012, 19 maart). Voyeurs, soms voor het goede doel. *De Standaard*, 6.

Th. (2012, 17 maart). ‘De grens schuift voortdurend op.’ *De Standaard*, 7.

Voorhoof, D. (2014, 3 mei). Wispelturige rechters en preventieve censuur. *De Morgen*, 70.

Internetbronnen – persartikels (mediabronnen, blogs, opiniestukken, columns e.d.)

- ATS (2012, 27 december). *Drame de Sierre: le Conseil de la presse tape sur les doigts de trois journaux*. Geraadpleegd op 28 februari 2014 op het World Wide Web: <http://www.arcinfo.ch/fr/suisse/drame-de-sierre-le-conseil-de-la-presse-tape-sur-les-doigts-de-trois-journaux-566-1094180>
- Belga (2012a, 11 juli). *Kranten verontschuldigen zich voor publicatie foto's slachtoffers busongeval*. Geraadpleegd op 11 maart 2013 op het World Wide Web: http://www.standaard.be/artikel/detail.aspx?artikelid=DMF20120711_151
- Belga/INM (2012, 27 december). *Zwitserse media berispt voor publicatie foto's slachtoffers Sierre*. Geraadpleegd op 15 maart 2013 op het World Wide Web: <http://www.knack.be/nieuws/belgie/zwitserse-media-berispt-voor-publicatie-foto-s-slachtoffers-sierre/article-4000226649809.htm>
- Belga/SD (2012, 16 maart). *Lieten: 'Foto's van slachtoffers busongeval publiceren is er ver over'*. Geraadpleegd op 15 maart 2013 op het World Wide Web: <http://www.knack.be/nieuws/belgie/lieten-foto-s-van-slachtoffers-busongeval-publiceren-is-er-ver-over/article-4000068218128.htm>
- Belga/TE (2012, 16 maart). *Hoofdredacteurs: 'foto's zijn eerbetoon aan slachtoffers busongeval'*. Geraadpleegd op 15 maart 2013 op het World Wide Web: <http://www.knack.be/nieuws/belgie/hoofdredacteurs-foto-s-zijn-eerbetoon-aan-slachtoffers-busongeval/article-4000068462142.htm>
- Belga/TE/KVDA/SD (2012, 15 maart). *België is in nationale rouw*. Geraadpleegd op 10 maart 2014 op het World Wide Web: <http://www.knack.be/nieuws/belgie/belgie-is-in-nationale-rouw/article-normal-51644.html>
- Belorf, K. (2012, 21 maart). *Busramp – mogen journalisten gewetensbezwaren hebben?* Geraadpleegd op 23 april 2013 op het World Wide Web: <http://www.dewereldmorgen.be/artikels/2012/03/21/busramp-mogen-journalisten-gewetensbezwaren-hebben>
- Belorf, K. & Callewaert, C. (2012, 16 maart). *Het morele failliet van Het Laatste Nieuws en Het Nieuwsblad choqueert lezers*. Geraadpleegd op 23 april 2013 op het World Wide Web: <http://www.dewereldmorgen.be/artikels/2012/03/16/het-morele-failliet-van-het-laatste-nieuws-en-het-nieuwsblad-choqueert-lezers>
- Bracy, K. (2013, 1 maart). *Westin's privacy scholarship, research influenced a generation*.

- Geraadpleegd op 2 maart 2013 op het World Wide Web:
https://www.privacyassociation.org/publications/2013_02_19_westins_privacy_scholarship_research_influenced_a_generation
- Café Corsari (2012, 29 november). *Louis Tobback op scherp*. Geraadpleegd op 24 juli 2014 op het World Wide Web: <http://www.een.be/programmas/caf%C3%A9-corsari/louis-tobback-op-scherp>
- Cochez, T. (2012a, 26 maart). *De commerciële waarde van verdriet*. Geraadpleegd op 21 april 2013 op het World Wide Web:
<http://www.mediakritiek.be/index.php?page=7&lkz=1&&detail=1449>
- Cochez, T. (2012b, 17 april). *Klacht bij Raad voor de Journalistiek na busdrama in Sierre*. Geraadpleegd op 21 april 2013 op het World Wide Web:
<http://www.mediakritiek.be/index.php?page=7&lkz=1&&detail=1465>
- Debusschere, B. (2012, 17 maart). *Alle ouders die een kind verloren zijn nu extra kwetsbaar*. Geraadpleegd op 2 mei 2013 op het World Wide Web:
<http://www.demorgen.be/dm/nl/13336/Busongeval-Zwitserland/article/detail/1410202/2012/03/17/Alle-ouders-die-een-kind-verloren-zijn-nu-extra-kwetsbaar.dhtml>
- Deredactie.be (2012, 15 maart). *Recht op informatie ingeperkt door recht op privacy*. Geraadpleegd op 11 maart 2013 op het World Wide Web:
<http://www.deredactie.be/cm/vrtnieuws/cultuur%2Ben%2Bmedia/media/1.1246411>
- Edl (2012, 25 april). *Media mogen foto's niet zomaar meer van Facebook halen*. Geraadpleegd op 15 maart 2013 op het World Wide Web: http://www.standaard.be/cnt/DMF20120425_017
- Eeckhaut, D. (2012, 15 maart). *Ongeloof heerst in de kranten*. Geraadpleegd op 7 februari 2013 op het World Wide Web: <http://www.hln.be/hln/nl/13266/Busongeval-Zwitserland/article/detail/1408906/2012/03/15/Ongeloof-heerst-in-de-kranten.dhtml>
- Eerdekens, E.; Engels, T.; Demeulemeester, S. & Van Der Auwera, K.(2012, 15 maart). *Busongeval live: alle slachtoffers geïdentificeerd*. Geraadpleegd op 10 maart 2013 op het World Wide Web:
<http://www.knack.be/nieuws/belgie/busongeval-live-alle-slachtoffers-geidentificeerd/article-4000066836494.htm>
- Gabriëls, K. (2012, 19 maart). *Media in tijden van medeleven: esthetica of ethica?* Geraadpleegd op 2 mei 2013 op het World Wide Web: <https://www.apache.be/2012/03/19/media-in-tijden-van-medeleven-esthetica-of-ethica/>

Joye, S. (2012, 20 maart). *Busongeval: wanneer het nieuws geen nieuws is*. Geraadpleegd op 25 april 2013 op het World Wide Web:

<http://www.dewereldmorgen.be/artikels/2012/03/20/busongeval-wanneer-het-nieuws-geen-nieuws>

Joye, S. (2011b, 6 augustus). *Rampen en media: een ramp?* Geraadpleegd op 8 februari 2013 op het World Wide Web: <http://www.dewereldmorgen.be/artikels/2011/08/06/rampen-en-media-een-ramp>

Moonen, R. (2012, 24 april). *Nieuwe journalistieke code naar aanleiding van busramp biedt geen soelaas*. Geraadpleegd op 25 april 2013 op het World Wide Web: <http://www.dewereldmorgen.be/artikels/2012/04/24/nieuwe-journalistieke-code-naar-aanleiding-van-busramp-biedt-geen-soelaas>

Naegels, T. (2012b, 21 maart). *De krant rouwt mee*. Geraadpleegd op 22 april 2013 op het World Wide Web: <http://www.mediakritiek.be/index.php?page=7&lkz=1&&detail=1438>

Naegels, T. (2014, 23 juli). *Onwezenlijke en daardoor relevante beelden*. Geraadpleegd op 27 juli 2014 op het World Wide Web: http://www.standaard.be/cnt/dmf20140722_01187429

Neels, L. (2012, 17 maart). *Foto's dode kinderen zware journalistieke fout*. Geraadpleegd op 13 maart 2013 op het World Wide Web: <http://www.knack.be/opinie/columns/leo-neels/foto-s-dode-kinderen-zware-journalistieke-fout/opinie-4000068699912.htm>

Ochberg, F. (1986). *Interviewing victims - a better way*. Geraadpleegd op 18 april 2014 op het World Wide Web: <http://victims.jrn.msu.edu/public/articles/ochberg.html>

Ophalvens, S. (2012, 11 juli). *Kranten verontschuldigen zich voor vrijgeven foto's slachtoffers busongeval*. Geraadpleegd op 15 maart 2013 op het World Wide Web: <http://www.demorgen.be/dm/nl/989/Binnenland/article/detail/1468510/2012/07/11/Kranten-verontschuldigen-zich-voor-vrijgeven-foto-s-slachtoffers-busongeval.dhtml>

Pen Vlaanderen (2013, 2 mei). *De vrije markt versmoort het vrije woord*. Geraadpleegd op 17 februari 2014 op het World Wide Web: <http://www.mediakritiek.be/index.php?page=7&detail=1720&7adda05552ee45fa3404584daaa7faa2c51c9f2=ddomb964luk88cgnhve54tpck1>

Pleijter, A. (2012, 28 maart). *Het gaat om de afweging tussen nieuwswaarde en privacy*. Geraadpleegd op 24 april 2013 op het World Wide Web: <http://www.denieuwereporter.nl/2012/03/het-gaat-om-de-afweging-tussen-nieuws-waarde-en-privacy/>

- Voets, F. (2010, 13 januari). *Hoeveel informatie is te veel?* Geraadpleegd op 22 april 2013 op het World Wide Web: <http://www.mediakritiek.be/index.php?page=221&detail=615>
- Voorhoof, D. (2011, 21 juni). *Facebook en de Raad voor de Journalistiek*. Geraadpleegd op 20 april 2013 op het World Wide Web: <http://www.mediakritiek.be/index.php?page=7&lkz=1&&detail=1212>
- Voorhoof, D. (2012a, 17 maart). *Het busongeval, de foto's en de journalistieke ethiek*. Geraadpleegd op 20 april 2013 op het World Wide Web: http://www.mediakritiek.be/blog/2012/03/het_busongeval_de_foto_s_en_de_journalistieke_ethiek.html?1d8b698a900e933189eaa5f49e6446a5e0fda773=52200d1c0afc1a049fc6c753ca0fb7d2
- Voorhoof, D. (2012c, 2 mei). *Nieuwe richtlijn: alerte reactie van RvdJ*. Geraadpleegd op 8 april 2014 op het World Wide Web: <http://www.mediakritiek.be/index.php?page=143&detail=1482>
- Voorhoof, D. (2012b, 20 maart). *Werk aan de winkel voor de Raad voor de Journalistiek – De mediaberichtgeving en het busongeval in Sierre*. Geraadpleegd op 21 april 2013 op het World Wide Web: <http://www.mediakritiek.be/index.php?page=7&lkz=1&&detail=1437>
- Zehnder, D. (2014, 25 juli). *Opnieuw foto's van slachtoffers op voorpagina's Vlaamse kranten*. Geraadpleegd op 27 juli 2014 op het World Wide Web: <http://www.dewereldmorgen.be/artikel/2014/07/25/opnieuw-fotos-van-slachtoffers-op-voorpaginas-vlaamse-kranten>

Internetbronnen – Institutionele bronnen

Andere

- CBPL (2007). *Aanbeveling nr. 02/2007 van 28 november 2007*. Geraadpleegd op 24 juli 2014 op het World Wide Web: http://www.privacycommission.be/sites/privacycommission/files/documents/aanbeveling_02_2007_0.pdf
- CBPL (2014a). *Rol van de Privacycommissie*. Geraadpleegd op 16 mei 2014 op het World Wide Web: <http://www.privacycommission.be/nl/node/3821>
- CBPL (2014b). *De Privacywet*. Geraadpleegd op 16 mei 2014 op het World Wide Web: <http://www.privacycommission.be/nl/node/3908>

- CBPL (2014c). *08/12/1992 | Wet tot bescherming van de persoonlijke levenssfeer ten opzichte van de verwerking van persoonsgegevens*. Geraadpleegd op 16 mei 2014 op het World Wide Web: http://www.privacycommission.be/sites/privacycommission/files/documents/CONS_wet_privacy_08_12_1992.pdf
- CBPL (2014d). *Enkele bijzondere gevallen*. Geraadpleegd op 24 juli 2014 op het World Wide Web: <http://www.privacycommission.be/nl/recht-op-afbeelding-enkele-bijzondere-gevallen>
- FOD Binnenlandse Zaken (2011). *Slachtoffers en media*. Geraadpleegd op 2 mei 2013 op het World wide Web: <http://www.slachtoffersenmedia.be/NL/press.html>
- Freedom House (2014). *2014 Freedom in the World*. Geraadpleegd op 20 februari 2014 op het World Wide Web: http://freedomhouse.org/report-types/freedom-world#.Uwi1i_15Nyh
- Freedom House (2013). *Freedom of the press. Belgium*. Geraadpleegd op 20 februari 2014 op het World Wide Web: <http://freedomhouse.org/report/freedom-press/2013/belgium#.Uwi1NPI5Nyg>
- OHCHR (1996, juni). *Fact Sheet No.2 (Rev.1), The International Bill of Human Rights*. Geraadpleegd op 10 mei 2014 op het World Wide Web: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet2Rev.1en.pdf>
- Reporters Zonder Grenzen (2014a) *World Press Freedom Index 2014*. Geraadpleegd op 17 februari 2014 op het World Wide Web: <http://rsf.org/index2014/en-index2014.php>
- Reporters Zonder Grenzen (2014b) *World Press Freedom Index 2014*. Geraadpleegd op 17 februari 2014 op het World Wide Web: http://rsf.org/index2014/data/carte2014_en.png
- Tomuschat, C. (2014). *International covenant on civil and political rights*. Geraadpleegd op 17 februari 2014 op het World Wide Web: <http://legal.un.org/avl/ha/iccpr/iccpr.html>
- United Nations (s.d.). *History of the document*. Geraadpleegd op 18 februari 2014 op het World Wide Web: <http://www.un.org/en/documents/udhr/history.shtml>
- United Nations (2014). *United Nations treaty collection*. Geraadpleegd op 17 februari 2014 op het World Wide Web: https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?src=treaty&mtdsg_no=iv-4&chapter=4&lang=en

Franstalig België

- Code de déontologie journalistique (2013a). *Code de déontologie journalistique*. Geraadpleegd op 5

maart 2014 op het World Wide Web: <http://codededeontologiejournalistique.be/>

Conseil de déontologie journalistique (2012, 30 mei). *Plainte 12-17*. Geraadpleegd op 15 maart 2013 op het World Wide Web:

http://www.deontologiejournalistique.be/telechargements/12-17_Hemelaers_c%20RTL_avis_final.pdf

Conseil de déontologie journalistique (s.d.). *Un conseil de déontologie, pour le public et pour les médias*. Geraadpleegd op 3 maart 2014 op het World Wide Web: <http://www.deontologiejournalistique.be/index.php?presentation>

Conseil de déontologie journalistique (2013b, 11 december). *Un nouveau code de déontologie pour les journalistes*. Geraadpleegd op 3 maart 2014 op het World Wide Web: <http://www.deontologiejournalistique.be/index.php?un-nouveau-code-de-deontologie-pour-les-journalistes>

Nederlandstalig België

Raad voor de Journalistiek (2010, 24 juni). *Beslissing van de Raad voor de Journalistiek over de klacht van de heer Paul De Vloo tegen De Krant van West-Vlaanderen en Pieter-Jan Breyne, journalist*. Geraadpleegd op 24 juli 2013 op het World Wide Web: <http://rvdj.be/sites/default/files/pdf/beslissing201009.pdf>

Raad voor de Journalistiek (2012a) *Code van de Raad voor de Journalistiek*. Geraadpleegd op 14 maart 2013 op het World Wide Web: <http://www.rvdj.be/journalistieke-code>

Raad voor de Journalistiek (2012b). *Code wordt uitgebreid met richtlijn over het gebruik van informatie uit persoonlijke websites*. Geraadpleegd op 16 maart 2013 op het World Wide Web: <http://www.rvdj.be/nieuws/code-wordt-uitgebreid-met-richtlijn-over-het-gebruik-van-informatie-uit-persoonlijke-websites>

Raad voor de Journalistiek (2013b). *Klacht foto's verongelukte kinderen minnelijk geregeld*. Geraadpleegd op 13 maart 2013 op het World Wide Web: <http://www.rvdj.be/nieuws/klacht-foto%E2%80%99s-verongelukte-kinderen-minnelijk-geregeld>

Raad voor de Journalistiek (n.d.). *Wat is de Raad voor de Journalistiek?* Geraadpleegd op 12 maart 2013 op het World Wide Web: <http://www.rvdj.be/node/58>

Raad voor de Journalistiek (2013d, 9 juli). *Termijn om klacht in te dienen wordt verdubbeld tot twee maanden*. Geraadpleegd op 7 december 2013 op het World Wide Web: <http://rvdj.be/nieuws/termijn-om-klacht-te-dienen-wordt-verdubbeld-tot-twee-maanden>

Raad voor de Journalistiek (2013e, 20 december). *Bekendmaking van de uitspraken van de RvdJ in de media*. Geraadpleegd op 5 januari 2014 op het World Wide Web: rvdj.be/sites/default/files/pdf/regeling-publicatie-uitspraken-raad.pdf

Raad voor de Journalistiek (2014b). *Pieter Knapen wordt de volgende ombudsman van de Raad voor de Journalistiek*. Geraadpleegd op 4 april 2014 op het World Wide Web: <http://rvdj.be/nieuws/pieter-knapen-wordt-de-volgende-ombudsman-van-de-raad-voor-de-journalistiek>

Raad voor de Journalistiek (2014a, 10 april). *Jaarverslag 2013*. Geraadpleegd op 12 april 2014 op het World Wide Web: <http://www.rvdj.be/sites/default/files/pdf/jaarverslag2013.pdf>

Rondpunt (2013, 21 november). *Programma en presentaties Congres 21 november 2013*. Geraadpleegd op 7 maart 2014 op het World Wide Web: <http://www.rondpunt.be/?action=onderdeel&onderdeel=292&titel=Programma+en+presentaties+Congres+21+november+2013>

Duitsland

Presserat (2013). *German press code*. Geraadpleegd op 9 maart 2014 op het World Wide Web: http://www.presserat.de/fileadmin/user_upload/Downloads_Dateien/Pressekodex13english_web.pdf

Presserat (s.d.b). *Aufgaben & organisation*. Geraadpleegd op 9 maart 2014 op het World Wide Web: <http://www.presserat.de/presserat/selbstverpflichtungserklaerung/>

Presserat (s.d.a.). *Selbstverpflichtungserklärung*. Geraadpleegd op 9 maart 2014 op het World Wide Web: <http://www.presserat.de/presserat/selbstverpflichtungserklaerung/>

Presserat (s.d.c.) *Chronik*. Geraadpleegd op 9 maart 2014 op het World Wide Web: <http://www.presserat.de/presserat/chronik/>

Zwitserland

Schweizer Presserat (s.d.b.). *La raison d'être du Conseil de la presse*. Geraadpleegd op 8 maart 2014 op het World Wide Web: http://ratgeber.presserat.ch/index.php?fr_la-raison-detre-du-conseil-de-la-presse-1

Schweizer Presserat (s.d.a.). *Un mot à propos du Conseil de la presse*. Geraadpleegd op 8 maart 2014 op het World Wide Web: http://ratgeber.presserat.ch/index.php?fr_un-mot-a-propos-du-conseil-de-la-presse-1

Schweizer Presserat (2008a). *La Déclaration des devoirs et des droits du/de la journaliste*. Geraadpleegd op 15 maart 2013 op het World Wide Web: http://presserat.ch/declaration_directives.htm

Schweizer Presserat (2008b). *Directives relating to the Declaration of the duties and rights of the journalist*. Geraadpleegd op 15 maart 2013 op het World Wide Web: http://www.presserat.ch/Documents/Declaration_2008_fra.pdf

Schweizer Presserat (2013a, 30 juni). *Directives relating to the Declaration of the Duties and Rights of the Journalist*. Geraadpleegd op 8 maart 2014 op het World Wide Web: <http://www.presserat.ch/Documents/directives.pdf>

Schweizer Presserat (2012a, 9 november). *No 73/2012: Sphère privée / Photos de victimes («Blick», «L'illustré», «Schweizer Illustrierte») Prise de position du Conseil suisse de la presse du 9 novembre 2012*. Geraadpleegd op 15 maart 2013 op het World Wide Web: http://www.presserat.ch/_73_2012_f.htm

Schweizer Presserat (2013b). *Revue Annuelle 2013*. Geraadpleegd op 8 maart 2014 op het World Wide Web: http://presserat.ch/Documents/Revue_annuelle_2013.pdf

Schweizer Presserat (2010, 1 september). *Resumé. Les médias ne peuvent pas sans autre répandre des informations de nature privée placées sur Internet*. Geraadpleegd op 8 maart 2014 op het World Wide Web: <http://presserat.ch/28370.htm>

Schweizer Presserat (2012b, 16 november). *Nr. 70/2012: Respektierung der privatsphäre / identifizierung (X. c. «Blick»/«Blick Online»). Stellungnahme des Schweizer presserates vom 16. November 2012*. Geraadpleegd op 8 maart 2014 op het World Wide Web: http://presserat.ch/_70_2012.htm

Niet-gepubliceerde werken

de Cock, R., d'Haenens, L., De Smedt, J., Schipper, A., Reul, R., Ichau, E., Valcke, P. & Wauters, E. (2013, juni). *Pers en slachtoffers*. Niet-gepubliceerd onderzoeksrapport in opdracht van de Vlaamse minister van Media en de Vlaamse minister van Welzijn, KU Leuven, Universiteit Antwerpen.

Dommering, E. (2010, 17 maart). *De rol van een 'journalist' in de democratie*. Inleiding voor symposium door Stichting Media-Ombudsman Nederland, Den Haag.

Jacqui, E. (2002, juli). *Prudence not prurience: a framework for journalists reporting disasters*. Paper

gepresenteerd voor de ANZCA 2002, Coolangatta, Queensland.

Scholiers, J. (2012). *Journalistieke praktijken en berichtgeving over slachtoffers van rampen en ongevallen. Buizingen en Sierre, een kwalitatieve inhoudsanalyse*. Niet-gepubliceerde masterproef, Gent, faculteit politieke en sociale wetenschappen.

Vandenheede, P. (2013). *Busramp in Sierre: journalistiek over de schreef? Een analyse van de kritiek op de berichtgeving*. Niet-gepubliceerde bachelorproef, Kortrijk, bachelor journalistiek.

Verdoodt, A. (2007). *Zelfregulering in de journalistiek. De formulering en handhaving van deontologische standaarden in en door het journalistieke beroep*. Niet-gepubliceerde doctoraatsthesis, Leuven, faculteit rechtsgeleerdheid.

Voorhoof, D. (2013, 15 oktober). *Een aanzet tot kritische beschouwing*. Niet-gepubliceerde nota, Gent, faculteit communicatiewetenschappen.

BIJLAGEN

- 1 Artikels 22, 23, 24, 26 van de deontologische code (R.v.d.J.) met bijhorende richtlijnen
- 2 Schematische analyse ingediende klachten bij persraden
- 3 Template uitnodigingsbrief journalisten
- 4 Beschrijvende matrix journalisten
- 5 Template uitnodigingsbrief nabestaanden
- 6 Aangepaste uitnodigingsbrief nabestaanden (OVK)
- 7 Beschrijvende matrix nabestaanden
- 8 Template drop-off/informed consent
- 9 Template methodologisch verslag
- 10 Evolutie vragenlijst, gemiddeldes journalisten
- 11 Eindversie vragenprotocol journalisten
- 12 Evolutie vragenlijst, gemiddeldes nabestaanden
- 13 Eindversie vragenprotocol nabestaanden
- 14 Legende transcriptie diepte-interviews
- 15 Epiloog: journalisten en PTSD
- 16 Aanvullende bibliografie

1 Artikels 22, 23, 24, 26 van de deontologische code (R.v.d.J.) met bijhorende richtlijnen

Artikel 22⁷⁹

“De journalist houdt rekening met de rechten van eenieder die in de berichtgeving voorkomt. Hij weegt die rechten af tegenover het maatschappelijk belang van de informatie.”

Richtlijn bij artikel 22: Richtlijn over het gebruik van informatie en beeldmateriaal van persoonlijke websites en sociale netwerksites

“Het internet, meer bepaald persoonlijke websites en blogs, internetfora en sociale netwerksites, maakt het mogelijk dat persoonlijke gegevens, meningen en afbeeldingen worden gedeeld met een groot publiek.

Persoonlijke websites en sociale netwerksites kunnen voor de media een bron van informatie zijn. Het feit dat iemand persoonlijke gegevens, informatie of beeldmateriaal op het internet of op een sociale netwerksite plaatst, zelfs als het om publiek toegankelijke pagina's gaat, betekent evenwel niet automatisch dat dit materiaal zonder meer mag worden overgenomen in andere media.

Om dit materiaal toch te kunnen gebruiken, moeten een aantal afwegingen worden gemaakt.

1. Context van de informatie

1. De journalist houdt rekening met de aard en de doelstelling van de site, zelfs wanneer het gaat om publiek toegankelijke pagina's. Een site die zich vooral richt tot een specifieke groep of omgeving wordt anders behandeld dan een site of informatie die duidelijk bedoeld is voor het algemene publiek.

2. Wanneer de betrokkene zelf de toegang tot de informatie heeft beperkt, is gebruik in principe niet geoorloofd. De journalist moet aantonen dat er sprake is van een gewichtig maatschappelijk belang om het eventuele gebruik toch te rechtvaardigen.

3. Er is bijzondere terughoudendheid vereist wanneer informatie of beeldmateriaal wordt gebruikt dat in een totaal andere context of met een totaal andere bedoeling op het net werd geplaatst dan die van de nieuwsfeiten waarover bericht wordt. Verspreiding in de ene context betekent niet dat de informatie of het beeldmateriaal zomaar in een andere context mag worden gebruikt.

---

⁷⁹ Richtlijn bij artikel 22, *Code van de Raad voor de Journalistiek*, 23 april 2012.

2. Maatschappelijk belang

4. De aantasting van het privéleven mag niet verder gaan dan noodzakelijk in het maatschappelijk belang van de berichtgeving. Het maatschappelijk belang moet van die aard zijn dat het recht op informatie het recht op privacy overstijgt.

5. Het gebruik zonder toestemming van herkenbaar beeldmateriaal kan enkel verantwoord worden in het licht van het maatschappelijk belang van de berichtgeving. De journalist moet dit maatschappelijk belang kunnen aantonen.

6. Hoewel ook bekende of publieke figuren recht hebben op respect voor hun privéleven, moeten zij meer dan anderen aanvaarden dat bepaalde privégegevens die door hen op het internet zijn geplaatst en die voor het publiek toegankelijk zijn, openbaar worden gemaakt in het kader van verslaggeving. Ook hier mag de aantasting van het privéleven evenwel niet verder gaan dan noodzakelijk in het maatschappelijk belang van de berichtgeving.

3. Personen in een maatschappelijk kwetsbare positie

7. Bijzondere terughoudendheid is vereist bij het bekend maken van gegevens of afbeeldingen die de identificatie mogelijk maken van mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie, zoals minderjarigen, slachtoffers van criminaliteit, rampen en ongevallen, en hun familie.

8. Over zwaar gewonde en overleden slachtoffers die geen publieke figuren zijn, worden geen persoonlijke details vrijgegeven zo lang er geen zekerheid is dat de directe naasten werden ingelicht.

9. Bij slachtoffers die geen publieke figuren zijn, vergewist de journalist zich ervan dat hij informatie en beeldmateriaal, afkomstig van persoonlijke websites en sociale netwerksites, kan overnemen. Wanneer blijkt dat nabestaanden of slachtoffers zelf zich verzetten tegen de openbaarmaking, leeft de journalist dit verbod na.

4. Behandeling van de informatie

10. De journalist checkt de waarachtigheid van de informatie of de beelden. Hij gaat na of de informatie door de betrokkene zelf op het net werd geplaatst, dan wel door anderen zonder toestemming. In het laatste geval kan de informatie enkel gebracht worden indien er een gewichtig maatschappelijk belang mee gemoeid is.

11. Bij de selectie en de publicatie van de informatie, in het bijzonder van beelden, draagt de journalist er zorg voor dat deze aangepast is aan de omstandigheden van de berichtgeving. De journalist vermijdt overdrijving bij het vrijgeven van beelden en/of details, ook wanneer de feiten de publieke opinie sterk beroeren”.

Artikel 23⁸⁰

“De journalist respecteert het privéleven van personen en tast het niet verder aan dan noodzakelijk in het maatschappelijk belang van de berichtgeving. De journalist gaat in het bijzonder omzichtig om met mensen in een maatschappelijk kwetsbare situatie, zoals minderjarigen, slachtoffers van criminaliteit, rampen en ongevallen, en hun familie.”

Richtlijn bij artikel 23

“ [...]”

3. Slachtoffers

Principes:

Beperkte identificatie kan eventueel.

Volledige identificatie en herkenbare beelden zijn in de regel niet toegestaan.

3.1. Algemeen

Bij slachtoffers worden, indien mogelijk, de identiteitsgegevens pas bekendgemaakt nadat blijkt dat het slachtoffer of de rechtstreekse familie op de hoogte is gebracht. Er wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met de vraag van een slachtoffer of zijn directe omgeving om niet geïdentificeerd te worden. Elke identificatie van slachtoffers van seksueel geweld is bij wet verboden, tenzij met hun schriftelijke toestemming of die van de onderzoeksmagistraat.

3.2. Beperkte identificatie

De voornaam, de eerste letter van de familienaam, de leeftijd en de woonplaats kunnen eventueel worden vermeld. Of deze gegevens worden vermeld, en de mate waarin, moet afhangen van 3.1. en van de ernst van de feiten en van het maatschappelijk belang om erover te berichten. De redactie moet haar beslissing kunnen motiveren.

3.3. Volledige identificatie en herkenbare beelden

Volledige identificatie en herkenbare beelden kunnen alleen onder één van volgende voorwaarden, die de redactie moet kunnen motiveren:

- Een gewichtig maatschappelijk belang.
- De ernst van de feiten.
- De bekendheid van het slachtoffer.
- De instemming van het slachtoffer of van zijn nabestaanden.

---

⁸⁰ Richtlijn bij artikel 23, *Code van de Raad voor de Journalistiek*, 23 april 2012.

4. Minderjarigen

Principes:

Zelfs met beperkte identificatie moet uiterst terughoudend worden omgesprongen.

Volledige identificatie en herkenbare beelden van een minderjarige die betrokken is bij strafbare feiten, zijn in de regel niet toegestaan.

4.1. Algemeen

Elke identificatie van een minderjarige die het voorwerp is van een maatregel van een jeugdrechter, is bij wet verboden.

4.2. Beperkte identificatie

Enkel bij ernstige misdrijven en op voorwaarde van een gewichtig maatschappelijk belang kunnen eventueel de voornaam, de beginletter van de familienaam, de leeftijd en de woonplaats bekend worden gemaakt, als dit verenigbaar is met 4.1.

Minderjarige slachtoffers worden in de regel niet geïdentificeerd, minstens wordt uiterst terughoudend omgegaan met gegevens die identificatie mogelijk maken.

Als de ouders of nabestaanden van minderjarigen de pers verzoeken een bepaalde lijn aan te houden in verband met de identificatie van minderjarigen, wordt daarmee zo veel mogelijk rekening gehouden.

4.3. Volledige identificatie en herkenbare beelden

Volledige identificatie en herkenbare beelden zijn in regel niet toegestaan.

In zover verenigbaar met 4.1., zijn uitzonderingen enkel mogelijk onder één van volgende voorwaarden, die de redactie moet kunnen motiveren:

- De politie of het gerecht verspreiden zelf een opsporingsbericht met volledige identificatie en/of herkenbare beelden.
- De feiten zijn zeer ernstig en hebben de maatschappij beroerd.
- De ouders van minderjarige slachtoffers komen zelf met hun verhaal naar buiten en maken geen bezwaar tegen volledige identificatie of herkenbare beelden van hun kind”.

Artikel 24⁸¹

“De journalist respecteert de menselijke waardigheid en tast ze niet verder aan dan noodzakelijk is in het maatschappelijk belang van de berichtgeving.

De journalist vermijdt overdrijving bij het vrijgeven van beelden en/of details, ook wanneer de feiten de publieke opinie sterk beroeren.”

---

⁸¹ Richtlijn bij artikel 24, *Code van de Raad voor de Journalistiek*, 23 april 2012.

Richtlijn bij artikel 24

“De journalist respecteert de menselijke waardigheid en tast ze niet verder aan dan noodzakelijk is in het maatschappelijk belang van de berichtgeving. De journalist vermijdt overdrijving bij het vrijgeven van beelden en/of details, ook wanneer de feiten de publieke opinie sterk beroeren.

(...)

De pers verslaat intieme, familiale of rouwplechtigheden met respect en houdt daarbij rekening met de wens van de betrokkenen.”

Artikel 26⁸²

“De journalist respecteert het leed van slachtoffers en hun omgeving en bij zijn nieuwsgaring dringt hij zich niet ongepast op.”

---

⁸² Artikel 26, *Code van de Raad voor de Journalistiek*, 23 april 2012.

2 Schematische analyse ingediende klachten bij persraden

Persraad	Onderwerp (klagers)	Verdediging	Uitspraak
R.v.d.J.	<ul style="list-style-type: none"> - Art. 22, 23, 24, 26 Code - Inbreuk privacy. - Foto's afkomstig van sociale media en blogs, zonder toestemming. - Foto's van graven en onjuiste informatie. 	<p><i>HLN, HBvL, HN</i> "Eerbetoon – serene publicatie – maatschappelijk belang – openbare foto's"</p>	Minnelijke regeling, na openlijke excuses.
CDJ	<ul style="list-style-type: none"> - "Aanwezigheid cameraploeg funerarium = inbreuk privéleven". 	<p><i>RTL</i> "Beelden niet uitgezonden."</p>	Ongegrond.
Presserat (Duitsland)	<ul style="list-style-type: none"> - Foto's overleden kinderen, zonder toestemming. - Inbreuk privacy. 	<p><i>Bild</i> "Fotogalerij (geen namen) – burgemeester toonde foto's in stadhuis."</p>	Ongegrond. Algemeen belang, ouderlijke instemming verondersteld.
		<p><i>Berliner Kurier</i> "1 groepsfoto, 1 foto van bus."</p>	Geground. Schending privacy, géén ouderlijke toestemming.
Schweizer Presserat	<ul style="list-style-type: none"> - Publicatie foto's (afkomstig van blogs, fotomuur), zonder toestemming. 	<p><i>L'Illustré</i> "Human-Interest-verhalen: medeleven – instemming verondersteld – foto's verspreid tijdens mis – geen klachten, dus ouderlijke instemming verondersteld."</p>	Deels geground. Géén te sensationele berichtgeving. Wel inbreuk op art. 7 van hun code. Publicatie van foto's kunnen alléén via toestemming (zelfs al zijn foto's op begrafenis verspreid), toestemming mag niet vermoed worden (ook niet bij sociale media-foto's). Gebruik foto's <i>not done</i> , zo snel na feiten, zelfs met toestemming.
		<p><i>Blick</i> "Geen argumentatie (geld/tijd/energiegebrek) – toestemming ok – geen klachten achteraf"</p>	
		<p><i>Schweizer Illustrierte</i> "Foto's: openbaar verspreid; prominent op kisten – foto's op tv – in België ook al foto's – eerbetoon via vrolijke foto's."</p>	

3 Template uitnodigingsbrief journalisten

Uitnodiging tot deelname aan wetenschappelijk onderzoek

Gent, [datum]

Geachte (foto)journalist, cameraman, redacteur,...

Mijn naam is Ellen De Blende, masterstudente Communicatiewetenschappen (afstudeerrichting journalistiek) aan de Universiteit Gent. In het kader van mijn opleiding, schrijf ik een masterproef over het busongeluk te Sierre in de media.

Situering

Over het busongeluk is, zoals u ongetwijfeld weet, al heel wat inkt gevloeid. Zowel in de media zelf, als op beleidsniveau (denk maar aan de Raad voor de Journalistiek, uitspraken van politici, het rapport van Steunpunt Media). Vanuit een communicatie/mediaperspectief zijn er twee belangrijke persoonsgroepen betrokken bij het busongeluk: de journalisten en diegene waarover zij berichten. Mijn masterproef gaat via een literatuurstudie na wat het regelgevend kader is, dat bescherming biedt voor slachtoffers, maar evenzeer voor journalisten; hoe de hoge media-aandacht verklaard kan worden; welke ethische dilemma's kunnen optreden en dergelijke meer.

Een belangrijk onderdeel van mijn masterproef, is een *kwalitatief* onderzoek. Dat wil zeggen dat ik voornamelijk de accenten leg op persoonlijke ervaringen, motieven, meningen van de betrokkenen. Mijn onderzoek wil aan de hand van persoonlijke *diepte-interviews* met slachtoffers en journalisten, bijdragen aan een duidelijker beeld over de relatie tussen hen en meer overkoepelend: tussen de relatie tussen het recht op privacy en het recht op informatie. Dit lijkt immers vaak problematisch te zijn.

Belang

Eerdere onderzoeken gingen reeds na hoe media een invloed hebben op de beeldvorming van een ramp. Maar ook hoe journalisten het verslaggeven over traumatische gebeurtenissen ervaren. Er zijn echter weinig studies die de relatie tussen de twee betrokken partijen (journalisten en slachtoffers) bij één gebeurtenis weergaven. Vaak worden de media in het algemeen met de vinger gewezen. Mijn onderzoek wil daarom uw stem en uw persoonlijke ervaringen laten horen. Een betere kennis kan zo zorgen voor beter begrip en mogelijks ook tot het verbeteren van de berichtgeving over slachtoffers.

Concreet

Het diepte-interview kan plaatsvinden *waar* en *wanneer* u wilt en neemt ongeveer *één uur* in beslag. Waarnaar ik wil peilen is hoe u de verslaggeving over het busongeluk te Sierre ervaren heeft. Had u twijfels en/of bedenkingen tijdens het interviewen? Hoe verliep het contact met uw interviewees? Heeft uw ervaring met het busongeluk uw berichtgeving beïnvloed?...

Uiteraard worden uw gegevens op een anonieme wijze verwerkt. Ik hoop dat u bereid bent om deel te nemen aan mijn onderzoek. Uw bijdrage zal namelijk de kwaliteit van mijn masterproef bevorderen en het inzicht verhogen op de problematiek.

Mocht u nog vragen hebben, aarzel niet om mij te contacteren. Alvast van harte bedankt.

Met vriendelijke groeten,

Ellen. (0475 52 28 65, ellendebende@live.be)

4 Beschrijvende matrix journalisten

Schuilnaam	Reporter1	Reporter2	Reporter3	Reporter4	Reporter5	Reporter6
Geslacht	man	man	vrouw	man	man	vrouw
Leeftijd	[25-30[	[30-35[	[25-30[	[25-30[	[35-40[	[25-30[
Kind(eren)?	Ja	Nee	Nee	Nee	Ja	Nee
Medium	Geschreven pers	AV-medium	AV-medium	Geschreven pers	Geschreven pers	AV-medium
Hoedanigheid	vast	vast	freelance	vast	vast	vast
Aantal jaar ervaring	[0-5[	[5-10[	[0-5[	[0-5[	[10-15[	[5-10[
Soort werk Sierre	interview met familie	Sierre / interviews met hulpdiensten, ambassadeur, politici, weduwe	basisschool	bureaustuk	basisschool / interviews met: ouders, familie, school, burgemeester, hulpverleners...	Sierre (tunnel & Saint Luc)

Schuilnaam	Reporter7	Reporter8	Reporter9	Reporter10	Reporter11	Reporter12
Geslacht	vrouw	man	man	man	vrouw	Man
Leeftijd	[47-50[	[25-30[	[35-40[	[30-35[	[35-40[	[45-50[
Kind(eren)?	Ja	Nee	Nee	Ja	Nee	Ja
Medium	AV-medium	Geschreven pers	AV-medium	AV-medium	Geschreven pers	Geschreven pers
Hoedanigheid	vast	vast	vast	vast	freelance	vast
Aantal jaar ervaring	[20-25[	[5-10[	[10-15[	[5-10[	[15-20[	[20-25[
Soort werk Sierre	basisschool / herdenkingsplechtigheden/ interview met schooldirectie	Sierre (tunnel etc.)	coördinatie op dag 1/ verslaggeving minuut stilte/ begrafenisplechtigheid	Basisscholen	interviews met weduwe interview met Toptours	Sierre zelf (Saint Luc)

Schuilnaam	Reporter13	Reporter14	Reporter15
Geslacht	vrouw	man	man
Leeftijd	[45-50[	[35-40[	[25-30[
Kind(eren)?	Ja	?	Nee
Medium	AV-medium	AV-medium	Geschreven pers
Hoedanigheid	vast	vast	vast
Aantal jaar ervaring	[20-25[	[15-20[	[0-5[
Soort werk Sierre	basisschool / interview met Zwitserse procureur, priesters, rouwenden / herdenkingsplechtigheden	Sierre zelf (tunnel etc.)	Sierre zelf (tunnel etc.)/ interview met weduwe

5 Template uitnodigingsbrief nabestaanden

Uitnodiging tot deelname aan wetenschappelijk onderzoek

Gent, [datum]

Geachte ouders en/of familieleden

Mijn naam is Ellen De Blende, masterstudente Communicatiewetenschappen (afstudeerrichting journalistiek) aan de Universiteit Gent. In het kader van mijn opleiding, schrijf ik een masterproef over het busongeluk te Sierre in de media. Ik heb er weloverwogen voor gekozen om jullie niet rechtstreeks te contacteren. Ik ben er mij ten volle van bewust dat jullie waarschijnlijk al genoeg gecontacteerd werden voor dergelijke en andere aanvragen. Vandaar dat ik met dhr. Koen Van Wonterghem (OVK) overlegd heb en hij de contactpersoon is. De anonimiteit kan bijgevolg gegarandeerd worden. Wanneer jullie besluiten om deel te nemen, dan is het eveneens mogelijk om de antwoorden op een anonieme manier te verwerken: echte namen hoeven niet vermeld te worden in het eindresultaat.

Situering

Over het busongeluk is, zoals jullie ongetwijfeld ervaren hebben, al heel wat inkt gevloeid. Zowel in de media zelf, als op beleidsniveau (denk maar aan de Raad voor de Journalistiek, uitspraken van politici, het rapport van Steunpunt Media). Vanuit een communicatie/mediaperspectief zijn er twee belangrijke persoonsgroepen betrokken bij het busongeluk: de journalisten en diegene waarover zij berichten. Mijn masterproef gaat via een literatuurstudie na wat het regelgevend kader is, dat bescherming geeft voor journalisten, maar evenzeer voor slachtoffers; hoe de hoge media-aandacht verklaard kan worden; welke ethische dilemma's kunnen optreden en dergelijke meer.

Een belangrijk onderdeel van mijn masterproef, is een *kwalitatief* onderzoek. Dat wil zeggen dat ik voornamelijk de accenten leg op persoonlijke ervaringen, motieven, meningen van de betrokkenen. Mijn onderzoek wil aan de hand van persoonlijke *diepte-interviews* met slachtoffers en journalisten, bijdragen aan een duidelijker beeld over de relatie tussen hen en meer overkoepelend: tussen de relatie tussen het recht op privacy en het recht op informatie. Dit lijkt immers vaak problematisch te zijn.

Belang

Eerdere onderzoeken leverden verschillende resultaten op in verband met de mediaervaringen van traumaslachtoffers. Dit blijkt bovendien onderbelicht: slachtoffers worden vaak snel 'verwaarloosd'.

Een betere kennis kan zorgen voor beter begrip en mogelijks ook tot het verbeteren van de berichtgeving over slachtoffers.

Concreet

Het diepte-interview kan plaatsvinden *waar* en *wanneer* jullie willen en neemt ongeveer *één uur* in beslag. Waarnaar ik wil peilen, is hoe jullie het contact met de journalisten ervaren hebben. Waren er problemen met de manier waarop journalisten jullie geïnterviewd hebben; hoe zij contact met jullie opnamen; vonden jullie hen respectvol of juist niet; ... Kortom: hebben jullie het gevoel gehad dat jullie privacy al dan niet gerespecteerd werd? Beschouwden jullie de journalisten al dan niet als een extra steun? Er zijn uiteraard geen juiste/foute antwoorden. Ieder antwoord is uitermate waardevol omdat de klemtoon ligt op persoonlijke ervaringen.

Ik hoop dat jullie bereid zijn om deel te nemen aan mijn onderzoek. Jullie bijdrage zal namelijk de kwaliteit van mijn masterproef bevorderen en het inzicht verhogen op de problematiek. Zou het mogelijk zijn om aan dhr. Koen Van Wonterghem te laten weten of jullie al dan niet bereid zijn om deel te nemen? Daarna kunnen we een datum vastleggen. Een instemming tot medewerking, houdt trouwens geen enkele verplichting in: jullie kunnen op eender welk tijdstip besluiten om de samenwerking te stoppen.

Mochten jullie nog vragen hebben, aarzel niet om mij te contacteren.

Alvast van harte bedankt.

Met vriendelijke groeten,

Ellen.

0475 52 28 65, ellendebende@live.be

6 Aangepaste uitnodigingsbrief nabestaanden (OVK)

Uitnodiging tot deelname aan wetenschappelijk onderzoek

Gent, [datum]

Geachte ouders en/of familieleden

Mijn naam is Ellen De Blende, masterstudente Communicatiewetenschappen (afstudeerrichting journalistiek) aan de Universiteit Gent. In het kader van mijn opleiding, schrijf ik een masterproef over het busongeluk te Sierre in de media. Eerst en vooral wil ik jullie mijn oprechte deelneming betuigen bij het verlies van jullie kind. Waarschijnlijk is het zeker niet gemakkelijk om herinneringen op te halen, maar ik wil jullie toch van harte bedanken dat jullie deze brief even willen doornemen.

Ik heb er weloverwogen voor gekozen om jullie niet rechtstreeks te contacteren. Ik ben er mij ten volle van bewust dat jullie waarschijnlijk al genoeg gecontacteerd werden voor dergelijke en andere aanvragen. Vandaar dat ik met dhr. Koen Van Wonterghem en mevr. Ellen Ruys (OVK) overlegd heb en zij de contactpersonen zijn. De anonimiteit kan dus gegarandeerd worden. Wanneer jullie besluiten om deel te nemen, dan is het ook mogelijk om de antwoorden op een anonieme manier te verwerken: echte namen hoeven niet vermeld te worden in het eindresultaat.

Situering

Over het busongeluk is al heel wat inkt gevloeid. Zowel in de media zelf, als op beleidsniveau (denk maar aan de Raad voor de Journalistiek, uitspraken van politici, het rapport van Steunpunt Media). Vanuit een communicatie/mediaperspectief zijn er twee belangrijke persoonsgroepen betrokken bij het busongeluk: de betrokkenen en de journalisten. Mijn masterproef gaat via een literatuurstudie na wat het regelgevend kader is, dat bescherming geeft voor journalisten, maar evenzeer voor slachtoffers; hoe de hoge media-aandacht verklaard kan worden; welke ethische dilemma's kunnen optreden en dergelijke meer.

Een belangrijk onderdeel van mijn masterproef, is een *kwalitatief* onderzoek. Dat wil zeggen dat ik voornamelijk de accenten leg op persoonlijke ervaringen, motieven, meningen van de betrokkenen. Mijn onderzoek wil aan de hand van persoonlijke *diepte-interviews* met slachtoffers en journalisten,

bijdragen aan een duidelijker beeld over de relatie tussen hen en meer overkoepelend: tussen de relatie tussen het recht op privacy en het recht op informatie. Dit lijkt immers vaak problematisch te zijn.

Concreet

Het interview kan plaatsvinden *waar* en *wanneer* jullie willen en neemt ongeveer *één uur* in beslag. Waarnaar ik wil peilen, is hoe jullie het contact met de journalisten ervaren hebben. Waren er problemen met de manier waarop journalisten jullie geïnterviewd hebben; hoe zij contact met jullie opnamen; vonden jullie hen respectvol of juist niet... Kortom: hebben jullie het gevoel gehad dat jullie privacy al dan niet gerespecteerd werd? Beschouwden jullie de journalisten al dan niet als een extra steun? Er zijn geen juiste/foute antwoorden. Ieder antwoord is uitermate waardevol omdat de klemtoon ligt op persoonlijke ervaringen.

Ik hoop dat jullie bereid zijn om deel te nemen aan mijn onderzoek. Jullie bijdrage zal namelijk de kwaliteit van mijn masterproef bevorderen en het inzicht verhogen in de problematiek.

Mochten jullie nog vragen hebben, aarzel niet om mij te contacteren.

Alvast van harte bedankt en met vriendelijke groeten,
Ellen (0475 52 28 65, ellendeblende@live.be).

7 Beschrijvende matrix nabestaanden

Schuilnaam	Nabestaande1	Nabestaande2	Nabestaande3	Nabestaande4	Nabestaande5
Geslacht	vrouw	vrouw	man	vrouw	vrouw
Leeftijd	[60-65[	[50-55[	[40-45[	[40-45[	[45-50[
Kinderen?	Ja	Ja	Nee	Ja	Ja
School nabestaande	Heverlee	Heverlee	Lommel	Lommel	Lommel

8 Template drop-off/informed consent

8.1 Journalisten

NAAM: .....
SCHUILNAAM (indien gewenst): .....
TEL/MAIL:.....
DATUM & UUR interview:.....
PLAATS: .....

- **Geslacht**

- Man
 Vrouw

- **Leeftijd:** .....

- **Gezinssituatie**.....

- **Hoedanigheid:**

- Journalist (freelancer/vast) *
schrappen wat niet past.
 Cameraman (freelancer/vast)*
 Fotojournalist (freelancer/vast)*
 Eindredacteur
 Hoofdredacteur

- **Soort medium:**

- Audiovisueel
    ○ VTM
    ○ VRT
 Geschreven pers
    ○ Het Laatste Nieuws
    ○ Het Nieuwsblad
    ○ Het Belang van Limburg

- **Aantal jaar ervaring:** .....

- **Hoe betrokken bij het Sierre-dossier?**

- Basisschool (Lommel / Heverlee)
 Sierre zelf (tunnel etc.)
 Interview met .....
 Andere:.....

.....
.....
Informed consent: hierbij verklaar ik, dat ik alle informatie heb bekomen over het doel van het onderzoek, mijn vrijwillige participatie, de anonimiteit van mijn gegevens en de manier waarop het interview georganiseerd werd (duur en registratie via opname-apparaat):

Handtekening:

8.2 Nabestaanden

NAAM: .....

SCHUILNAAM (*indien gewenst*): .....

TEL/MAIL:.....

DATUM & UUR interview: .....

PLAATS: .....

- **Geslacht**

Man

Vrouw

- **Leeftijd:** .....

- **Gezinssituatie:**.....

- **Naam kind/naaste:**.....

- **School kind/naaste:**.....

- **Hoe betrokken bij het Sierre-dossier (soort relatie met de media?)**

.....

.....

.....

.....

Informed consent: hierbij verklaar ik, dat ik alle informatie heb bekomen over het doel van het onderzoek, mijn vrijwillige participatie, de anonimiteit van mijn gegevens en de manier waarop het interview georganiseerd werd (duur en registratie via opname-apparaat):

Handtekening:

9 Template methodologisch verslag

Doelgroep: slachtoffers/nabestaanden // journalisten/media-actoren

Naam geïnterviewde:.....Pseudonaam:.....

Datum, uur, plaats interview:.....

Elementen ter evaluatie	resultaat
1. Eerste praktische indrukken	
2. Beschrijving van de respondent	
3. Beschrijving van de omgeving	
4. Verloop van het interview (opvallende zaken/storende factoren)	
5. Reflecties t.a.v. de vragenlijst <ul style="list-style-type: none"> - Wat werkte? - Wat niet? 	
6. Naar analyse toe: <ul style="list-style-type: none"> - Nieuwe 'hypotheses' aangebracht? - Belangrijke elementen voor latere interviews? 	

10 Evolutie vragenlijst, gemiddeldes journalisten

Schuilnaam	Soort Medium	Hoe gevonden?	Datum interview	Opnameduur (minuten, afgerond op minuut)	Aantal pagina's	Versie vragenlijst	Eventueel toegevoegde vragen
Reporter1	GP	GoPress	13/mei	60	14	V1	
Reporter2	AV	Bevriend contact	16/mei	57	18	V2	<p>Toegevoegd: "Los van het feit of de geuite kritiek al dan niet terecht was, vindt u het een goede zaak dat de discussie in verband met journalistieke ethiek geopend werd?[M] - Waarom wel/niet [Mo] - Wat vindt u van het feit dat bepaalde kranten [cfr. Het Nieuwsblad] die onder vuur lagen, het debat openlijk voerden? [M] - Wat vindt u van de bepaalde kranten [cfr. Het Laatste Nieuws] die zich van het publiek debat hielden? [M] - Welke houding zouden de media, volgens u, moeten aannemen ten aanzien van eventueel gemaakte fouten? [M/G]"</p>
Reporter3	AV	Sneeuwbal-methode/ andere journalist	18/mei	45	15	V2	
Reporter4	GP	GoPress	20/mei	51	18	V3	<p>Bij de vraag: "- Kunt u uw eerste indrukken beschrijven toen u op locatie [Sierre/scholen/...] was? [Z][E]" Toegevoegd: " [Indien niet van toepassing: cfr. bureaustuk etc.] Zou u kunnen beschrijven hoe u over het busongeluk te Sierre bericht heeft? [G], Hoe ging dit in zijn werk? [G]" Bij de vraag: "Bij wie kon u terecht met uw gevoelens/uw ervaringen? (ondersteuning vanuit redactie/omgeving?)" [G] Toegevoegd: "Was er mogelijkheid tot psychologische bijstand?" Wat vindt u daarvan? [M]"</p>

Schuilnaam	Soort Medium	Hoe gevonden?	Datum interview	Opnameduur (minuten, afgerond op minuut)	Aantal pagina's	Versie vragenlijst	Eventueel toegevoegde vragen
Reporter5	GP	GoPress	20/mei	59	22	V3	
Reporter6	AV	Google/ beviend contact	21/mei	55	19	V3	
Reporter7	AV	Google	22/mei	50	14	V3	
Reporter8	GP	Sneeuwbal- methode/ via andere journalist	23/mei	44	15	V3	
Reporter9	AV	Sneeuwbal- methode/ via andere journalist	23/mei	38	13	V3	
Reporter10	AV	Sneeuwbal- methode/ via andere journalist	27/mei	61	17	V3	
Reporter11	GP	GoPress/Google	30/mei	66	17	V3	
Reporter12	GP	GoPress	5/jun	42	14	V4	<i>Toegevoegd:</i> “En denkt u dat het moeilijker is voor een krantenjournalist dan voor een radiojournalist of een een audiovisueel journalist om over slachtoffers en nabestaanden te berichten? Op ethisch vlak dan? [M]”
Reporter13	AV	Sneeuwbal- methode/ via andere journalist	10/jun	51	16	Terug naar V3	

Schuilnaam	Soort Medium	Hoe gevonden?	Datum interview	Opnameduur (minuten, afgerond op minuut)	Aantal pagina's	Versie vragenlijst	Eventueel toegevoegde vragen
Reporter14	AV	Google	10/jun	35	15	Terug naar V3	
Reporter15	GP	Sneeuwbal-methode/ via andere journalist	13/jun	43	14	V4	Vraag van V4 <i>geherformuleerd</i> naar: "Zou je stellen dat het moeilijker of makkelijker is voor een krantenjournalist dan voor audiovisuele journalisten om ethische regels te respecteren?" [M]
Gemiddelde=				50,47	16,07		

*totaal aantal
pagina's*   241

11 Eindversie vragenprotocol journalisten

Doel

Eerst en vooral wil ik u van harte bedanken dat u bent ingegaan op mijn vraag tot deelname aan mijn wetenschappelijk onderzoek. Laat ik me nog even kort voorstellen. Mijn naam is Ellen De Blende en ik ben een masterstudente aan de Universiteit Gent. Ik volg communicatiewetenschappen met als afstudeerrichting journalistiek. In het laatste jaar dienen wij een masterproef te voltooien. Deze gaat over het busongeval te Sierre in de media. De bedoeling van het onderzoek is om na te gaan hoe de relatie tussen het recht op informatie (vertegenwoordigd door journalisten) en het recht op privacy (van slachtoffers) zich voordoet wanneer er wordt bericht over een traumatische gebeurtenis. Ik wil via interviews met beide partijen een duidelijk beeld krijgen op hoe journalisten en slachtoffers dit ervaren hebben. Er zijn namelijk slechts weinig wetenschappelijke onderzoeken die de twee stemmen lieten horen, toegepast op één gebeurtenis.

Het interview zal ongeveer één uur duren. De vragen die ik zal stellen, willen peilen naar uw persoonlijke ervaringen, dus er zijn geen juiste of foute antwoorden. Het is de bedoeling dat u de vragen zo ruim mogelijk beantwoordt, u bent volledig vrij om alles te vermelden waar u aan denkt tijdens het horen van de vraag.

Alle informatie die u mij geeft, zal strikt vertrouwelijk behandeld worden. U kunt er straks voor kiezen om een schuilnaam op te geven. Uw naam zal met andere woorden niet in het eindrapport verschijnen.

Ons gesprek zal wel opgenomen worden aan de hand van een dictafoon zodat ik de gegevens achteraf gemakkelijker kan verwerken. Uiteraard worden deze opnames niet verder publiekelijk verspreid. U kan ook op eender welk moment het interview stopzetten, mocht u dat wensen.

Heeft u hierover nog vragen of opmerkingen?

[WACHT OP ANTWOORD]

Alvorens we van start gaan met het interview, zou u even een korte vragenlijst willen invullen? Het gaat om algemene gegevens die belangrijk zijn bij de verwerking van de resultaten, maar opnieuw: deze worden in geen geval verder verspreid of publiekelijk gemaakt. Zou u op de fiche eveneens uw handtekening willen plaatsen om aan te geven dat u correct geïnformeerd bent over wat we zojuist besproken hebben?

[FICHE LATEN ONDERTEKENEN]

Soorten vragen: [E]= emoties/gevoelens; [G]= gedrag; [K]= kennis; [M]= mening/waarden; [Z]= zintuigelijke waarnemingen. [Mo]= motivatie

Vragen:

- Waarom heeft u voor het beroep “journalist” (of andere) gekozen? [Mo]
  - o Hoe belangrijk was de ‘informatieverstrekende rol’ bij deze keuze? [M]

- Wat vindt u de moeilijkste/zwaarste aspecten aan uw job? [M]
  - o Waarom?
  - o Beschouwt u het berichten over slachtoffers als een moeilijk aspect aan uw job? Waarom? [M]

- Heeft u er **zelf voor gekozen** om over het busongeluk te Sierre te berichten of werd het u toegewezen? [K]
  - o Indien *ja*: waarom koos u er voor? [Mo]
    - Had u twijfels of bedenkingen om naar [Sierre/scholen] te gaan? [K/E]
    - Welke/waarom? [Mo]
  - o Indien *nee*: had u twijfels of bedenkingen om naar [Sierre/scholen] te gaan? [K/E]
    - Welke/waarom? [Mo]

- Had u het gevoel dat u mentaal en/of professioneel **voldoende voorbereid** was om hierover (*cfr. traumatische, schokkende gebeurtenis*) te berichten? [E]
  - o Waarom wel/waarom niet?
  - o Kreeg u bepaalde richtlijnen vanuit de redactie mee? [K]
    - Welke?
    - Wat vond u hiervan? [M]

- Kunt u uw **eerste indrukken** beschrijven toen u op locatie [Sierre/scholen/...] was? [Z][E]
  - o [*Indien niet van toepassing: cfr. bureaustuk etc.*] Zou u kunnen beschrijven hoe u over het busongeluk te Sierre bericht heeft? [G]
  - o Hoe ging dit in zijn werk? [G]

- Vond u het **moeilijk** om over het busongeluk te berichten? [E] Waarom wel/niet?
  - o U heeft u het interviewen van slachtoffers/nabestaanden ervaren? Vond u het moeilijk? [E] Waarom wel/niet?

- Wat deed u als bepaalde personen weigerachtig waren om hun medewerking te verlenen? *[G]*
- Heeft het contact met hen een invloed gehad op uw manier van berichtgeving? *[G]*
- Heeft u een beroep gedaan op **foto's** van sociale netwerken om uw journalistiek product te ondersteunen? *[G]*
  - Waarom wel/niet? *[Mo]*
  - Heeft u hiervoor telkens toestemming gevraagd/verkregen? *[G]*
    - Waarom wel/niet?
  - Wat vindt u van het gebruik van zulke foto's? *[M]*
  - U weet waarschijnlijk dat de R.v.d.J. haar code heeft uitgebreid met twee bepalingen. Enerzijds inzake het gebruik van zulke foto's. Anderzijds inzake het verslaggeven van rouwplechtigheden. Wat vindt u van deze richtlijnen? *[M]*
    - Houdt u daar nú rekening mee, tijdens het verslaggeven? *[G]*
- Hoe belangrijk vindt u de **deontologische code**? *[M]*
  - Vindt u dat de deontologische code voldoende ondersteuning/hulp biedt bij twijfels over het berichten over slachtoffers? *[M]*
- Zou je stellen dat het moeilijker of makkelijker is voor een krantenjournalist dan voor audiovisuele journalisten om ethische regels te respecteren? *[M]*
- [output] Wat vond u van uw **journalistiek product** [artikel/foto/beeld] wanneer deze gepubliceerd werd? *[M]*
  - Was u tevreden over het resultaat? *[E]*
  - Werden er correcties toegepast op uw werk [artikel/reportage] van hogerhand? *[K]*.
    - Indien ja: hoe voelde u zich daarbij? *[E]*
  - Wat vindt u nú van uw journalistiek product over het busongeluk destijds? *[E/M]*
    - Staat u nog altijd achter de keuzes die u toen gemaakt heeft? *[M]*
  - Vindt u dat ú het recht op privacy van de slachtoffers voldoende gerespecteerd heeft? *[M]*
    - Waarom wel/niet?
  - Vindt u dat andere media voldoende respectvol waren voor de privacy van de slachtoffers/nabestaanden? *[M]*
    - Waarom wel/niet?
  - Vindt u over het algemeen dat media voldoende respect aan de dag leggen voor slachtoffers/nabestaanden? *[M]*

- Waarom wel/niet?

- Zou u stellen dat het berichtgeven over het busongeluk/ het interviewen van slachtoffers en/of nabestaanden u **emotioneel** geraakt heeft? [E]
  - Op welke manier? [E]
  - Waarom denkt u dat dat zo is? [Mo] (cfr. zelf kinderen hebben, juist niet, ...)
  - Hoe bent u met uw gevoelens omgegaan? [G](cfr. vluchtgedrag, zwarte humor, praten...)
  - Voelde u de noodzaak om hierover te praten? [E] Waarom wel/waarom niet?
    - Bij wie kon u terecht met uw gevoelens/uw ervaringen? (ondersteuning vanuit redactie/omgeving?)
    - Was er mogelijkheid tot psychologische bijstand? [K]
Wat vind je daarvan? [M]

- Als u de toenmalige **media-aandacht** voor het busongeluk bekijkt, vindt u dat gepast (cfr. overdreven)? [M] Waarom wel/niet?
  - De geuite kritiek op de media destijds, vindt u deze terecht? [M]
    - Waarom wel/niet?
  - Wanneer u deze kritiek vernam, voelde u zich aansprakelijk/schuldig? [E]
    - Achteraf bekeken, zou u andere keuzes gemaakt hebben? [G]
    - Waarom? [Mo/E]
  - Los van het feit of de geuite kritiek al dan niet terecht was, vindt u het een goede zaak dat de discussie in verband met journalistieke ethiek geopend werd?[M]
    - Waarom wel/niet? [Mo]
    - Wat vindt u van het feit dat bepaalde kranten [cfr. Het Nieuwsblad] die onder vuur lagen, het debat openlijk voerden? [M]
    - Wat vindt u van de bepaalde kranten [cfr. Het Laatste Nieuws] die zich van het publiek debat hielden? [M]
    - Welke houding zouden de media, volgens u, moeten aannemen ten aanzien van eventueel gemaakte fouten? [M/G]

- Bent u van mening dat de twee principes: “het recht op informatie” en “het recht op privacy” te verzoenen zijn? Waarom wel/niet? [M]
  - Wat zou er volgens u nog verbeterd kunnen/moeten worden? [M]

Samenvattende vragen:

- Van alles wat we besproken hebben, wat vond u het belangrijkste?
- Heeft u zelf nog opmerkingen en/of aanvullingen?

Einde:

We zijn klaar. Ik wil u van harte bedanken voor het interview. U heeft me erg goed geholpen. Mocht u nog ergens mee zitten, kunt u me altijd bereiken op 0475 52 28 65.

[Eventueel: vraag om doorverwijzing naar andere mogelijke respondenten?]

12 Evolutie vragenlijst, gemiddeldes nabestaanden

Schuilnaam	Hoe gevonden?	Datum interview	Opnameduur (minuten, afgerond op minuut)	Aantal pagina's	Versie vragenlijst	Ev. Toegevoegde vragen
Nabestaande1	OVK	19/jun	55	17	1	<p>Vragen afgeleid uit gesprekken met journalisten:</p> <p>"- Wat vindt u van het gebruik van de foto's van de tunnel en het wrak van de bus? [M]</p> <p>o Vindt u dit iets anders is dan de persoonlijke foto's [van NAAM en zijn/haar klasgenootjes] die werden gebruikt?</p> <p>o Waarom wel/niet?" /</p> <p>"- Heeft u een verschil ondervonden tussen de binnenlandse en buitenlandse pers? [M]/[Z]</p> <p>o Op welke manier?</p> <p>o Waarom?</p> <p>o In manier van benadering? Aanwezigheid? Respect?" /</p> <p>"- Heeft u zelf stappen ondernomen om uw eventuele ongenoegen ten aanzien van de media te uiten? [G]</p> <p>o [gebeld/gemaid naar de journalist/het medium?]</p> <p>o [Klacht bij de Raad voor de Journalistiek?]</p> <p>o Waarom wel/niet? [M]</p> <p>o Indien wél:</p> <p>*Heeft dit u op een of andere manier geholpen? [M]</p> <p>*Waarom wel/niet?" /</p> <p>"- Heeft u eigenlijk de media gevolgd, de dagen/weken na het ongeval?</p> <p>o Waarom wel/niet?" /</p> <p>"o Denkt u nu nog vaak terug aan hoe de media toen over het busongeluk gerapporteerd hebben? [E]"</p>
Nabestaande2	OVK	21/jun	40	11	1	

Nabestaande3	via journalist	25/jun	76	28	2	Vraag toegevoegd na "- Vindt u dat de media grenzen overschreden hebben? [M]" "- Heeft u een verschil ondervonden tussen de binnenlandse en buitenlandse pers? [M]/[Z]" o Op welke manier? o Waarom? o In manier van benadering? Aanwezigheid? Respect?"
Nabestaande4	OVK	26/jun				Opmerking: groepsinterview (omwille van tijdsgerelateerde redenen & afstand). Vraag spontaan toegevoegd , ter plaatse: "Vonden jullie dat er een verschil was tussen bijvoorbeeld de vakantiefoto's en de portretfoto's of was het jullie eigenlijk eender?"
Nabestaande5	Sneeuwbal- methode	26/jun	67	32	3	
Gemiddelde=			59,5	22		

*totaal aantal
pagina's* 88

13 Eindversie vragenprotocol nabestaanden

Doel

Eerst en vooral wil ik u van harte bedanken dat u bent ingegaan op mijn vraag tot deelname aan mijn wetenschappelijk onderzoek. Ik kan me voorstellen dat het zeker niet gemakkelijk moet zijn om weer herinneringen op te halen en ik bied u dan ook mijn innige deelneming aan.

Laat ik me nog even kort voorstellen. Mijn naam is Ellen De Blende en ik ben een masterstudente aan de Universiteit Gent. Ik volg communicatiewetenschappen met als afstudeerrichting journalistiek. In het laatste jaar dienen wij een masterproef te voltooien. Deze gaat over het busongeval te Sierre in de media. De bedoeling van het onderzoek is om na te gaan hoe de relatie tussen het *recht op informatie* (vertegenwoordigd door journalisten) en het *recht op privacy* (van slachtoffers) zich voordoet, wanneer er wordt bericht over een traumatische gebeurtenis. Ik wil via interviews met beide partijen een duidelijk beeld krijgen op hoe slachtoffers en journalisten dit ervaren hebben. Er zijn namelijk slechts weinig wetenschappelijke onderzoeken die de twee stemmen lieten horen, toegepast op één gebeurtenis.

Het interview zal ongeveer één uur duren. De vragen die ik zal stellen, willen peilen naar uw persoonlijke ervaringen, dus er zijn geen juiste of foute antwoorden. Het is de bedoeling dat u de vragen zo ruim mogelijk beantwoordt, u bent volledig vrij om alles te vermelden waar u aan denkt tijdens het horen van de vraag.

Alle informatie die u mij geeft, zal strikt vertrouwelijk behandeld worden. U kan er straks voor kiezen om een schuilnaam op te geven. Uw naam zal met andere woorden niet in het eindrapport verschijnen. Ons gesprek zal wel opgenomen worden aan de hand van een dictafoon, zodat ik de gegevens achteraf gemakkelijker kan verwerken. Uiteraard worden deze opnames niet verder publiekelijk verspreid. U kan ook op eender welk moment het interview stopzetten, mocht u dat wensen.

Ik wil u nog even meegeven dat ik tijdens het interview helaas strikt objectief en neutraal moet blijven. Bij het uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek is het namelijk belangrijk dat de interviewer (ikzelf) uw vragen niet stuurt of beïnvloedt door persoonlijke reacties of meningen. Na afloop van het interview kunnen we zeker nog even op een informele manier samen reflecteren en praten.

Heeft u hierover nog vragen of opmerkingen? [WACHT OP ANTWOORD]

Alvorens we van start gaan met het interview, zou u even een korte vragenlijst willen invullen? Het gaat om algemene gegevens die belangrijk zijn bij de verwerking van de resultaten, maar opnieuw: deze worden in geen geval verder verspreid of publiekelijk gemaakt.

Zou u op de fiche eveneens uw handtekening willen plaatsen om aan te geven dat u correct geïnformeerd bent over wat we zojuist besproken hebben?

[FICHE LATEN ONDERTEKENEN]

Soorten vragen: [E]= emoties/gevoelens; [G]= gedrag; [K]= kennis; [M]= mening/waarden; [Z]= zintuigelijke waarnemingen.

Vragen:

- Leest u vaak de krant en/of kijkt u vaak naar het nieuws? [G]
  - o Waarom?
  - o Vindt u het belangrijk om het nieuws te volgen [M]?
    - Waarom wel/niet?

- U bent [ouder/(...) van (naam)]. Zou u uw **eerste contact** met een **journalist** kunnen beschrijven? (of met de media?) Wat is u daarvan bijgebleven aan indrukken/geuren/geluiden? [Z]
  - o Hoe bent u gecontacteerd geweest?
  - o Wat vond u van deze manier van contacteren? [M]
  - o Hoe voelde u zich bij dit contact (tijdens het interview)? [E]
  - o Bent u meermaals in contact gekomen met journalisten/media?
    - Zou u kunnen beschrijven hoe dit verlopen is? [Z]
    - Wat vond u daarvan? [M]

- Vindt u dat journalisten/media-actoren **uw privacy** voldoende gerespecteerd hebben? [M]
  - o Waarom wel/niet?
  - o Wat is voor u 'privacy'? [M]
  - o Kunt u enkele voorbeelden geven van situaties waarbij journalisten/media-actoren uw privacy volgens u geschonden hebben? [Z]
  - o (OF): Kunt u enkele voorbeelden geven van situaties waarbij journalisten/media-actoren uw privacy volgens u gerespecteerd hebben? [Z]

- Drie Vlaamse kranten *Het Laatste Nieuws*, *Het Nieuwsblad* en *Het Belang van Limburg*, publiceerden **foto's** van de slachtoffertjes, zoals u waarschijnlijk weet. Deze foto's werden gehaald van de schoolblog en/of van sociale media. Wat vond u daarvan? [M]
  - o Vindt u dat dit mag? [M]
  - o Hoe voelde u zich hierbij? [E]
  - o Hadden journalisten uw toestemming gevraagd voor de publicatie van de foto van [Naam kind]?

- Wat vindt u daarvan? [M]
  - Vond u dat er een verschil was tussen bijvoorbeeld de vakantiefoto's en de portretfoto's of was het u eender? [M]
    - Waarom?
- **De Raad voor de Journalistiek**, het zelfregulerend orgaan voor de Vlaamse media, heeft haar deontologische Code uitgebreid met twee **richtlijnen** om zo'n journalistiek gedrag te vermijden.
  - Kent u de R.v.d.J? [K]

Indien niet: leg uit.
  - Weet u dat zij een deontologische Code heeft? [K]?

Indien niet: leg uit.
  - Kent u de twee bepalingen (richtlijnen) die toegevoegd werden aan de code? [K]

Indien niet: leg uit.
  - Wat vindt u van de verstrenging van de regels? [M]
    - Vindt u dit een goede zaak? Waarom wel/niet [M]?
- Wat vindt u van het gebruik van de foto's van de tunnel en het wrak van de bus? [M]
  - Vindt u dit iets anders is dan de persoonlijke foto's [van NAAM en zijn/haar klasgenootjes] die werden gebruikt?
  - Waarom wel/niet?
- Vindt u dat de media **grenzen** overschreden hebben? [M]
  - Indien ja: de welke en waarom?
  - Indien nee: waarom niet?
- Heeft u een verschil ondervonden tussen de **binnenlandse** en **buitenlandse** pers?" [M]/[Z]
  - Op welke manier?
  - Waarom?
  - In manier van benadering? Aanwezigheid? Respect?
- De weken na het busongeluk werd er **veel kritiek** geuit op de media: zowel politici als de mediasector zelf klaagden de journalistieke praktijken aan. Was/bent u hiermee akkoord? [M]

[Indien nodig: leg uit wat de kritiek was, cfr. sensationalisering, overmatige media-aandacht, gebruik van foto's van sociale media, zonder toestemming].

  - Waarom wel/waarom niet? [M]
  - Hoe voelde u zich bij deze 'mediastorm'? [E]

- Heeft u zelf **stappen ondernomen** om uw eventuele ongenoegen ten aanzien van de media te uiten? *[G]*
  - *[Gebeld/gemailed naar de journalist/het medium?]*
  - *[Klacht bij de Raad voor de Journalistiek?]*
  - Waarom wel/niet? *[M]*
  - Indien wél:
    - Heeft dit u op een of andere manier geholpen? *[M]*
    - Waarom wel/niet?

- Heeft u eigenlijk de media **gevolgd**, de dagen/weken na het ongeval?
  - Waarom wel/niet?

- Heeft u **steun** gehad aan bepaalde journalisten?
  - Ja/nee
  - Op welke manier? *[Z/E]*

- Heeft u steun gehad aan de media over het algemeen?
  - Ja/nee
  - Op welke manier? *[Z/E]*

- Vindt u dat de media uw **verwerkingsproces** hebben belemmerd/belemmeren? *[M]*
  - Waarom wel/niet?
  - Denkt u *nu* nog vaak terug aan hoe de media toen over het busongeluk gerapporteerd hebben? *[E]*

- Één van de belangrijkste taken voor journalisten is het **publiek informeren** omdat alle burgers het recht op informatie hebben. Wat vindt u daarvan? *[M]*
  - *Belangrijk/niet belangrijk/onverschillig...*

- Soms doen er zich situaties voor, zoals bij het busongeval, waarbij journalisten rapporteren over slachtoffers en nabestaanden. Denkt u dat het in zulke situaties moeilijker is voor een journalist om zijn hoofdtaak te vervullen (*cfr. burgers informeren*) *[M]*? Waarom wel/niet?
  - Vond u het belangrijk dat journalisten over het busongeluk rapporteerden? *[M]* Waarom wel niet?
  - Vindt u dat journalisten over traumatische gebeurtenissen moeten rapporteren? *[M]*
    - Waarom wel/niet?

- Gebaseerd op uw ervaringen met de media en journalisten, wat zou u anders willen zien? Wat is volgens u voor verbetering vatbaar? [M]

Samenvattende vragen:

- Als ik het goed begrepen heb, dan heeft u de media-aandacht voor busongeluk, over het algemeen, als [**positief/negatief/neutral**] ervaren?
- Heeft u zelf nog opmerkingen en/of aanvullingen?

Einde:

We zijn klaar. Ik wil u van harte bedanken voor het interview. U heeft me erg goed geholpen. Mocht u nog ergens mee zitten, kunt u me altijd bereiken op 0475 52 28 65.

Ik wens u nog heel veel sterkte toe.

14 Legende transcriptie diepte-interviews

- **Vet** Interviewer.
- *(cursief en tussen haakjes)* Lichaamstaal: bv. (*lacht*), (*denkt na*), (*zucht*), (*bladert in krant*). Of noot van de redactie: bv. (*respondent verwijst naar...*).
- *Cursief* Wanneer de respondent iets zegt, waar hij nadrukkelijk de klemtoon op legt.
- ... Stiltes en/of onderbrekingen in de zin.
- - Wanneer een woord niet werd afgemaakt en/of wanneer een zin werd onderbroken door een andere.
- **[in het vet]** Onderbrekingen door onvoorziene omstandigheden. Of aanvullingen vanuit informele gesprekken achteraf.
- **[rood]** Wanneer het niet verstaanbaar was wat de respondent juist zei of wat hij juist bedoelde.
- **[?rood?]** Wanneer het helemaal onduidelijk was wat de respondent zei.
- **“zinnen”** Wanneer respondenten iemand anders quoten of hun eigen gedachten letterlijk citeerden.
- **Paars** Ellen Ruys, regionaal coördinatrice van OVK was éénmalig aanwezig tijdens een interview met een nabestaande, ter ondersteuning. Wanneer zij het nodig achtte, intervenueerde zij in het gesprek.

15 Epiloog: journalisten en PTSD

15.1 Proloog

We merkten op in voetnoot 72, p. 40 dat onze analysefocus oorspronkelijk breder was en dat we het voorbereidend werk over de relatie tussen journalisten en posttraumatische stresssymptomen in het geval van berichtgeving over ‘dagdagelijkse trauma’s’ niet voor ons wilden houden. In deze masterproef werd dat zijspoor achterwege gelaten (desondanks vallen er nog duidelijke sporen te bespeuren van die bredere invalshoek, cfr. uitnodigingsbrieven en vragenprotocollen), maar het is onze hoop dat ander onderzoek zich laat inspireren en dat onze data eventueel nog gebruikt kan worden. Bovendien willen we zo transparant mogelijk zijn over het verloop van ons onderzoek en dus ook verantwoord worden waarop onze vragenprotocollen geïnspireerd waren. Om deze redenen voegen we hieronder een kort overzicht van de **analyse-elementen** die zich nog in onze data bevonden en de academische literatuur.

15.2 Probleemstelling

De emotionele impact op journalisten die geconfronteerd worden met ‘dagdagelijks trauma’, wordt in de academische literatuur slechts beperkt onderzocht. Bovendien is een kwalitatieve aanpak⁸³ in de minderheid. Desondanks is de academische interesse voor de relatie tussen journalisten en eventuele posttraumatische stresssymptomen in opmars. De focus bij de geraadpleegde studies lag echter vooral op mondiale (natuur)rampen, op oorlogsjournalisten en op ‘misdrijftrauma’s’. Voorts werd deze relatie vanuit medisch psychologische hoek geanalyseerd. Feinstein e.a. (2002, p. 1574) en Dworznik (2006, p. 537) koesteren evenwel grondige vermoedens dat er sprake is van een “*culture of silence*” in de journalistieke sector wat betreft eventuele post-traumatische stresssymptomen en schuldgevoelens die journalisten mogelijks kunnen ervaren na het verslaggeven over een trauma. Nochtans indiceert internationaal onderzoek dat een emotionele impact op de journalisten zeker niet onbestaande is. Toegepast op het busongeval, is (was) de onderzoeksvraag (onder andere): hoe hebben de betrokken journalisten de uitoefening van hun job beleefd, tijdens het berichtgeven over Sierre?

Het **vragenprotocol, zoals daadwerkelijk gebruikt in deze masterproef**, omvatte verschillende aspecten, die deels hun oorsprong vinden in eerdere studies:

- Wanneer journalisten op pad gestuurd werden, hadden zij hier al dan niet twijfels over?

---

⁸³ Dikwijls wordt er uitsluitend gewerkt via kwantitatief onderzoek, namelijk (online) enquêtes, en is de onderzoekspopulatie vaak vrij homogeen, bijvoorbeeld: enkel geschreven pers of enkel televisie (Browne e.a., 2012; Greenberg e.a., 2009; McMahon, 2001; Pyevich e.a., 2003; Simpson e.a., 1999).

- Traden er ethische dilemma's/conflicten op tijdens het proces en hielden journalisten rekening met de deontologische Code? (Cfr. onderzoeken Amend e.a., 2012; de Cocq e.a., 2013)
- Hoe hebben journalisten het interviewen/ het benaderen van de slachtoffers en nabestaanden ervaren?
- Betreuren journalisten bepaalde handelingen? (Cfr. onderzoeken Amend e.a., 2012; de Cocq e.a., 2013)
- Ondervonden ze achteraf 'posttraumatische symptomen'? Waarom denken journalisten dat ze al dan niet last hadden van zulke symptomen? Heeft dit te maken met hun karakter, hun omstandigheden...? (Cfr. onderzoeken Berrington e.a., 2003; Freinkel e.a., 1994; Ochberg, 1996.)
- Kregen journalisten hier al dan niet erkenning voor? (Cfr. onderzoeken Berrington e.a., 2003; Maercker e.a., 2004; Weidman e.a., 2008). Volgens Pol Deltour (geciteerd in: Belorf, 2012), nationaal secretaris van de VVJ, zijn er namelijk nog "geen gevallen bekend van reporters met gewetensbezwaren bij de verslaggeving over het busongeval". De adviseur van de VVJ/AVBB, Ivan Declercq (persoonlijke mededeling, 2014, 24 april), bevestigde dit tevens telefonisch.
- Zochten journalisten hulp om de ervaring te verwerken? Hoe hebben journalisten het busongeval een plaats gegeven? (Cfr. onderzoeken Buchanan e.a., 2011; Greenberg e.a., 2009).

15.3 Gevonden data na analyse

Zoals gezegd, vernauwden we onze onderzoeksfocus om diverse redenen en focusten we ons op één centrale code. Dit wil eveneens zeggen dat er nog veel meer rijke data te vinden en analyseren is. Na de open en axiale codering, kwamen we tot de volgende **structuur**⁸⁴:

1. Hoe hebben journalisten de uitoefening van hun job beleefd, tijdens het berichtgeven over Sierre?

- Indrukken? (cfr. ter plaatse, interviewen van slachtoffers en nabestaanden)?
- Voldoende voorbereid op het werk?
- Emotionele geraaktheid?
- Culture of silence/taboesfeer?
- Coping mechanismen?

2. Evaluatie over journalistieke productie en werkwijze? Verschil met andere media?

3. Mediakritiek?⁸⁵

- Was de geuite mediakritiek omtrent de fotopublicatie, de hoeveelheid media-aandacht en de sensationele berichtgeving terecht, volgens de bevraagde journalisten?

⁸⁴ Deze gestructureerde data is eveneens te vinden in het NVivo-bestand, bijgeleverd op CD.

⁸⁵ Dit luik is de centrale code en analysefocus in deze masterproef.

- Welke verklaringen reiken ze aan?
- Wat vonden zij van de kritiek op zich?
- Wat vinden ze van de verstrengde richtlijnen van de Raad voor de Journalistiek?

4. Verzoening recht op privacy versus recht op informatie

- Is verzoening mogelijk?
- Onder welke voorwaarden?

15.4 Literatuurstudie: “emotionele impact op journalisten”

De onderzoeken naar post-traumatische stress zijn legio. Wanneer een trauma zich voordoet, kan dit (psychologische) effecten hebben op personen die het trauma van dichtbij meemaakten. In de eerste plaats gaat het hier om de slachtoffers van het drama, zoals oorlogsveteranen (Coker & Rosenheck, 2014; Kulka, Schlenger, Fairbank, Jordan, Hough, Marmar & Weiss, 1991; O’Brien & Hughes, 1991), overlevenden van aardbevingen (Yuan, Yao, Yu, Dong, Zhong, Edwards & Edwards, 2013), terroristische aanvallen (Thoresen, Jensen, Wentzel-Larsen & Dyb, 2014), auto-ongelukken (Heron-Delaney, Kenardy, Charlton & Matsuoka, 2013) enzoverder. Maar studies rapporteren dat ook personen die op regelmatige basis beroepsmatig in contact komen met trauma’s, een hoger risico lopen om post-traumatische stress te ontwikkelen. De meeste onderzoeken gaan over ambulante hulpverleners (Jonsson, Segesten, & Mattsson, 2003), brandweermannen (Tuckey & Scott, 2014; Wagner, Heinrichs & Ehlert, 1998), verpleegsters (Jonsson & Halabi, 2006), politiemannen (Green, 2004; Jones & Kagee, 2005) ...

Journalisten daarentegen bevinden zich in een speciale categorie, aangezien zij wel getuigen zijn van dramatische gebeurtenissen, maar geen hulp mogen verlenen. Hierdoor kan de journalist geconfronteerd worden met complexe ethische dilemma’s, die mogelijks resulteren in gepercipieerd immoreel gedrag (Browne, Evangeli & Greenberg, 2012, p. 207). Verschillende studies toonden voorts aan dat (een minderheid van) verslaggevers die rapporteren over rampen en menselijk lijden aan posttraumatische stress(symptomen) kunnen lijden (Aumente, 2009; Browne e.a., 2012; Buchanan & Keats, 2011; Dworznik, 2006; Feinstein, Owen & Blair, 2002; Feinstein e.a., 2010; Ware, 2012; Weidmann, Fehm & Fydrich, 2008) en zelfs ervaringen en emotionele reacties vertonen die sterk gelijkaardig zijn aan die van hulpverleners (Simpson & Boggs, 1999, p. 7-10) of aan die van slachtoffers zelf (Freinkel, Koopman & Spiegel, 1994; McMahon, 2001, p. 54).

1. Psychologische effecten

Steunend op de literatuur, zien we uiteenlopende soorten psychologische effecten die journalisten mogelijks kunnen ondervinden tijdens of na het verslaggeven van traumatische gebeurtenissen.

1.1. PTSD

Het posttraumatisch stresssyndroom (PTSD) en depressieve symptomen zijn de meest voorkomende, zeker bij oorlogsjournalisten (Feinstein e.a., 2002, p. 1572; Pyevich, Newman & Daleiden, 2003, p. 328). Het geconstateerde aantal journalisten die post-traumatische stresssymptomen ervaren, varieert sterk (6,6% tot 25%) naargelang de toegepaste methodologie en geldt voor journalisten die rapporteerden over natuurrampen (So Sin, Chan & Yiong Huak, 2005, p. 299; Weidmann e.a., 2008, p. 129).

Wat wel lijkt vast te staan, is dat een secundaire blootstelling aan trauma (door bijvoorbeeld interviews af te nemen) kan zorgen voor traumasymptomen, zoals angst, slapeloosheid, sociale disfunctie en vermijdingsgedrag. Bovendien zouden ‘traumajournalisten’ méér fysieke symptomen ondervinden dan ‘gewone journalisten’ en zouden de symptomen anders tot uiting komen bij oudere journalisten dan bij jongere. Ouderen vertonen meer vermijdingsgedrag en hebben last van voortdurende ‘flashbacks’, jongeren daarentegen zullen meer sociale disfunctie ondervinden (McMahon, 2001, p. 52-55)⁸⁶. Daarenboven kunnen deze symptomen onverwachts optreden voor een onbepaalde tijd (Freinkel e.a., 1994, p. 1335; Simpson e.a., 1999, p. 7). De posttraumatische en depressieve symptomen stijgen zelfs indien de journalisten hiervoor weinig erkenning krijgen van hun manager, collega’s, familie en vrienden (Maercker & Müller, 2004, p. 350; Weidman e.a., 2008, p. 134-135).

1.2 Compassion fatigue

We kunnen eveneens verwijzen naar Figleys (1995, p. 7-9) concept van ‘*compassion fatigue*’. Verschillende termen worden gebruikt om eenzelfde fenomeen te duiden: ‘*the cost of caring*’, ‘secundaire traumatische stress’⁸⁷, alsook ‘secundaire victimisatie’ (Ibid., p. 9). Hoewel de symptomen erg gelijkend zijn, is er volgens Figley (1995, p. 8) een verschil tussen PTSD en ‘*compassion fatigue*’. Posttraumatische stresssymptomen komen voor bij primaire traumatische stress (cfr. de direct getroffen), secundaire stresssymptomen daarentegen komen voor bij diegene die dicht bij de onmiddellijk getroffen staan. Nochtans zagen we reeds dat PTSD ook bij hulpverleners én journalisten kan voorkomen. Studies wezen uit dat *compassion fatigue* eveneens bij journalisten kan optreden (Backholm & Björkqvist, 2010, p. 148; Dworznik, 2008, p. 138; Ochberg, 1996).

---

⁸⁶ McMahon (2001, p. 52-55) kwam tot deze resultaten door het gebruik van psychometrische instrumenten zoals de *General Health Questionnaire* en de *Impact of Events Scale*.

⁸⁷ Gedefinieerd als: “*the natural consequent behaviors and emotions resulting from knowing about a traumatizing event experienced by a significant other – the stress resulting from helping or wanting to help a traumatized or suffering person*” (Ibid.).

1.3 Drama van Dunblane

We nemen het onderzoek van Berrington e.a. (2003) als referentie om bovengenoemde concepten te illustreren. De auteurs voerden een studie uit in 1997 onder Schotse en Engelse journalisten en redacteuren die de schietpartij in de lagere school van Dunblane versloegen⁸⁸. Het is gebleken dat de betrokken journalisten een emotionele impact kunnen ondervinden van zo'n tragedie. De mate van die impact hing wel af van de persoonlijke leefomstandigheden van de journalist. Vaak is het een ongeschreven regel dat journalisten zich professioneel moeten en zullen gedragen, ongeacht de omstandigheden (Muller, 2010, p. 10; Simpson e.a., 1999, p. 1). Sommige journalisten voelen aan dat hun oversten, maar ook hun collega's, verlangen dat ze mogelijke bezwaren en/of gevoeligheden maar moeten overwinnen. De verwachtingen en druk zijn met andere woorden erg hoog (Berrington e.a., 2003, p. 239). De auteurs geven eveneens aan dat *'the normalization and proliferation of sensationalized and intrusive material foster a climate in which ethical considerations and personal privacy are secondary to commercial imperatives'* (Berrington e.a., 2003, p. 239). Vele journalisten verklaarden dat de impact pas echt insloeg enige tijd na de gebeurtenissen. Slechts dan hadden ze de tijd om te reflecteren over wat er precies was gebeurd. Uit de interviews bleek verder dat journalisten zich schuldig voelden. Enerzijds omdat ze zich niet genoeg emotioneel engageerden, uit zelfbescherming, anderzijds omdat ze gevoelens van uitputting en depressie ervoeren. Zulke gevoelens werden gepercipieerd als een teken van zwakte (Ibid., p. 240-242). Ook Browne e.a. (2012, p. 207) stelden significant hoge associaties vast tussen de blootstelling aan rampen en traumagerelateerde schuldgevoelens. Deze schuldgevoelens definiëren Kubany, Haynes, Abueg, Manke, Brennan & Stahura (1996, p. 429) als *'an unpleasant feeling with an accompanying belief (or beliefs) that one should have thought, felt, or acted differently.'*

2. Trauma's en dagdagelijkse opdrachten

Het merendeel van deze onderzoeken focust echter op (natuur)rampen, al dan niet mondiaal (Muller, 2010; So Sin e.a., 2005; Weidmann e.a., 2008), gewelddadige gebeurtenissen, zoals schietpartijen of executies (Backholm & Björkqvist, 2012; Berrington e.a., 2003; Freinkel e.a., 1994) en oorlogsjournalisten (Feinstein e.a., 2002). Toch toonde onderzoek aan dat ook bij dagdagelijkse opdrachten, zoals auto-ongelukken, overvallen, branden en dergelijke meer, posttraumatische symptomen kunnen opspelen, vergelijkbaar met die van brandweermannen (Dworznic, 2006, p. 534-536; Simpson e.a., 1999, p. 7-10; Simpson & Coté, 2000, p. 42). Zeker wanneer er kinderen bij betrokken zijn (Ochberg, 1996; Simpson e.a., 1999, p. 16-17). Dworznic (2006, p. 550-551) vroeg zich bijvoorbeeld af wat een herhaalde blootstelling aan dagelijkse 'kleine trauma's' doet met een lokale journalist. De auteur ondervond bij de 26 bevraagde televisiejournalisten dat hoe traumatischer

---

⁸⁸ Zestien kinderen en één volwassene lieten daarbij het leven.

een gebeurtenis was, hoe meer motieven aangehaald werden om betekenis te geven aan die ervaring. Hieruit besluit ze dat journalisten niet zo gevoelloos zijn als ze zich voordoen.

2.1 Coping strategieën

Buchanan e.a. (2011) verkende de ‘ *coping strategieën*’ van journalisten die traumatische stress ervaren. Het etnografisch onderzoek, via diepte-interviews met 31 Canadese journalisten, wees uit dat zes strategieën worden angewend. Vermijdingsstrategieën, zoals bepaalde plaatsen en onderwerpen uit de weg gaan, opdrachten op een verbloemde, zelfs leugenachtige manier weigeren enzovoort is een eerste soort. Vervolgens hanteren journalisten zwarte humor om te vermijden dat ze emotioneel gekraakt zouden worden door hun herinneringen. Dan zijn er ook journalisten die er bewust voor kiezen om zich niet te laten overweldigen door hun emoties en daarom zich volledig op hun werk storten. Een vierde strategie is zich toeleggen op sportieve en intensieve activiteiten om zo te kunnen ontstressen. Verder blijkt een absolute focus op de technische en praktische aspecten van hun job, zijn nut te bewijzen. Door een grondige voorbereiding en planning toe te passen en ‘ *to do*’-lijstjes te implementeren kunnen journalisten de emotionele confrontatie vermijden. Tot slot zijn er ook journalisten die hun toevlucht zoeken in drugs zoals alcohol, cannabis, cocaïne... om hun stress en herinneringen te kunnen vergeten (Buchanan e.a., 2011, p. 130-133). Als journalisten al hulp zoeken dan gaan ze aankloppen bij familieleden (Greenberg, Gould, Langston & Brayne, 2009, p. 546). Dworznik (2006) verklaart dat debriefings, therapie en simpelweg over de ervaringen praten, adequate en aanbevolen methodes zijn om gebeurtenissen te verwerken.

16 Aanvullende bibliografie

Boeken

- Brewaeys, E., Voets, F. & Voorhoof, D. (2011). *Wetboek Media en Journalistiek 2011*. Mechelen: Wolters Kluwer.
- Day, L.A. (2006). *Ethics in media communications. Cases and controversies*. Belmont : Thomson-Wadsworth.
- Dumortier, J. & Van Der Sype, Y.S. (2014). Recente ontwikkelingen in het privacyrecht: 2010-2013. In VRT-Alumni (Ed.), *Recht in beweging – 21ste VRG-Alumnidag* (pp. 151-182). Antwerpen: Maklu.
- Elchardus, M. (2002). *De dramademocratie*. Tiel: Uitgeverij Lannoo.
- Evers, H. (2011). *Kan dat zomaar? Over ethische kwesties in de journalistiek*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Fearn-Banks, K. (1996). *Crisis communications: a casebook approach*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Figley, C.R. (1995). Compassion fatigue as secondary traumatic stress disorder: an overview. In C.R. Figley (Ed.). *Compassion fatigue: coping with secondary traumatic stress disorder in those who treat the traumatized* (pp. 1-20). Londen: Brunner/Routledge.
- Foreman, G. (2010). *The ethical journalist. Making responsible decisions in the pursuit of news*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Hallin, D.C. & Mancini, P. (2004). *Comparing media systems: three models of media and politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Leferink, S.B.L. & Sessink, M. (2009). *Publiek bezit tegen wil en dank? Een onderzoek naar berichtgeving over slachtoffers in de media*. Utrecht: Slachtofferhulp Nederland.
- Stewart, D.W., Shamdasani, P.N. & Scheepers, P. (2007). *Focus groups. Theory and practice* (2nd ed.). Londen: Sage.
- ten Hoove, S. (2003). *Grenzen in de journalistiek. Raad voor de Journalistiek tussen 1987 en 2003*. Amsterdam: Otto Cramwinckel Uitgever.

van Selm, M. & Wester, F. (2006). Focusgroep-onderzoek. In F. Wester, K. Renckstorf & P. Scheepers (Eds.), *Onderzoekstypen in de communicatiewetenschap* (pp. 541- 559). Alphen aan den Rijn: Kluwer.

Tijdschriften

Backholm, K. & Björkqvist, K. (2010). The effects of exposure to crisis on well-being of journalists: a study on crisis-related factors predicting psychological health in a sample of Finnish journalists. *Media, War & Conflict*, 3(2), 138–151.

Backholm, K. & Björkqvist, K. (2012). Journalists' emotional reactions after working with the Jokela school shooting incident. *Media, War & Conflict*, 5(2), 175-190.

Baumeister, R.F. & Newman, L.S. (1994). How stories make sense of personal experiences: motives that shape autobiographical narratives. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20(6), 676-690.

Brom, D., Kleber, R.J. & Hofman, M.C. (1993). Victims of traffic accidents: incidence and prevention of post-traumatic stress disorder. *Journal of Clinical Psychology*, 49(2), 131-140.

Browne, T., Evangeli, M., & Greenberg, N. (2012). Trauma-related guilt and posttraumatic stress among journalists. *Journal of Traumatic Stress*, 25(2), 207-210.

Buchanan, M. & Keats, P. (2011). Coping with traumatic stress in journalism: A critical ethnographic study. *International Journal of Psychology*, 46(2), 127-135.

Coker, K.L. & Rosenheck, R. (2014). Race and incarceration in an aging cohort of Vietnam veterans in treatment for post-traumatic stress disorder (PTSD). *Psychiatric Quarterly*, 85(1), 79-89.

Dworznic, G. (2006). Journalism and trauma. *Journalism Studies*, 7(4), 534-553.

Feinstein, A., Owen, J. & Blair, N. (2002). A hazardous profession: war, journalists, and psychopathology. *American Journal of Psychiatry*, 159(9), 1570-1575.

Freinkel, A., Koopman, C. & Spiegel, D. (1994). Dissociative symptoms in media eyewitnesses of an execution. *The American Journal of Psychiatry*, 151(9), 1335-1339.

Green, B. (2004). Post-traumatic stress disorder in UK police officers. *Current medical research and opinion*, 20(1), 101-105.

Greenberg, N., Gould, M., Langston, V. & Brayne, M. (2009). Journalists' and media professionals'

- attitudes to PTSD and help-seeking: a descriptive study. *Journal of Mental Health*, 18(6), 543-548.
- Groenland, E. (2007). Focusgroep versus diepte-interview in marktonderzoek. Een reactie op Martine van Selm. *KWALON*, 12(1), 11-12.
- Hallman Jr, T. (2005). Interviewing victims often the hardest part of reporting. *Quill*, 93(8), 19-19.
- Harcup, T. (2002). Journalists and ethics: the quest for a collective voice. *Journalism Studies*, 3(1), 101-114.
- Henkin, L. (1974). Privacy and autonomy. *Columbia Law Review*, 1410(74), 1410-1433.
- Heron-Delaney, M., Kenardy, J., Charlton, E. & Matsuoka, Y. (2013). A systematic review of predictors of posttraumatic stress disorder (PTSD) for adult road traffic crash survivors. *Injury-international journal of the care of the injured*, 44(11), 1413-1422.
- Jones, R. & Kagee, A. (2005). Predictors of post-traumatic stress symptoms among South African police personnel. *South African Journal of Psychology*, 35(2), 209-224.
- Jonsson, A. & Halabi, J. (2006). Work related post-traumatic stress as described by Jordanian emergency nurses. *International Emergency Nursing*, 14(2), 89-96.
- Jonsson, A., Segesten, K. & Mattsson, B. (2003). Post-traumatic stress among Swedish ambulance personnel. *Emergency Medicine Journal*, 20(1), 79-84.
- Joye, S. (2010). News discourses on distant suffering: a critical discourse analysis of the 2003 SARS outbreak. *Discourse & Society*, 21(5), 586-601.
- Kubany, E.S., Haynes, S.N., Abueg, F.R., Manke, F.P., Brennan, J.M. & Stahura, C. (1996). Development and validation of the trauma-related guilt inventory (TRGI). *Psychological Assessment*, 8(4), 428-444.
- Kulka, R.A., Schlenger, W.E., Fairbank, J.A., Jordan, B. K., Hough, R.L., Marmar, C.R. & Weiss, D.S. (1991). Assessment of posttraumatic stress disorder in the community: prospects and pitfalls from recent studies of Vietnam veterans. *Psychological Assessment: A Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 3(4), 547-560.
- Laitila, T. (1995). Journalistic codes of ethics in Europe. *European Journal of Communication*, 10(4), 527-544.
- Larocque, P. (2004). How does the victim get to be the goat? *Quill*, 92(3), 37-37.

- Maercker, A. & Müller, J. (2004). Social acknowledgment as a victim or survivor: a scale to measure a recovery factor of PTSD. *Journal of Traumatic Stress, 17*(4), 345–351.
- McMahon, C. (2001). Covering disaster: a pilot study into secondary trauma for print media journalists reporting on disaster. *Australian Journal of Emergency Management, 16*(2), 52–56.
- O'Brien, L.S. & Hughes, S.J. (1991, juli). Symptoms of post-traumatic stress disorder in Falklands veterans five years after the conflict. *The British Journal of psychiatry: the journal of mental science, 159*, 135-141.
- Ortiz, D. (1989). Privacy, autonomy, and consent. *Harvard Journal of Law and Public Policy, 613* (17), 91-97.
- Pyeveich, C.M., Newman, E. & Daleiden, E. The relationship among cognitive schemas, job-related traumatic exposure, and posttraumatic stress disorder in journalists. *Journal of Traumatic Stress, 16*(4), 325-328.
- Rentschler, C.A. (2010). Trauma training and the reparative work of journalism. *Cultural studies, 24*(4), 447-477.
- Schotz, A. (2007). Covering tragedy with compassion. *Quill, 95*(5), 71-71.
- Simpson, R.A. & Boggs, J.G. (1999). An exploratory study of traumatic stress among newspaper journalists. *Journalism & Communication Monographs, 1*(1), 1-26.
- So Sin, S., Chan, A. & Yiong Huak, C. (2005). A pilot study of the impact of the asian tsunami on a group of asian media workers. *International Journal of Emergency Mental Health, 7*(4), 299-306.
- Thomson, J.J. (1975). The right to privacy. *Philosophy and Public Affairs, 4*(4), 295-314.
- Thoresen, S, Jensen, T.K., Wentzel-Larsen, T. & Dyb, G. (2014). Social support barriers and mental health in terrorist attack survivors. *Journal of Affective Disorders, 156*, 187-193.
- Tuckey, M.R. & Scott, J.E. (2014). Group critical incident stress debriefing with emergency services personnel: a randomized controlled trial. *Anxiety Stress and Coping, 27*(1), 38-54.
- Wagner, D., Heinrichs, M. & Ehler, U. (1998). Prevalence of symptoms of posttraumatic stress disorder in German professional firefighters. *The American Journal of Psychiatry, 155*(12), 1727-1732.
- Weidmann, A., Fehm, L. & Fydrich, T. (2008). Covering the tsunami disaster: subsequent post-traumatic and depressive symptoms and associated social factors. *Stress and Health, 24*(2),

129-135.

Yuan, K.C., Yao, Z.R., Yu, S.Z., Dong, Z.X., Zhong, Y.J., Edwards, J.G. & Edwards, G.D. (2013). Prevalence and predictors of stress disorders following two earthquakes. *International Journal of Social Psychiatry*, 59(6), 525-530.

Krantenartikels

Baumers, K. (2013, 31 januari). Ouders diep gekwetst door beelden busramp. *Het Nieuwsblad*, 12.

Belga (2013, 2 februari). Klacht tegen politie Sierre. *De Standaard*, 6.

Debackere, J. (2013, 24 januari). Onethische media? Europa grijpt in. *De Morgen*, 27.

De Preter, W. (2013, 10 juli). Onbegrip verzuurt relatie tussen journalist en slachtoffer. *De Tijd*, 10.

Donckier, E. (2012, 9 mei). 'Media moeten zo nodig zichzelf sanctioneren.' *Het Belang van Limburg*, 4.

Droeven, V. (2013, 16 februari). 'Een hoofdredacteur mag niet kleurloos zijn'. *De Standaard*, 26.

Hoflack, K. (2013, 22 februari). Media onder vuur: geen woorden maar daden. *De Morgen*, 18.

Snoekx, K. (2013a, 2 februari). Klacht tegen agent die beelden busramp Sierre verspreidde. *Gazet van Antwerpen*, 10.

Snoekx, K. (2013, 1 februari). Ook procureur excuseert zich voor beelden ongeval. *Het Belang van Limburg*, 3.

Snoekx, K. (2013, 30 januari). 'We worden gedwongen om die beelden te bekijken. *Het Belang van Limburg*, 2.

Van Puymbroeck, R. (2012, 19 maart). 'Code journalisten zeer duidelijk over begrafenissen'. *De Morgen*, 6.

Internetbronnen – persartikels (mediabronnen, blogs, opiniestukken, columns e.d.)

Callewaert, C. (2012, 14 maart). *Verdriet*. Geraadpleegd op 23 april 2013 op het World Wide Web: <http://www.dewereldmorgen.be/artikels/2012/03/14/verdriet>

Camps, H. (2013, 15 februari). *Niemand wil het verdriet van de Sierreweduwe zien*. Geraadpleegd op

- 21 april 2013 op het World Wide Web:
http://www.demorgen.be/dm/nl/2461/Opinie/article/detail/1579858/2013/02/15/Niemand-wil-het-verdriet-van-de-Sierreweduwe-zien.dhtml?utm_source=RSSReader&utm_medium=RSS
- DeMorgen.be (2012, 15 maart). *Lieten boos over publicatie foto's slachtoffers busramp*. Geraadpleegd op 19 april 2013 op het World Wide Web: <http://www.demorgen.be/dm/nl/13336/Busongeval-Zwitserland/article/detail/1409420/2012/03/15/Lieten-boos-over-publicatie-foto-s-slachtoffers-busramp.dhtml>
- De Soir, E. (2014, 11 maart). *Een drama komt nooit alleen*. Geraadpleegd op 12 april 2014 op het World Wide Web: <http://www.deredactie.be/cm/vrtnieuws/opinieblog/opinie/1.1905997>
- Doolaeghe, C. (2012, 11 mei). *Uw foto in de krant? Discussie over nieuwe richtlijn Code voor de Journalistiek*. Geraadpleegd op 22 april 2013 op het World Wide Web: http://www.mediakritiek.be/index.php?page=7&lkz=1&2mp_zoek_start=10&&detail=1494
- Goossens, F. & Schroeyens, S. (2012, 17 maart). *Busongeluk: media over de schreef?* Geraadpleegd op 25 april 2013 op het World Wide Web: http://www.supo.be/artikel/4551/Busongeluk_media_over_de_schreef
- Hugi Yar, T. (2012, 24 oktober). *Busunglück von Sierre: Zulässige Polemisierung?* Geraadpleegd op 25 april 2013 op het World Wide Web: <http://iuswanze.blogspot.be/2012/10/busungluck-von-sierre-zulassige.html>
- Neels, L. (2013, 18 februari). *Sereen voyeurisme*. Geraadpleegd op 22 april 2013 op het World Wide Web: <http://www.mediakritiek.be/index.php?page=7&lkz=1&&detail=1689>
- Vanherle, M. (2014, 12 april 2014). *Ouders willen dat buitenlandse experts onderzoek Sierre voortzetten*. Geraadpleegd op 12 april 2014 op het World Wide Web: www.deredactie.be/cm/vrtnieuws/binnenland/1.1938203
- Voets, F. (2013, 26 februari). *Ook hoofdredacties moeten hun rol spelen*. Geraadpleegd op 21 april 2013 op het World Wide Web:
http://www.demorgen.be/dm/nl/2461/Opinie/article/detail/1586139/2013/02/26/Ook-hoofdredacties-moeten-hun-rol-spielen.dhtml?utm_source=RSSReader&utm_medium=RSS

Internetbronnen – Institutionele bronnen

Nederlandstalig België

Raad voor de Journalistiek (2013a, 11 april). *Helpt klachten over privacy*. Geraadpleegd op 23 april 2013 op het World Wide Web: <http://www.journalist.be/nieuws/helpt-klachten-over-privacy>

Raad voor de Journalistiek (2013c, 11 april) *Privacy blijft belangrijk aandachtspunt voor de Raad*. Geraadpleegd op 28 april 2013 op het World Wide Web: <http://www.rvdj.be/nieuws/privacy-blijft-belangrijk-aandachtspunt-voor-de-raad>

Raad voor de Journalistiek (2012c). *Raad voor de Journalistiek wil problemen bij rampenberichtgeving voorkomen*. Geraadpleegd op 13 maart 2013 op het World Wide Web: <http://www.rvdj.be/nieuws/raad-voor-de-journalistiek-wil-problemen-bij-rampenberichtgeving-voorkomen>

Raad voor de Journalistiek (n.d.b). *Opdracht*. Geraadpleegd op 25 februari 2014 op het World Wide Web: <http://rvdj.be/node/65>

Raad voor de Journalistiek; V.V.J.; Steunpunt Algemeen Welzijnswerk (2003). *Pers en slachtoffers. Tips voor journalisten*. Geraadpleegd op 15 maart 2013 op het World Wide web: http://www.rvdj.be/sites/default/files/pdf/pers_en_slachtoffers.pdf

Vlaams Parlement (2013, 26 februari). *Commissievergadering nr. C127 – CUL16 (2012-2013)*. Geraadpleegd op 4 mei 2013 op het World Wide Web: http://docs.vlaamsparlement.be/docs/handelingen_commissies/2012-2013/c0m127cul16-26022013.pdf

VVJ (2005, 30 maart). *Journalisten en trauma's*. Geraadpleegd op 11 maart 2013 op het World Wide Web: <http://www.journalist.be/nieuws/journalisten-en-traumas>

Duitsland

Presserat (s.d.d.) *Die chronik des Pressekodex*. Geraadpleegd op 9 maart 2014 op het World Wide Web: <http://www.presserat.de/pressekodex/chronik/>

Zwitserland

Schweizer Presserat (2011, 25 november). *Règlement du Conseil suisse de la presse*. Geraadpleegd op 8 maart 2014 op het World Wide Web: <http://presserat.ch/23430.htm>

Schweizer Presserat (2012c, 12 september). *Résumé. Accident d'autocar à Sierre: plaintes contre une "Tribune libre" rejetées*. Geraadpleegd op 16 maart 2013 op het World Wide Web:

http://presserat.ch/_55_2012_f.htm

Niet-gepubliceerde werken

Dworznic, G. J. (2008). *The psychology of local news: compassion fatigue and posttraumatic stress in broadcast reporters, photographers, and live truck engineers*. Niet-gepubliceerde doctoraatsthesis, Kent. State University, College of Communication and Information.